

รวม 34 บทความพื้นที่รูปธรรมชุมชนจัดการตนเอง
ที่เผยแพร่ผ่านสื่อสาธารณะ ในรอบปี พ.ศ. 2559

พลเมืองก้าวหน้า

#2

รวม 34 บทความพื้นที่รู้ประสบการณ์ชุมชนจัดการตนเอง
ที่เผยแพร่ผ่านสื่อสาธารณะ ในรอบปี พ.ศ. 2559

พลเมืองกิจวัตร

#2

www.ned.or.th

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

พลเมืองก้าวหน้า เล่ม 2

ปีที่พิมพ์

กันยายน 2559

จำนวนพิมพ์

5,000 เล่ม

บรรณาธิการ

สุธิดา บัวสุขเกษม

กองบรรณาธิการ

สุวัฒน์ คงแป้น , สุวัฒน์ ภิขุนทด , อุดมศรี ศิริลักษณ์พร ,
รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน , รัชตะ มาร์ตัน , อาอีนะ แก้วนพรัตน์

ภาพปก

สดานู สุขเกษม

พิสูจน์อักษร

เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย

ผลิตโดย

สำนักสื่อสารการพัฒนา

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทร. 0-2378-8300-9 Website : <https://www.codi.or.th>

E-mail : codi@codi.or.th

พอช. มุ่งสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ในปี 2558 ที่ผ่านมา สำนักสื่อสารการพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้นำแนวคิด บทเรียน และพื้นที่รูปธรรม การจัดการตนเองของชุมชน ออกเผยแพร่ต่อสื่อสาธารณะ ตลอดจนผลิตเป็นสื่อรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น จึงได้คัดเลือกข้อเขียน สกู๊ป บทความที่เผยแพร่ทางนิตยสาร เนชั่นสุดสัปดาห์ และหนังสือพิมพ์คมชัดลึก ที่เผยแพร่ในรอบปี พ.ศ. 2558 รวมเล่มบทความรูปธรรมในนาม หนังสือ “พลเมืองภิวัฒน์” เล่มที่ 1 ก็ว่าได้

ในปี 2559 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ก้าวเข้าสู่ปีที่ 16 นับเป็นอีกก้าวที่สำคัญ ถือเป็นปีที่ ขบวนการองค์กรชุมชน และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มีแนวคิดและทิศทางสอดคล้องกับนโยบาย การพัฒนาของประเทศ และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใต้สังคมใหม่หลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นนโยบาย ประชาธิปไตย สร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก มุ่งเน้นการพัฒนาความเข้มแข็งของเศรษฐกิจและทุนชุมชนโดยขบวนการ องค์กรชุมชน การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย โครงการบ้านมั่นคง บ้านประชารัฐริมคลอง รวมถึงการผลักดัน ร่าง พ.ร.บ. ส่ง เสริมสถาบันการจัดสวัสดิการของชุมชนตำบล พ.ศ. การขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน ที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผสานพลัง ความร่วมมือกับภาคีพัฒนาในพื้นที่และระดับนโยบาย ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจในการหนุนเสริมความ เข้มแข็งขององค์กรชุมชน

และตลอดทั้งปี 2559 ที่ผ่านมา ขบวนการองค์กรชุมชน ร่วมกับ พอช. ได้เปิดเวทีรับฟังและออกแบบโครงสร้างระดับ ภาค โดยในการปรับโครงสร้างใหม่นี้มีความจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนทิศทาง แนวการทำงาน ทบทวนบทบาทภารกิจ จัดระบบหรือวิธีการทำงาน รวมถึงจัดระบบโครงสร้างการทำงานใหม่ ให้เท่าทันกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของ ชุมชนและสังคม ตอบสนองต่อสถานการณ์ปัญหา ความต้องการของชุมชนได้อย่างทั่วถึง เพื่อให้ พอช. สามารถเป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาของชุมชนได้ตรงตามเจตนารมณ์ รวมถึงเป็นองค์กรของประชาชนที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทาง สังคมจากฐานรากได้อย่างแท้จริง อันนำไปสู่ “แนวทางการพัฒนาขบวนการองค์กรชุมชน และการปรับโครงสร้างการ ทำงานของขบวนการองค์กรชุมชนและ พอช. ปี 2560” โดยมีเป้าหมาย “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง”

ตลอดปี พ.ศ. 2559 เป็นอีกปีที่ สำนักสื่อสารการพัฒนา ได้คัดเลือก 34 ข้อเขียน สกู๊ป บทความที่เผยแพร่ทาง นิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ และหนังสือพิมพ์คมชัดลึก ในรอบปี พ.ศ. 2559 รวบรวมไว้เป็นหนังสือ “พลเมืองภิวัฒน์” เล่ม 2 นี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทเรียนจากพื้นที่รูปธรรม จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มาก ก็น้อย

สำนักสื่อสารการพัฒนา
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

สารบัญ

ทำผังตำบลแก้ปัญหาที่ดินที่คลองหินปูน.....	6
มหาลัยบ้านนอก แหล่งเรียนรู้นอกตำราที่บ้านจำรุง.....	10
เมื่อชาวกมลาตื่นขึ้นมาจัดการปากท้องตนเอง.....	14
ปลูกยางพารา ไม่สำคัญเท่าปลูก (ผึ้ง) ความคิดใหม่.....	18
กองทุนสวัสดิการชุมชน ใช้เงินหนึ่งบาทเปลี่ยนความคิดคน.....	22
ปฏิบัติการคืนสัญชาติไทยให้ “คนไทยพลัดถิ่น”	26
“Six Industries Development” แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง.....	30
ประสบการณ์จากเมืองโคจิ ประเทศญี่ปุ่น	
ชาวมณีนัยเชื่อมั่นในสภาฯแก้ปัญหาชุมชน.....	36
จากกองทุนสวัสดิการ สู่การพัฒนาครบวงจรชีวิตที่บางซุด.....	40
สภาพลเมืองจังหวัดชุมพร.....	44
จาก “แฮร์ตาย” สู่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเกตุรี.....	48
ปลูกจิตวิญญาณ เด็กชายเลที่ขอนแก่น.....	52
เขตคุ้มครองทางวัฒนธรรมเพื่อกลุ่มชาติพันธุ์.....	56
ตลาดฮาลาลที่คลองเขม้า.....	60
ท่องเที่ยวโดยชุมชนทางเล็กรือทางหลัก.....	64
หมดยุค “ฉันคือประชาชน”	68
ห้าปีผ่านไป ยังคง “รักจังตุล”	72

ก้าวไปข้างหน้าของ พอช. กับการสนับสนุนให้เมืองค์กรที่แท้จริงของประชาชน.....	76
25 ปี การต่อสู้เพื่อป่าของคนบ้านเหล่าเหนือ สู่ต้นแบบตำบลรูปธรรมการพัฒนา.....	80
ดิน น้ำ ป่า สวัสดิการ ที่อยู่อาศัย โดยชุมชนท้องถิ่น	
คนสลุยใช้เวที “สภา” แก้ปัญหาที่ดินและสิ่งแวดล้อม.....	86
ยกระดับสวัสดิการชุมชนสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่หนองพ้อ.....	90
จับเพื่อเพิ่มที่อาวบ้านดอน.....	94
ใช้บ้านมั่นคงสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม...ที่ปู้.....	98
ฝ่ายมีชีวิต ต้นน้ำอยู่ที่ต้นไม้.....	102
ชะตากรรมคนขายขอบอันดามัน.....	106
สร้างทุนในชุมชน พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ในแบบฉบับคนบึงพะไล.....	110
มีบ้านมั่นคงสิ่งแวดล้อมดีที่เมืองบางปู.....	116
โรงเรียนผักกูดที่ทาดี้.....	120
“ผู้ไทหนองห้าง” สะสมทุนและวัฒนธรรมต่อยอดเศรษฐกิจฐานราก.....	124
คนอยู่กับป่าที่ตะหมก-ละมอ.....	130
ชาวนาหนองแคนผลิตผงพอกหน้าข้าวหอมมะลิทุ่งกุลารัศมี.....	134
สร้างมูลค่าจากข้าวกลีโลกรัมละ 120 บาทเพิ่มเป็น 4,000 บาท	
เส้นทางสู่ Green Island ความหวังคนเกาะพิทักษ์.....	138
“บ้านประชารัฐริมคลอง” โมเดลแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยคนจนทั่วประเทศ.....	142
ฟื้นฟูภูมิปัญญาคนปาร์อนสู่วิถีพอเพียง.....	148

ทำฝังกตำบลแก้ปัญหาคที่ดิน ที่คลองหินปูน

สุวัฒน์ คงแป้น

“ก่อนที่จะมาให้คนอื่นมาช่วย
เราต้องช่วยเหลือตัวเองก่อน”

หลักคิดข้างต้น มันเป็นแนวทางที่กระตุ้นเตือนให้
คนคลองหินปูนร่วมกันทำงานไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
มันคง

คลองหินปูน อ.วังน้ำเย็น จ.สระแก้ว ประชาชน
อพยพมาจากหลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร

จากกระแสการพัฒนาประเทศที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว
ได้ส่งผลให้คนในตำบลคลองหินปูน ต้องเผชิญกับปัญหา
นานัปการ และนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง ปัญหาการสูญเสียที่ดิน อันเนื่องมาจากมีนายทุน
รวมถึงคนต่างชาติเข้ามากว้านซื้อที่ดินในพื้นที่มากขึ้น ส่งผล

ให้ราคาที่ดินและค่าเช่าที่ดินสูงขึ้น จนนำไปสู่ภาวะการขาดทุน ยิ่งไปกว่านั้นชาวบ้านยังต้องเผชิญกับปัญหาการว่างงาน และแรงงานต่างด้าว เนื่องจากตำบลคลองหินปูนมีอาณาเขตไม่ห่างจากชายแดนประเทศกัมพูชามากนัก ทำให้มีแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงานรับจ้างในพื้นที่ ซึ่งเดิมมีจำนวนไม่มากนักและไม่ได้อยู่ประจำ แต่ปัจจุบันมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้คนในพื้นที่ต้องประสบกับปัญหาการว่างงาน เนื่องจากค่าจ้างแรงงานต่างด้าวจะมีราคาถูกกว่า ทั้งนี้หากวิเคราะห์ถึงต้นตอของปัญหาดังกล่าวจะพบว่า เกิดจากการขาดปัจจัยการผลิต ขาดเงินทุน การไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน รวมถึงขาดปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต นำมาสู่ความล้มเหลวของครอบครัวเกษตรกร และการสูญเสียที่ดินทำกิน

จากปัญหาดังกล่าว เป็นแรงผลักดันให้คนในตำบล คลองหินปูนจำนวนหนึ่ง ต้องลุกขึ้นมาจัดการแก้ปัญหาของตัวเอง โดยเริ่มจากปัญหาเรื่องที่ดินทำกินซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการทำการผลิต เมื่อปี 2547 โดยการสำรวจ/จัดทำข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินในตำบล สำรวจพื้นที่ว่างเปล่าในตำบล นำไปสู่การสร้างพื้นที่รูปธรรมการแก้ไขปัญหาที่ดินนาร่อง ที่หมู่ 6 บ้านบ่อลูกรัง จากนั้นจึงได้ขยายพื้นที่การแก้ไขปัญหาไปสู่หมู่บ้านอื่น นอกจากนี้ ยังได้มีการเชื่อมโยงกระบวนการแก้ไขปัญหาจากเรื่องที่ดินทำกินไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ เพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาเรื่องที่ดินทำกินและขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้านโดยไม่แยกส่วน และครอบคลุมทั้งตำบล

เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ในการเข้ามาร่วมกันแก้ปัญหาอย่างกว้างขวาง จะต้องมียุทธศาสตร์ที่จะนำมาใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เดือดร้อนตลอดจนหน่วยงาน/ภาคีที่เกี่ยวข้อง “ข้อมูล” จึงมีสำคัญในกระบวนการทำงานดังกล่าว

ละออ ดาว สีลาน้ำเตี้ย อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 บอกว่า ด้วยเหตุที่ไม่ได้ทำข้อมูล จึงทำให้ไม่รู้สาเหตุที่นำไปของปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่...จึงได้วิเคราะห์และเห็นว่าการแก้ไขปัญหาจะต้องทำอย่างเป็นระบบ โดยมี “กองทุน” ที่สามารถนำเงินมาใช้ได้ทันที และมี “ระบบ

ข้อมูล” ที่ดีเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ เช่น ข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดิน ข้อมูลการรับรองที่ดิน ข้อมูลการตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ชาวบ้านหรือผู้เดือดร้อนจะต้องลุกขึ้นมาทำด้วยตัวเอง ร่วมกับภาคีพัฒนาต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นที่ยอมรับด้วยกันทุกฝ่าย และต้องจัดทำกันทั้งตำบลไม่ใช่เป็นข้อมูลเฉพาะกรณี เพื่อให้นำไปแก้ปัญหาได้ทั้งตำบล

นอกจากข้อมูล และกระบวนการเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติการดังกล่าวแล้ว การที่จะพัฒนาพื้นที่ตำบล หรือแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างรอบด้านและครอบคลุมนั้น จำเป็นต้องเห็นข้อมูลภาพรวมทั้งตำบล ดังนั้นเครื่องมือสำคัญซึ่งถูกนำมาใช้ทดลองปฏิบัติการที่คลองหินปูน คือ “ผังตำบล” ซึ่งถือว่าเป็นงานใหม่และเป็นพื้นที่นาร่องในการแก้ปัญหา ด้านที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน และปัญหาอื่นๆ โดยเจ้าหน้าที่จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. ช่วยหนุนเสริมเชิงเทคนิค และเครื่องมือ เช่น ทำความเข้าใจการทำผังตำบล กระบวนการทำผังตำบล การจับพิกัดขอบเขตรายแปลงโดยเครื่อง GPS เป็นต้น โดยมีการเชิญชวนแกนนำชุมชนและผู้เดือดร้อนจากตำบลอื่นๆ เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติการดังกล่าวด้วย เพื่อนำไปดำเนินการและขยายผลต่อไป

ผู้ใหญ่ละออเตาบอกว่า เครื่องมือที่ พอช. ให้มา อย่าง GPS แล้วเราก็มาสอนกันเอง เพราะว่า พอช. ไม่ได้มา ช่วยเราตลอด เราคือผู้เดือดร้อน พอช. ไม่ใช่ผู้เดือดร้อน จะให้ พอช. มาตัดข้าวใส่ปากเราไม่ใช่ แต่ พอช. มีเครื่องมือ เราก็ ไปอบรมแล้วมาสอนกันเอง อันไหนเราทำไม่ได้ก็ค่อย ขอความอนุเคราะห์

และยังกล่าวอีกว่า “การทำแผนที่ทำมือ ผังตำบล จะทำให้เราเห็นปัญหา และข้อมูลของผู้เดือดร้อน เราใช้แผนที่ ทำมือนำไปสู่การวิเคราะห์ตนเอง เห็นปัญหาร่วมกันของคน ในตำบล เริ่มต้นจากตัวเราก่อนเห็นข้อมูลทั้งระดับหมู่บ้าน และตำบล จนเกิดแผนและผลลัพธ์ หากเราขอความช่วยเหลือ ของรัฐบาล คอยฟังคนอื่นนั่น ปัญหาที่ไม่หมดไป เราควร สร้างทุนในการแก้ปัญหา จากรอฟังคนอื่นมาเป็นฟังตนเอง เมื่อรัฐหรือท้องถิ่นเห็น เขาจะเข้ามาหนุนเสริม คนเดียวห่วยหาย สองคนเพื่อนตาย สามคนสบาย อะไรก็แก้ได้เริ่มจากเล็ก และเติบโตในท้ายสุด” แผนที่ทำมือจึงเป็นเครื่องมือสำคัญ อีกอย่างหนึ่งของคลองหินปูน ที่นำมาใช้ในการจัดทำผัง ตำบล

กล่าวได้ว่า ความสำเร็จในการพัฒนาของตำบล คลองหินปูนในวันนี้ เกิดขึ้นจากความพยายามในการแก้ไขปัญหาของพื้นที่ ด้วยคนในตำบลคลองหินปูนเอง จากจุด เริ่มต้นของปัญหาในเรื่องที่ดินทำกิน นำไปสู่การรวมคน/รวม กลุ่ม การจัดทำข้อมูล การจัดตั้งกองทุนและบูรณาการทุน ภายในพื้นที่ทั้งคนและเงินจากผู้เดือดร้อนกลุ่มเล็กๆ เพียงไม่กี่ หมู่บ้านขยายผลครอบคลุมไปทั้งตำบล โดยมีสภาองค์กร ชุมชนตำบล เป็นเวทีกลางในการเชื่อมโยง และใช้ผังตำบล เป็นเครื่องมือในการวางแผนชีวิตของคนในชุมชน และ หมู่บ้านอย่างรอบด้าน

นับเป็นการจัดการปัญหาและการพัฒนาร่วมกัน ของคนในพื้นที่อย่างเป็นระบบ จนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง และเกิดผลการพัฒนาในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

ตีพิมพ์ครั้งแรกนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 1 มกราคม 2559

มหาลัยบ้านนอก แหล่งเรียนรู้นอกตำรา ที่บ้านจำรุง

สุวัฒน์ คงแป้น

“ชุมชนจะพัฒนาได้อย่างไร
ถ้าไม่เริ่มด้วยตัวเอง”

เป็นคำพูดที่แกนนำชุมชนนำไปใช้ในการรณรงค์ให้ชาวบ้านตระหนัก ถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตัวเองให้ดีขึ้น โดยบ้านจำรุง ต.เนินฆ้อ อ.แกลง

จ.ระยอง ก็ไม่ต่างอะไรกับชุมชนชนบทในประเทศไทย ที่ได้รับผลกระทบจากแผนพัฒนา ที่มุ่งเน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และทำให้ชุมชนอ่อนแอ จึงได้มีการรวมกลุ่มกันพัฒนาตามวิถีของคนบ้านจำรุง เริ่มจากกิจกรรมเล็กๆ คือ การนำผลทุเรียนที่เสียหายจากถูกหนอนเจาะมาแปรรูป จนเกิดเป็นกลุ่มและเครือข่ายแปรรูป ผลผลิตทางการเกษตร

จุดเปลี่ยนที่สำคัญอีกครั้งของชาวบ้านจำรุง เกิดจากแนวคิดที่ต้องการมีเงินทุนเพื่อใช้เป็นกองกลางในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยเป็นกองทุนของชุมชนเอง เพื่อการบริหารชุมชนแบบพึ่งตนเอง จึงเกิดการระดมหุ้นขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี 2529 เพื่อจัดตั้งร้านค้าชุมชนโดยขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการซื้อหุ้น อย่างน้อยครัวเรือนละ 50 บาท ครั้งแรก ได้เงินทั้งสิ้น 30,000 บาท มีสมาชิก 120 คน นำเงินไปทำร้านค้าชุมชน จำหน่ายสินค้าแปรรูปของชุมชน จนกระทั่ง ปี 2543 ได้มีกระบวนการสำรวจข้อมูลครัวเรือนอย่างจริงจัง มีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้พบปัญหาสำคัญ คือ มีเกษตรกรในชุมชนใช้สารเคมีกันมาก จนส่งผลกระทบต่อสุขภาพและเกิดสารพิษตกค้างในผลผลิตปัญหาดังกล่าวทำให้ชาวบ้านเป็นโรคมะเร็ง มีสุขภาพแยลงต้นทุนการผลิตสูงขึ้น จึงเกิดการทบทวนตัวเองและคิดแก้ไขปัญหา “..ชุมชนจะพัฒนาได้อย่างไร ถ้าไม่เริ่มด้วยตนเอง..” นำไปสู่การรณรงค์ให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของการลดใช้สารเคมี จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรพื้นบ้านทำโครงการเกษตรชีวภาพ โครงการผักพื้นบ้านปลอดสารพิษ

สนับสนุนให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพ เพื่อชำระล้างสารเคมีตั้งแต่จุดเริ่มต้นของวงจรการผลิตจนถึงการบริการและบริโภคในชุมชน

ปี 2548 เครือข่ายองค์กรชุมชนบ้านจำรุง ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาขยายแนวทางการทำงานไปยังกลุ่มคนในหมู่บ้านอื่นของตำบลเนินซ้อ และพื้นที่ใกล้เคียง (พื้นที่ภูมินิเวศน์) มีเวทีเชื่อมประสานงานกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ทุกเดือน ด้วยการหนุนเสริมของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เรียกกันว่า “การฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น” ใช้พื้นที่ศูนย์ประสานงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน จนเป็นหลักการสำคัญในการทำงานของสมาชิก/องค์กรในปัจจุบันด้วยเป้าหมายเดียวกันคือ “สังคมเป็นสุข ชีวิตมีความมั่นคงพึ่งพาตนเองได้ บนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดยกำหนดประเด็นในการพัฒนา 4 เรื่อง คือ คน ดิน น้ำ ป่า ซึ่งต้องใช้เวลาในการสร้างกระบวนการพอสมควร เนื่องจากต้องปรับเปลี่ยนตั้งแต่วิถีคิด การรวมกลุ่ม การสร้างห่วงโซ่ทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองมากขึ้นเรื่อยๆ

ปี 2551 ได้ยกระดับการทำงานจากเครือข่ายสู่การจัดตั้ง “สภาองค์กรชุมชนตำบลเนินฆ้อ” มีศูนย์ประสานงานอยู่ที่ 70 หมู่ 7 ตำบลเนินฆ้อ อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง ที่เรียกกันติดปากทั่วไปว่า “มหาวิทยาลัยบ้านนอก” มีกลุ่มกิจกรรมที่หลากหลายถึง 40 กลุ่ม ประสพการณ์ตรงจากการปฏิบัติการจริงผู้คนในพื้นที่มากกว่า 30 ปี ได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ในแบบบ้านๆ สามารถสัมผัสถึงวิถีพอเพียงของชุมชนท้องถิ่น มีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือหลักการขับเคลื่อนงาน

มหาวิทยาลัยบ้านนอก เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดระยอง นำประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติการจริงของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ มารวบรวมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักเดินทางที่สนใจงานแบบชาวบ้าน ทั้งรูปแบบการทำงานแนวดั้งแบบเดิมๆ ใช้การทำงานแนวราบ สร้างความเสมอภาคด้วยวิถีตนเอง นำพาชีวิตของกลุ่มคนตัวเล็กๆ ในสังคมพลเมือง ไปสู่ความมั่นคงด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากความพยายามในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานด้านการผลิตของบ้านจำรุง และสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินฆ้อ นับตั้งแต่ปี 2529 ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ได้สร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง

เกิดการเชื่อมโยงกลุ่มกิจกรรม ด้วยการสร้างห่วงโซ่เศรษฐกิจของตนเอง เริ่มตั้งแต่การผลิตผ่านกลุ่มเกษตรกรพื้นบ้าน ร่วมกัน ลด ละ เลิก การใช้สารเคมี ผลิตด้วยระบบเกษตรอินทรีย์ ขายผลผลิตที่เป็นผักพื้นบ้านทั้งหมดให้กับกลุ่มอาหารท้องถิ่นไทย จัดรายการอาหารสุขภาพ ผักพื้นบ้านปลอดสารเคมีกับน้ำพริกกะปิ ที่ซื้อมาจากกลุ่มแปรรูปกะปิ น้ำปลา เชื่อมโยงการทำงานกับศูนย์เรียนรู้มหาวิทยาลัยบ้านนอก แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้จัดการท่องเที่ยวชุมชนต้อนรับนักท่องเที่ยวตลอดทั้งปี นอกจากนั้น ยังเชื่อมโยงกับกลุ่มเครือข่ายแปรรูปผลผลิต สร้างกลไกการตลาดจัดพื้นที่ขายสินค้าของกลุ่ม ให้กับนักเดินทางที่ตลาดสีเขียว โดยมีกลุ่มตลาดสีเขียวทำหน้าที่บริหารจัดการ ผ่านข้อตกลงร่วมกันในเวทีของสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินฆ้อ

เกิดการจัดการเศรษฐกิจและทุนภายในชุมชน โดยมีกลุ่มธนาคารชุมชนเชื่อมโยงสมาชิกและกลุ่มกิจกรรมสร้างฐานการออมอย่างต่อเนื่อง จัดตั้งกลุ่มกองทุนรวมเพื่อการลงทุน และจัดซื้อที่ดินเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของ

สภาองค์กรชุมชน ทำให้มีสถานที่ที่เป็นที่ยอมรับจากภาคีที่เกี่ยวข้อง รวมตัวกันจัดตั้งกองทุนสวัสดิการของตนเอง ดูแลกันเอง ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย

เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หลังจากที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสนับสนุน เรื่องศูนย์การเรียนรู้ จึงได้ดำเนินการจัดการความรู้ และสร้างวิทยากรกระบวนการ มีนักพัฒนาชุมชนจากทั่วประเทศ สนใจพากันมาเรียนรู้และบอกต่อกันไป มีผู้สนใจมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้น จึงต่อยอดพัฒนาเป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ รู้จักกันทั่วไปว่า “มหาวิทยาลัยบ้านนอก แหล่งเรียนรู้นอกตำรา” เป็นโลกแห่งการเรียนรู้ที่ไร้ขีดจำกัด โดยเฉพาะชุดความรู้ เรื่องการพึ่งพาตนเอง โดยใช้ขบวนการองค์กรชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อนการทำงาน มีกลุ่มโฮมสเตย์บ้านจำรุง (มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย) เป็นกลุ่มกิจกรรมหลักในการเชื่อมโยงเรื่องของการท่องเที่ยว

เกือบ 30 ปีของการพัฒนาตำบลเนินซ้อ จากจุดเริ่มต้นที่บ้านจำรุง ด้วยวิถีของคนจำรุงสู่การขยายเป็นเครือข่ายระดับตำบล เกิดแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตและกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีชื่อเสียง ที่รู้จักกันดีในนาม “มหาวิทยาลัย บ้านนอก”

“ในวันข้างหน้าเราอยากเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นสังคมที่เรียนรู้ได้โดยไม่มีวันสิ้นสุด อยากเป็นแหล่งเรียนรู้ของทุกคนที่สนใจ เป็นแหล่งศึกษาดูงาน เป็นที่รวบรวม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เท่าทันกัน และพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริงในทุกๆด้าน แต่คำถามที่เรามักได้รับจากผู้เข้ามาเยี่ยมชมเสมอคือว่า “เราจะรักษาสภาพแวดล้อม ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งนี้ได้ยาวนานเท่าไร” ซึ่งเราอาจจะยังไม่สามารถตอบได้อย่างชัดเจน หากผู้ที่มีอำนาจในบ้านเมือง ไม่เชื่อมั่นในวิถีของชุมชน ไม่ยอมเปิดใจที่จะเรียนรู้ในความหลากหลายของวิถีวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมบนความเท่าเทียมของผู้คนยังไม่ปรากฏชัดเจน พวกเราคงทนกระแสโลกาภิวัตน์ได้ช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น แต่เราจะพยายามรักษามันไว้ให้ได้บนความเชื่อมั่นในวิถีของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะรักษาให้คงอยู่ตราบนานเท่าไร สืบทอดเป็นมรดกให้รุ่นลูกหลานต่อไป”

มันเป็นความหวังสู่การเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่ นายชาติชาย เหลืองเจริญ ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบล เนินซ้อไม่เคยสิ้นหวัง

ตีพิมพ์ครั้งแรกนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 8 มกราคม 2559

เมื่อชาวกมลา

ตื่นขึ้นมาจัดการปากท้องตนเอง

สุวัฒน์ คงแป้น

“นักท่องเที่ยวมารั้งกันครว
ทำไมปล่อยให้ขายทุนต่างชาติ
เอาประโยชน์ไปหมด”

นี่คือคำถามที่คนตำบลกมลา อ.กระทุ้ง จ.ภูเก็ต ตั้ง
คำถามต่อกัน ในวันที่พวกเขามาทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

ชุมชนโดยการประสานงาน ของสภาองค์กรชุมชนตำบล
กมลา

คนพื้นที่ซึ่งมีอายุราวๆ 50 ปีขึ้นไป เล่าให้ฟัง
เหมือนกันว่า ตำบลกมลามีชายหาดที่สวยงาม และมีความ
เป็นธรรมชาติ เดิมทีชาวกมลามีอาชีพทำนาบนที่ลาดต่ำจาก
เนินเขาสู่ทะเลหลายร้อยไร่ ซึ่งนาเหล่านี้ยังอุดมสมบูรณ์ไป
ด้วยป่าจากและสัตว์น้ำ ทั้งน้ำเค็มและน้ำกร่อย จึงมีอาชีพ
เสริมด้วยการทำประมงพื้นบ้านไว้เป็นอาหาร ถัดขึ้นไปเป็น

ภูเขาสูง ชาวบ้านมีอาชีพทำสวนโดยแรกๆ จะเป็นผลไม้
พื้นบ้าน เช่น ขนุน จำปาตะ พุเรียนบ้าน ชาวบ้านเล่าว่า
ทั้งพุเรียนบ้านและจำปาตะ เป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงของคน
กมลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำปาตะเป็นที่ขึ้นชื่อมากกว่า
จำปาตะที่อร่อยที่สุดของภูเก็ต ต้องเป็นจำปาตะจากกมลา
ต่อจากสวนของชาวบ้านก็จะเป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์เป็น
ป่าดงดิบที่หาได้ทั่วไปในเขตร้อนชื้น

ส่วนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เนื่องจากกมลามีทั้งไทย พุทธและมุสลิม แต่ก็อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพา เอื้ออาทร และแบ่งปันตามวิสัยคนไทยชนบททั่วไป มีข้าวมีแกงก็ แบ่งปันกันกิน ไม่มีความเดือดร้อนแต่อย่างใด

ชาวบ้านเล่าอีกว่า ตั้งแต่ปี 2535 ซึ่งเป็นปีที่การ
ท่องเที่ยวบูมอย่างสุดขีดที่ป่าตองและขยายตัวต่อเนื่องมาถึง
กมลา ทำให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้น มีนักลงทุนทั้งชาวไทยและ
ต่างชาติเข้ามาลงทุน โดยการกว้านซื้อที่ดินจากคนดั้งเดิม
และด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทำให้ชาวบ้านต่างขายที่ดิน
ออกไป จนเหลือเพียงที่ดินที่สร้างบ้านพอได้อยู่อาศัย
เท่านั้น

หากใครไปกมลาในวันนี้ จะพบว่าโรงแรมและสถานที่ท่องเที่ยวเกิดขึ้นเต็มพื้นที่ เห็นนักท่องเที่ยวมากกว่าคนพื้นบ้านก็ว่าได้ แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า ผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวกลับตกอยู่กับนายทุน นักธุรกิจทั้งชาวไทยและต่างประเทศ

ชาวบ้านเล่าว่า ทุกวันนี้ไม่ได้ทำนาแล้วเพราะนาเป็นเมืองหมดแล้ว พื้นที่ทำสวนหลายรายก็กลายเป็นโรงแรมหรู หรือสถานที่ท่องเที่ยวของนายทุน ส่วนทะเลก็หาปลาไม่ได้ เพราะชายหาดเต็มไปด้วยธุรกิจการท่องเที่ยว

“ทุกวันนี้เราเป็นแม่บ้านก็อยู่บ้านเฉยๆ ส่วนผู้ชายและคนหนุ่มสาว ก็ไปเป็นลูกจ้างโรงแรม ร้านอาหาร หรือเป็นลูกจ้างในกิจการการท่องเที่ยว บ้างก็ขับสไลด์เล็กรับส่งนักท่องเที่ยว” สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลกลมาคนหนึ่งเล่าให้ฟัง

“พวกเรารู้สึกอย่างไร? ที่เราทุกคนเป็นเจ้าของแผ่นดินแท้ๆ แต่กลับต้องเป็นลูกจ้างนายทุนจากต่างชาติ” ผู้เขียนซึ่งร่วมเวทีอยู่ด้วยตั้งคำถามกับทุกคนในวันนั้น ซึ่งทุกคนเงียบ แต่แววดาแฝงไปด้วยคำถามและข้อสงสัย

“เราจะทำอย่างไร เพื่อให้การท่องเที่ยวเกิดประโยชน์กับคนพื้นที่ยังไงพวกเรา”

“นักท่องเที่ยวมาถึงกันครว ทำไมปล่อยให้ให้นายทุนต่างชาติเอาประโยชน์ไปหมด”

“เราจะทำอย่างไรเพื่อฟื้นฟูอาชีพ ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตอันงดงามของพวกเรา แล้วนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับการท่องเที่ยว”

นี่คือคำถามที่พรั่งพรูออกมา โดยทุกคนช่วยกันตอบช่วยกันคิด ซึ่งเรื่องเหล่านี้ตลอดเกือบสามสิบปีที่ผ่านมาพวกเขาไม่เคยพูดถึงเลยจนออกมาเป็นแผนงาน 3 แผนหลัก โดยแผนงานแรก ก็คือ ชาวบ้านจะต้องลุกขึ้นมาจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และวิถีชีวิต ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวแสวงหาและอยากสัมผัส

โดยชาวบ้านบอกว่า พื้นที่สวนเรายังเต็มไปด้วยธรรมชาติ สวนลองกอง จำปาตะ เาะ และทุเรียนพื้นบ้านยังมีอยู่อย่างสมบูรณ์ ในหมู่ที่ 5 ส่วนหมู่ที่ 6 บ้านเรือน วิถีชีวิตยังคงงดงามเป็นพื้นบ้านอยู่มาก และทุกหมู่บ้านยังมีผลิตภัณฑ์ที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ดังนั้นเราจะต้องร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ขึ้นมา สร้างภาคีเครือข่ายชุมชนโดยประสานกับโรงเรียนในพื้นที่ไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว ทำแผนที่แสดงถึงจุดท่องเที่ยวทั้งตำบล เพื่อประสานงานกับการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต หอการค้าภูเก็ต รวมถึงชมรมรถสไลด์เล็ก ซึ่งเป็นสมาชิกอยู่ในสภาองค์กรชุมชนอยู่แล้ว เข้ามาร่วมงานด้วยกัน

“ถ้าเราทำอย่างจริงจังเชื่อว่า ชาวต่างชาติจะให้ความสนใจและรายได้จากนักท่องเที่ยวจะได้ตกถึงคนในพื้นที่เสียที” ชาวบ้านตั้งความหวัง

ประการถัดมาพบว่า ในแต่ละวันในกมลาภิปรมาณ ขยะจำนวนมาก ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ได้ แต่ไม่ถูกจัดการให้เกิดประโยชน์ โดยในปี 2558 ที่ผ่านมา สภาองค์กรชุมชน ตำบลกมลา ได้สนับสนุนให้ชาวบ้านมีการคัดแยกขยะจากครัวเรือน เอาขยะเปียกมาทำปุ๋ย น้ำหมักชีวภาพ ส่วนขยะแห้งนำไปขายแล้วเอารายได้สมทบเข้ากองทุนสวัสดิการตำบล เพื่อนำไปจัดเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก

ปีนี้ต้องต่อยอดงานที่เราทำจากปีก่อน โดยการยกระดับให้เกิดศูนย์รับซื้อขยะประจำหมู่บ้าน มีคณะทำงานขึ้นมา มีการบริหารงานให้เป็นระบบ โดยในปี 2559 จะนำร่องขึ้น 3 ศูนย์ 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 2, 3, และ 6 จากนั้นจะขยายให้ครบทุกหมู่บ้านภายในปี 2561

โดยการกิจของศูนย์ นอกจากจะส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการคัดแยกขยะจากครอบครัวแล้วจะรับซื้อขยะจากชาวบ้าน ทำให้เกิดรายได้รวมทั้งยังคงทำให้เรื่องการนำขยะเปียกไปทำน้ำหมักชีวภาพอยู่เช่นเดิม และเพื่อให้มีการจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อมกว้างขวางยิ่งขึ้น จะประสานกับโรงแรมและสถานประกอบการในการขอรับวัสดุเหลือใช้ นำกลับมาใช้ใหม่ต่อไป รวมทั้งจะสนับสนุนให้ชาวบ้านในหมู่บ้านที่ยังไม่มีศูนย์รีไซเคิล นำขยะมาขายที่ศูนย์นำร่องอีกด้วย

การจัดการเรื่องศูนย์รีไซเคิล ไม่เพียงเป็นการทำให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านและไม่มีงานทำ มีรายได้จุนเจือครอบครัว เท่านั้นยังไม่พอ ยังเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสอดคล้องกับการเป็นเมืองท่องเที่ยวอีกด้วย

ประการสุดท้ายที่ชาวบ้านได้ร่วมกันคิดและร่วมกันดำเนินงานในปี 2559 ก็คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาแกนนำและ

กลไกการจัดการของภาคประชาชน โดยมีความเห็นพ้องกันว่า การที่ชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของแผ่นดินต้องอยู่แบบผู้อาศัย เป็นแรงงานรับจ้างของคนต่างถิ่น เพราะชาวบ้านตามไม่ทัน ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ดังนั้นนับจากมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลกมลาขึ้นมาก็ทำให้มีโอกาสดูแลแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนศึกษาดูงานมากขึ้น เป็นการเปิดวิสัยทัศน์ให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้มากขึ้น จากนั้นได้มีการต่อยอดโดยมีการตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นมา มีการสมทบเงินช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน นั่นคือชาวบ้านได้เดินออกมาจากการเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน มาสนใจเรื่องราวส่วนรวมมากขึ้น

ดังนั้นเพื่อเป็นการต่อยอดในเรื่องการพัฒนาแกนนำและกลไกการดำเนินงานของชาวบ้าน ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น มีแกนนำที่เข้ามาทำงานส่วนรวมมากขึ้น สภาองค์กรชุมชนจึงได้แต่งตั้งคณะทำงานเพิ่มขึ้นมาอีกสองคณะ คือ คณะที่รับผิดชอบด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชน และคณะที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งคณะทำงานทั้งสองคณะนี้จะได้รับการพัฒนาทั้งด้านความคิด ความสามารถ เพื่อให้สามารถทำงานที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งหมดนี้คือ พลั๊กเล็กๆ ของชาวบ้านที่เกิดขึ้นบนดินแดนที่ดูเหมือนว่าจะมีทางออกไม่มากนัก บนแผ่นดินของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างรายได้ สังคม เพื่อยกระดับชีวิต ความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น แต่การรวมตัวเป็นองค์กรเป็นโอกาสในการพูดคุยก็เกิดขึ้น และทางออกก็ตามมา

แม้มันจะเป็นทางเล็กๆ ไม่มีอะไรพิเศษสำหรับคนทั่วไป แต่มันก็ยิ่งใหญ่และมีความหมายอย่างยิ่งสำหรับชีวิตของชาวกมลาในการเริ่มต้นเดินไปข้างหน้า ท่ามกลางสถานการณ์การรุกรบอย่างรวดเร็วของทุนนิยม

ตีพิมพ์ครั้งแรกนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 22 มกราคม 2559

ปลูกยางพารา

ไม่สำคัญเท่าปลูก (ฝัง) ความคิดใหม่

สุวัฒน์ คงแป้น

“อาหารบ้านๆ ไม่รู้กินได้หรือเปล่า”

พี่น้องชาวสวนยางพารารายย่อยผู้หนึ่งพูดในวันที่ผู้เขียนลงเยี่ยมพื้นที่ ต.คลองใหญ่ อ.ป่าบอน จ.พัทลุง ซึ่งชาวสวนยางมารวมตัวกันทุกๆ เดือน เพื่อทำกองทุนข้าวสาร ซึ่งอาหารในวันนั้น ประกอบด้วยน้ำพริกมะอึก น้ำพริกใบตำมั่ง ผักสดพื้นบ้านหลากหลายชนิด ปลาทุยแซกทอด แกงไตปลา

ตามด้วยแกงเลียงผักรวม กินกับข้าวหอมมะลิที่ส่งกลิ่นหอมกรุ่น

พี่น้องบอกว่า มีแต่ปลาทุยแซกกับข้าวหอมมะลิที่อ่อนเท่านั้นที่ซื้อมา ส่วนอาหารอื่นๆ ล้วนหาได้จากสวนข้างบ้าน หรือจากสวนยางทั้งนั้น คำนวนคร่าวๆ แล้ว อาหารมื้อนี้น่าจะลงทุนเพียงไม่กี่บาท แต่เลี้ยงคนได้นับร้อยคน

พวกเขากินข้าวกันไปพูดคุยกันไป มีอาหารบางอย่างที่น้อยคนนักจะได้กินก็คือน้ำพริกใบตำมั่ง ซึ่งมีกลิ่นฉุน

คล้ายกับกลิ่นแมงดา เป็นสูตรน้ำพริกโบราณ และน้อยคนที่ทำเป็น ประกอบกับต้นทุนทำมาก็หายากเต็มที ทั้งๆ ที่ความอร่อยอยู่ในระดับห้าดาวเลยทีเดียว น้ำพริกมะอึกก็หากินได้ยาก ทั้งที่ไม่มีความยุ่งยากในการทำแต่อย่างใด ส่วนผักสดก็เป็นผักพื้นบ้านหลากหลายชนิด เข้ากับอาหารพื้นบ้านที่มีรสเผ็ด ซึ่งคนทั่วไปหากินได้ไม่ถี่ยัก แต่สำหรับชาวบ้านแล้วสามารถหากินได้ตลอดเวลา

ผมและแขกคนอื่นๆ ที่มาเยือนกองทุนข้าวสารตำบลคลองใหญ่ในวันนั้นพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “เป็นอาหารบ้านบ้าน ที่ใคร่ชวนทั่วไปจะหากินได้ง่ายๆ และเป็นอาหารมือที่อร่อยที่สุดก็ว่าได้”

ดร. พุ่มมาลี ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองใหญ่เล่าให้ฟังว่า นับตั้งแต่ราคาขายตกต่ำ พวกชาวสวนยางได้รับความเดือดร้อนกันมาก พวกเราเข้าร่วมประท้วงกับพี่น้องชาวสวนยางทั่วภาคใต้ที่แยกหนองหงษ์

จนกระทั่งกรมราช มีการรวมกลุ่มศึกษาเรียนรู้ทั้ง ข้อเท็จจริง และศึกษาตัวบทกฎหมาย จนนำไปสู่การเรียกร้องให้มีการจ่ายเงินชดเชย แต่กลับพบว่าเงินที่รัฐจ่าย ตกอยู่กับสวนยางซึ่งที่ดินมีเอกสารสิทธิ์ ส่วนชาวสวนที่ทำกิน อยู่ในพื้นที่สาธารณะของรัฐและคนตัดยางหะ ไม่ได้รับเงิน แต่อย่างไร เพราะกฎหมายถือว่าเป็น “คนรับจ้าง” ไม่ใช่เกษตรกร จึงต่อสู้เพื่อแก้กฎหมายให้รับรองคนตัดยางหะ เป็นเกษตรกร ซึ่งกว่าจะสำเร็จทำเอาหิดขึ้นคอ เพราะการตัดยางหะเป็นวิถีเชิงวัฒนธรรมที่ทำกันมานานแต่ผู้มีอำนาจ และนักวิชาการมักจะนำความหมายทางภาษามาจับ จึงไม่เข้าใจมองไม่เห็นวิถี

สุวิทย์ ทองหอม นักกฎหมายและนักพัฒนาอิสระเล่าให้ฟังว่า เราต่อสู้ไปพร้อมกับการให้ข้อมูลที่เป็นความจริงกับชาวบ้านว่า สถานการณ์ยางพารามันได้เปลี่ยนไปแล้วโดยสิ้นเชิง ประเทศจีนซึ่งเป็นผู้รับซื้อยางรายใหญ่

ปลูกยางใช้เอง ส่วนอุตสาหกรรมที่เคยใช้ยางพาราก็หันไปใช้ยางสังเคราะห์ ซึ่งมีราคาถูกกว่า ทำให้ตลาดยางพาราเริ่มต้นและราคาไม่มียืนสูงเหมือนในอดีตได้อีกแล้ว...นี่คือความจริง และเราต้องยอมรับความจริง ช่วยกันค้นหาทางออกไม่ใช่หวังพึ่งราคายางเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวสวนยางรายย่อย (ซึ่งมีที่ดินประมาณ 8-15 ไร่) และคนตัดยางหะ จะต้องเปลี่ยนพฤติกรรมการทำสวนเสียใหม่ นำเอาภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ให้มากที่สุด

สุวิทย์ ทองหอม พูดอีกว่า ในอดีตคนได้มีภูมิปัญญาเรื่องการปลูกพืชผสมผสาน หรือปลูกแบบสมรส ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ทุกอย่างผสมกันไป ทุกวันนี้ก็มีชาวสวนยางหลายรายได้หันมาทำอย่างนี้อยู่แล้วก็ไม่เดือดร้อนอะไร ยิ่งชาวสวนยางรายย่อยถ้าขายราคาดีจะได้เงินไม่เท่าไรหรอก เพราะที่ดินเราน้อย แต่หากนำที่ดินอันน้อยนี้ ปรับเปลี่ยนไปสู่การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด จะสร้างมูลค่ามากกว่าหลายเท่าตัว...นี่ต้องปลูกฝังความคิดกันใหม่

หลังจากกินข้าวกินปลากันแล้ว สมาชิกชาวสวนยางรายย่อย และคนตัดยางหะก็มาร่วมกันตั้งกองทุนข้าวสาร โดย โฉมพิไล บุญผลึก เลขาธิการสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองใหญ่ เล่าว่า การตั้งกองทุนข้าวสารเป็นเพียงกลยุทธ์

ที่ทำให้พวกเรามาร่วมกันพูดคุย แลกเปลี่ยนปัญหาหาแนวทางแก้ ปรับวิธีคิดในการประกอบอาชีพ ข้าวสารเป็นความต้องการก็จริงแต่เป็นตัวเชื่อมให้เรารวมกันมากกว่า เราเก็บค่าสมาชิกคนละ 50 บาท เป็นค่าเอกสารค่าประชุม และเป็นเงินทุนในการซื้อข้าวสารมาขายในราคาถูกให้กับสมาชิก

“เราซื้อข้าวหอมมะลิท่อน แม้มันไม่เป็นเม็ดแต่ก็เป็นข้าวที่กินอร่อย เรารับมากิโลละ 16 บาท ขายให้กับสมาชิก 18 บาท เอากำไร 2 บาท ไว้เพื่อบริหารจัดการกลุ่ม เพราะบางครั้งก็เชิญวิทยากรมาพูดคุยเรื่องเกษตร เรื่องการปรับแนวคิด ให้ข้อมูลต่างๆ นานา” โฉมพิไลเล่า

วันที่ผมไปเยี่ยมมีเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์จังหวัดพัทลุงลงพื้นที่มาคุยให้ชาวบ้าน ฟังถึงการทำเกษตร การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายอย่างทำไว้ข้างบ้าน และหลายอย่างทำในสวนยางได้ ทราบว่าเขามาให้ความรู้อยู่เป็นประจำ ฝึกจนทำเป็นแล้วกลับไปทำที่บ้าน สัปดาห์ต่อมารวมนตัวพูดคุยกัน เอาปัญหามาแลกเปลี่ยนกัน แต่ที่ขาดไม่ได้ในการประชุมทุกครั้ง จะต้องนำบันทึกความดีมาอ่านให้เพื่อนฟัง

“ทุกคนจะต้องกลับไปทำ แล้วบันทึกเอาไว้เรียกว่า “บันทึกความดี” วันนี้ปลูกต้นไม้กี่ต้น ลดการใช้

ปุ๋ยเคมีอย่างไร ลดรายจ่ายอย่างไร ฯลฯ ก็บันทึกไว้ เป็นการเตือนสติตัวเอง เพราะการทำความดีไม่ต้องเป็นเรื่องใหญ่โตอะไร แต่ความดีในชีวิตประจำวันที่เราทำอยู่ แม้เป็นเรื่องเล็กๆ แต่ทำทุกวันก็จะซึมซับกลายเป็นการสร้างนิสัยดีให้กับตัวเอง ความดีนั้นก็จะตกถึงตนเอง ครอบครัวและสังคมโดยรวม” สุวิทย์เสริมให้ฟัง

ผมเดินดูสวนของชาวบ้านที่หลายครอบครัวค่อยๆ ปรับวิถีการผลิตปลูกพืชหลายอย่าง ก็มองเห็นอนาคตมองเห็นทางออก แต่อีกใจหนึ่งก็คิดถึงช่องทางที่รัฐบาลรับซื้อยางในราคา 45 บาท/กิโล จำนวน 3,000 จุดทั่วประเทศ กระทรวงต่างๆ จะรับซื้อน้ำยางไปทำถนน ทำสนามกีฬา ฯลฯ จริงอยู่มาตรการดังกล่าว เป็นผลทางจิตวิทยาและสามารถแก้ปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าของชาวสวนยางได้ แต่

ก็ไม่ลืมนะที่จะสร้างระบบที่ดีและมั่นคงรองรับไว้ด้วย เช่น การนำยางพาราไปแปรรูปภายในประเทศอย่างจริงจังเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่า

และสิ่งหนึ่งที่เราควรจะทำอย่างยิ่ง และเป็นโอกาสของกระทรวงเกษตรฯ โดยตรงก็คือ ต้องทุ่มเทกับการสร้างความคิด เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมในการเพาะปลูกที่หลากหลาย เลิกฝากอนาคตของลูกหลาน ไว้กับพืชเชิงเดี่ยว นำภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาใช้ สร้างแหล่งอาหารและธนาคารข้างบ้านกันอย่างจริงๆ จังๆ

นี่คือโอกาสของทุกฝ่ายทั้งกระทรวงเกษตร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเกษตรกร ที่จะสร้างความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานราก อันจะนำไปสู่ความมั่นคงทางสังคมต่อไป

ตีพิมพ์ครั้งแรกนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2559

กองทุนสวัสดิการชุมชน

ใช้เงินหนึ่งบาทเปลี่ยนความคิดคน

สุวัฒน์ คงแป้น

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. จับมือกับ ขบวนการองค์กรชุมชนทั่วประเทศ และวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) จัดทำ โครงการมอบรางวัล “องค์กรสวัสดิการชุมชน ผู้สร้างสรรค์ ความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวคิด ศ.ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ คุณภาพแห่งชีวิตปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน”

รางวัลดังกล่าวจะมอบให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่มีผลการดำเนินงานดีเด่น แยกเป็น 7 ประเภทๆ ละ 1 กองทุน คือ 1.) ด้านการพัฒนาเด็กการสร้างครอบครัวอบอุ่นและการดูแลผู้สูงอายุ 2.) ด้านการพัฒนาเยาวชนและการศึกษาเพื่อการเติบโตเป็นคนดีและมีคุณภาพ 3.) ด้านพัฒนาวัยแรงงานการประกอบอาชีพสุจริตการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจชุมชน การจัดการที่ดินทำกิน พอเพียงต่อการดำรงชีพและการแก้ปัญหาหนี้สินของสมาชิก 4.) ด้านการ

ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการที่อยู่อาศัย การสร้างความมั่นคงด้านอาหาร การอนุรักษ์พลังงาน การจัดการขยะ การจัดการและฟื้นฟูภัยพิบัติ 5.) ด้านการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการกองทุนที่ดี มีธรรมาภิบาล 6.) ด้านการจัดสวัสดิการกองทุนแบบองค์รวมหลายมิติ สามารถเชื่อมโยงหรือบูรณาการทรัพยากรจากหลากหลายแหล่งเพื่อแก้ปัญหาของสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพและ 7.) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกลุ่มการร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม

ในการคัดสรรกองทุนได้มีกระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคีพัฒนาต่างๆ ทำให้เห็นตัวตนรูปแบบการบริหารกองทุนที่หลากหลาย เนื่องจากมีกองทุนเข้าร่วมโครงการจากทั่วประเทศจำนวนมาก เป็นนวัตกรรมการจัด

การทางสังคมที่ไม่มีรูปแบบตายตัว ไม่มีในบทเรียน แต่ขึ้นอยู่กับบริบททางวิถีชีวิตวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

กองทุนสวัสดิการตำบลหนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 20 ปีก่อน เริ่มต้นจากการทบทวนข้อมูลข้อเท็จจริงในพื้นที่ ใช้ทุนในพื้นที่บูรณาการกับความรู้สมัยใหม่ไปแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน เกิดสถาบันการเงินชุมชนที่มั่นคงสามารถนำไปหนุนเสริมระบบการผลิตสร้างระบบการตลาดของชุมชนได้อย่างครบวงจร

ในขณะที่กองทุนสวัสดิการตำบลหนองพ้อ อ.ควนขนุน จ.พัทลุง ใช้เงินเพียงหนึ่งบาทเชื่อมโยงผู้คนให้เข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้อย่างหลากหลาย เช่น การแก้ปัญหาทางด้านจัดการขยะ การสร้างพลังงานทดแทน เป็นต้น

หากย้อนประวัติศาสตร์ไปไม่นานพบว่ากองทุนสวัสดิการชุมชนเกิดจากการที่ประชาชน ซึ่งเข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ รวมเงินกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนพัฒนาเป็นกองทุนสวัสดิการระบบตำบล จากนั้นก็พัฒนาจนเป็นนโยบายของรัฐในการสนับสนุนงบประมาณ สมทบเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชนในอัตรา 1:1 หรือ ปีละ 365 บาท จนปัจจุบันมีกองทุนสวัสดิการชุมชน จำนวน 5,800 ตำบล มีเงินกองทุนรวมกันทั่วประเทศกว่าหนึ่งหมื่นล้านบาท ซึ่งร้อยละ 60 เป็นเงินที่สมทบโดยชุมชน รวมสมาชิก 5 ล้านคนเศษ โดยมีเป้าหมายจะขยายสมาชิกให้ได้ 10 ล้านคนในปี 2560

ในช่วงแรกๆ เงินกองทุนจะถูกนำไปสู่การจัดสรรเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก ตั้งแต่เกิดจนตาย ตามระเบียบของแต่ละกองทุนแต่ในระยะหลังกองทุนได้ขยายบทบาทช่วยเหลือเสริมสมาชิกได้มากขึ้น เช่น สวัสดิการด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ การแก้หนี้ในระบบ รวมทั้งมีบทบาทสำคัญช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆ เช่น การดูแลสิ่งแวดล้อม การช่วยเหลือผู้ยากไร้ในตำบล เป็นต้น

นายแก้ว สังข์ชู ผู้แทนขบวนองค์กรชุมชนกล่าวว่า จากการทำงานด้านสวัสดิการชุมชนเครือข่ายสวัสดิการชุมชนที่ทำจากคนข้างล่าง คนในชุมชนและถูกพัฒนามากกว่า

10 ปี จนทำให้เกิดการยกระดับที่มีความหลากหลายมากขึ้น แต่ที่สำคัญ คือ การใช้เงิน 1 บาท มาพัฒนาคุณภาพชีวิตตัวเอง โดยมีหลักการสำคัญว่า “**ทำอะไรจะทำให้ชุมชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของกองทุนสวัสดิการชุมชน และทำอะไรที่จะให้กองทุนสวัสดิการ นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังเด็ดขาด**” อีกส่วนหนึ่งที่สำคัญมาก คือ เราต้องยกระดับให้เป็นกองทุนของลูกหลาน อยู่จนถึงลูกหลานของเราที่ไม่ใช่เป็นของคณะกรรมการ หรือ คนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด เนื่องจากกองทุนสวัสดิการมีเงื่อนไขว่า ต้องดูแลคนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันต้องทำความเข้าใจกับคนในชุมชนว่าการทำกองทุนสวัสดิการชุมชน ไม่ใช่แค่การทำฌาปนกิจศพเท่านั้น แต่ต้องดูแลคุณภาพชีวิตของคนก่อนตายมากกว่าตอนตาย

สุดท้ายสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การใช้เงิน 1 บาท เปลี่ยนวิธีคิดของคน ให้รู้จักออม รู้ดูแลตัวเอง รู้จักดูแลคนอื่น และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยการพึ่งตนเองเป็นหลักมากกว่าการรอรับความช่วยเหลือจากรัฐเพียงอย่างเดียว แต่รัฐสามารถเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา กับชุมชน พัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนร่วมกับประชาชน ทั้งด้านหุ้นส่วนด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ เป็นต้น จะสามารถทำให้ชุมชนและรัฐพึ่งพากันได้อย่างยั่งยืน

ผศ.ดร.จิตติ มงคลชัยอรัญญา ผู้บริหารจาก วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ กล่าวว่า การจัดโครงการ มอบรางวัลแห่งความดีเป็นโอกาสอันดีที่ทำให้กองทุนได้เข้ามา ร่วมแลกเปลี่ยนรู้เรื่องการดำเนินความดีและเข้ามา ประกวดองค์กรความดีเพื่อรับรางวัลโล่เกียรติคุณจาก สถาบันพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ โดยกองทุนที่ได้รับการ คัดเลือกทั้ง 7 กองทุน จะเข้ารับรางวัลในวันที่ 10 มีนาคม 2559 ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย และรางวัลนี้จะไม่ได้จัดขึ้น แค่นี้ปีเดียวยังต้องการจัดต่อไปเรื่อยๆ ทุกๆ ปี กลุ่มใดที่พลาด ไม่ได้รับรางวัลในปีนั้นสามารถเข้าประกวดในปี ถัดไปได้ และ เชื่อว่าผู้ได้รับรางวัลนี้จะมีคามภูมิใจ อีกทั้งปีนี้ท่าน อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้รับการยกย่อง จากองค์การยูเนสโก ว่าเป็นบุคคลสำคัญของโลก และมีหน่วยงานหลากหลายจัด งานเฉลิมฉลองกับ 100 ปี ชาตกาลของท่าน และเราก็เป็นส่วนหนึ่งในนั้น

ในส่วนของการพัฒนาองค์กรสวัสดิการชุมชน มีคำถามว่า จะเดินหน้าอย่างไรต่อการพัฒนากลุ่มองค์กร ต่างๆ ในชุมชนที่มีรวมกว่า 10,000 กลุ่มที่นอกเหนือจาก กลุ่มองค์กรสวัสดิการชุมชน เพราะแต่ละกลุ่มก็มีความ เข้มแข็งแตกต่างกัน ทางวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ หลังจากที่ได้เข้ามาร่วมในกระบวนการมอบรางวัลนี้ ก็เกิด แนวคิดและมองเห็นปัญหา จึงได้เปิดอบรมหลักสูตร ออนไลน์ร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ภายใต้หลักสูตร

“ผู้นำกองทุนสวัสดิการชุมชน” ที่ใช้เวลาเรียนจำนวน 30 ชั่วโมง โดยมีเนื้อหาสาระ เรื่อง 1.) ความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการ ชุมชน 2.) นโยบายกฎหมาย โครงสร้างของกองทุนสวัสดิการ ชุมชน 3.) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมอันเนื่องมา จากกองทุนสวัสดิการชุมชน 4.) การบริหารจัดการกองทุน สวัสดิการชุมชน 5.) เทคนิคและกลยุทธ์ในการบริหาร จัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน 6.) การพัฒนาศักยภาพผู้นำ กองทุนสวัสดิการชุมชน และ 7.) หน่วยงานภายนอกกับการ พัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน

สิ่งที่สำคัญกว่านั้น ทั้งผลการทำงานที่ผ่านมาและ สิ่งที่จะพัฒนากันต่อไปมีความชัดเจนว่าสวัสดิการชุมชนได้ พิสูจน์เรื่องใจทำให้สามารถมีระบบการดูแลกันและกัน กองทุนจะอยู่ถึงลูกหลาน สังคมแบบนี้เป็นสังคมที่รู้จักดูแล ซึ่งกันและกันรู้ว่าบ้านเมืองมีปัญหาอะไรบ้าง มีผู้เดือดร้อน เราช่วยกันที่ กฎระเบียบน้อยกว่ากันที่หลัง คนนั้นแหละถือว่า เป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้ประเทศอยู่ได้อย่างยั่งยืน เพียงแต่ คนต้องพยายามรักษาสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นทั้งด้านประเพณี วัฒนธรรม การปฏิบัติ การดูแลกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน

ซึ่งวันนี้กองทุนสวัสดิการชุมชนได้พิสูจน์ให้เห็น อย่างชัดเจนว่า “เงินเพียงหนึ่งบาทสามารถเปลี่ยนความ คิดคนให้หันมาทำประโยชน์ต่อ คน สังคม และสิ่งแวดล้อม ได้อย่างดี”

ตีพิมพ์ครั้งแรกนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2559

ปฏิบัติการคืนสัญชาติไทย ให้ “คนไทยพลัดถิ่น”

สุวัฒน์ คงแป้น
อาอีฉ๊ะ แก้วนพรัตน์

คนไทยพลัดถิ่น คือ กลุ่มคนไทยที่เสียสัญชาติไทย เพราะอังกฤษและฝรั่งเศส ทำการปักปันเขตแดนระหว่าง ประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านใหม่ ในปี พ.ศ. 2411 ทำให้ไทยเสียพื้นที่เมืองมะริด ทวาย ตะนาวศรีให้แก่พม่า และพื้นที่เกาะกง ให้กับเขมร ทำให้คนไทยซึ่งอาศัยอยู่ใน พื้นที่เหล่านี้อพยพกลับมาอยู่ในประเทศไทย แถบจังหวัด ระนอง ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดตราดในฐานะ บุคคลต่างด้าว ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน ส่งผลต่อสิทธิ

ทุกด้าน เช่น เดินทางออกนอกชุมชนต้องขออนุญาต ไม่ได้รับ สิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐาน มักถูกเอาเปรียบ ถูกรังแก ถูกกดค่าจ้าง หรือถูกโกงค่าแรง เด็กเสียโอกาสในการศึกษา ฯลฯ

พ.ศ. 2545 คนไทยพลัดถิ่นได้มีการรวมกลุ่มเป็น “เครือข่ายการแก้ปัญหาคืนสัญชาติคนไทย” เพื่อหา แนวทางการแก้ปัญหาและร่วมกันผลักดันแก้ไขร่างกฎหมาย สัญชาติ ว่าด้วยการคืนสัญชาติไทยให้คนไทยพลัดถิ่น

จนกระทั่ง พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2555 ประกาศใช้ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น และออกกฎกระทรวงรองรับ ทำให้คนไทยพลัดถิ่นเป็นคนไทยตามกฎหมาย รอเพียงขั้นตอนทางเอกสารเพื่อนำไปสู่การออกบัตรประชาชนให้กับคนไทยพลัดถิ่นเท่านั้น

แม้ว่ากฎหมายจะมีผลบังคับใช้มาแล้วเกือบ 4 ปี แต่มีคนไทยพลัดถิ่นได้รับการรับรองเพียง 4,200 คน จากจำนวนคนไทยพลัดถิ่นที่ขึ้นทะเบียนไว้กับกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยจำนวน 17,903 คน และคาดว่าจะยังคงมีคนไทยพลัดถิ่นจำนวนมากกว่า 20,000 คน ที่ยังตกสำรวจหรือไม่ได้รับสิทธิตามกฎหมายฉบับนี้

ในวันนี้ มีพระราชบัญญัติสัญชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2555 ที่จะคืนสัญชาติไทยให้กับคนไทยพลัดถิ่น แต่การ

ดำเนินงาน ขั้นตอนกระบวนการยังมีความยากลำบาก จึงเกิดข้อตกลงความร่วมมือด้านการพิสูจน์ และการรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น โดยหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ สถาบันการศึกษาและองค์กรต่างๆ ได้แก่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยรังสิต สำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะ มูลนิธิชุมชนไท สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางเตือนใจ ดีเทศน์ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และอดีตคณะกรรมการรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น กล่าวว่า พระราชบัญญัติสัญชาติ ฉบับที่ 5 นี้ ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น ขึ้นมา 1 ชุด ซึ่งประกอบด้วย ส่วนราชการ 7 หน่วยงาน แต่ยังมีปัญหาถูกจำหน่ายรายชื่อออกจากทะเบียนราษฎร และยังไม่ได้ย้ายชื่อกลับและปัญหาอื่นๆ อีกหลายเรื่อง ทำให้มีปัญหาด้าน

การปฏิบัติเป็นอย่างมาก ความร่วมมือในครั้งนี้จะทำให้การทำงานในภาคปฏิบัติจริงๆ มีความเป็นไปได้ มากขึ้น

ดร.ณัฐพงษ์ จิตรนิรัตน์ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ บอกว่า ปัญหาเรื่องคนไทยพลัดถิ่น เป็นปัญหาที่ใหม่มากๆ สำหรับสังคมไทย คือสังคมไทยน่าจะรับรู้ว่ามีคนไทยพลัดถิ่นอยู่จริงเมื่อไม่นานเกิน 10 ปี มานี้ และในช่วงที่ผ่านมา จุดที่ทำให้สังคมเริ่มรู้จักคนไทยพลัดถิ่นคือช่วงที่มีการเดินรณรงค์จากด้านสิงขรถึงรัฐสภาเพื่อเรียกร้องให้มีกฎหมายสัญชาติ ครั้งหนึ่งผมได้เคยรวบรวมรายชื่อเพื่อนๆ ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในภาคใต้เพื่อยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีเพื่อให้เร่งพิจารณากฎหมายสัญชาติ โดยได้รวบรวมรายชื่อได้ประมาณ 160 คน แต่กลับมีบางคนมาบอกว่าจะไปยุ่งอะไรกับพวกพม่า จากนั้นทำให้ผมคิดว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่คิดว่าตนเองวิเศษกว่าคนอื่นกว่าคนประเทศเพื่อนบ้าน และวิเศษกว่าคนอื่นที่เป็นคนไทยด้วยกัน จึงกลายเป็นความขัดแย้งของสังคมไทยที่ฝังลึกและจะทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันแก้ไขยาก ถ้าเราไม่เอาความรู้สึกแบบนี้ออกไปจากทุกคนในสังคม

อาจารย์ชวลิตรัตน์ เจริญพร ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต กล่าวว่า ทางมหาวิทยาลัยเชื่อว่าความเข้าใจศาสตร์เชิงเดียวนั้น จะอธิบายสังคมไทยได้

ไม่ครอบคลุม เพราะฉะนั้น การทำให้นักศึกษามีการบูรณาการศาสตร์ได้ คือต้องมีการเรียนนอกห้องเรียนด้วย และที่ผ่านมาได้มีกิจกรรมที่ได้พัฒนานักศึกษา คือ วิทยาลัยนวัตกรรมสังคมจัดเวทีให้กับเครือข่ายคนไทยพลัดถิ่นและได้พูดคุยกันในหลายปัญหา วิทยาลัยนวัตกรรมและสังคม ถือว่าคนไทยพลัดถิ่นเป็นครูของนักศึกษา ที่ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้ถึงข้อเท็จจริงนอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียน และในพันธกิจของวิทยาลัยคือ การสนับสนุนพัฒนานักศึกษาเพื่อให้ได้เรียนรู้การบูรณาการศาสตร์และรับใช้สังคม แล้วยังมีพันธกิจในการร่วมแก้ปัญหาในสังคม ปัญหาของประเทศอย่างเป็นรูปธรรมด้วย

ความร่วมมือในครั้งนี้ เป็นการสานพลังจากทุกภาคส่วนเพื่อให้คนไทยพลัดถิ่นได้รับสัญชาติไทย โดย กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย รับผิดชอบเรื่อง สนับสนุนการขับเคลื่อนงานด้านสถานะบุคคลและสัญชาติของจังหวัดและอำเภอโดยส่งเจ้าหน้าที่ส่วนกลางไปร่วมกับอำเภอในการรับคำขอและตรวจสอบพยานหลักฐานที่ใช้ประกอบการพิสูจน์และรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น สนับสนุนบุคลากรในการฝึกอบรมให้ความรู้ด้านกฎหมาย และระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับงานสัญชาติ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนไทยพลัดถิ่นรวมถึงแนะนำขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ตามที่

กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกำหนด รวมไปถึงการประสานงานกับจังหวัดและอำเภอเป้าหมายเพื่อให้การสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกับนักศึกษา คณาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยรังสิต มหาวิทยาลัยทักษิณ และมูลนิธิชุมชนไท

โดยมหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยรังสิต รับผิดชอบ เรื่อง การเผยแพร่ให้ความรู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาติแก่กลุ่มคนไทยพลัดถิ่น รวมทั้งจัดทำแผ่นพับแจกจ่ายความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสัญญาติ สนับสนุนการปฏิบัติงานของอำเภอ โดยการจัดการบุคลากร (นักศึกษา) เพื่อเป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ส่วนกลาง ของกรมการปกครอง จังหวัด และอำเภอ ในการรับคำร้อง ให้คำแนะนำกับผู้ยื่นคำร้อง การเตรียมพยานหลักฐานการจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น การทำผังเครือญาติ ฯลฯ

มูลนิธิชุมชนไท (มชท.) และสำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะ (สปส.) รับผิดชอบเรื่อง การเผยแพร่ให้ความรู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาติ แก่กลุ่มคนไทยพลัดถิ่น รวมทั้งจัดทำแผ่นพับแจกจ่ายความรู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาติ สนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ เพื่อดำเนินการพิสูจน์และรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น โดยการสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และสิ่งจำเป็นต่อการปฏิบัติงานอื่นๆ ตามความเหมาะสม

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (สำนักงาน กสม.) รับผิดชอบเรื่อง ส่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิสถานะบุคคลแก่คนไทยพลัดถิ่น ติดตาม

ประเมินผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาสิทธิสถานะบุคคล การตรวจ ติดตามสถานการณ์สิทธิมนุษยชนโดยรวมของกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสิทธิและสถานะ โดยเฉพาะกลุ่มคนไทยพลัดถิ่น รวมถึงการประสานการแก้ไขปัญหากรณีร้องเรียนของคนไทยพลัดถิ่น จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะทางกฎหมายที่พบว่ามีความจำเป็น หรือเป็นปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิสถานะบุคคลแก่คนไทยพลัดถิ่น เพื่อเสนอต่อสภานิติบัญญัติ รัฐบาล และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

ได้มีการปฏิบัติจริงตั้งแต่เดือนมีนาคม 2559 ในพื้นที่ 3 อำเภอ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอทับสะแก และอำเภอบางสะพาน และได้ขยายไปสู่จังหวัดระนองเต็มพื้นที่

ด้วยความร่วมมือจากทุกฝ่ายเช่นนี้ เพื่อร่วมกันพิสูจน์ และการรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น เพื่อให้ได้มาซึ่งบัตรประจำตัวประชาชนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะที่ผ่านมาการต่อสู้เรียกร้องของพี่น้องต้องประสบปัญหาต่างๆ มากมาย หลายชีวิตที่ร่วมกันต่อสู้เรียกร้องก็ต้องตายจากกันไป ความร่วมมือในครั้งนี้ จึงทำให้ได้อุ่นใจว่า ยังมีเพื่อนภาคีที่สนใจและให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาเรื่องสัญญาติให้กับคนไทยพลัดถิ่น

ตีพิมพ์ครั้งแรกนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 4 มีนาคม 2559

“Six Industries Development”

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง ประสบการณ์จากเมืองโคจิ ประเทศญี่ปุ่น

สุวัฒน์ กิขุนทด

แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก หรือ “ยุทธศาสตร์ประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานราก” ของรัฐบาล คสช.ที่กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ โดยเฉพาะนโยบาย “1 ตำบล 1 SME” ที่จะส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรรายย่อย ตั้งแต่เรื่องทุน การผลิต การแปรรูป ไปจนถึงการตลาด ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และจะเชื่อมโยงกับนโยบาย “1 ตำบล 1 แหล่งท่องเที่ยว” ด้วยนั้น ปฏิเสธไม่ได้ว่าแนวนโยบายดังกล่าว มีที่มาจากนโยบาย “1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์”

หรือสินค้าโอท็อปในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรนั่นเอง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้มีต้นกำเนิดมาจากหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเกาะคิวชู ประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่ราวปี 2504 และพัฒนามาเรื่อยๆ จนเป็นต้นแบบ ในการพัฒนาสินค้าชุมชนของญี่ปุ่นที่ได้รับความนิยมจากประชาชนและนักท่องเที่ยวต่างชาติจนถึงทุกวันนี้

ที่ผู้เขียนเกริ่นมานี้ก็เนื่องจากได้มีโอกาสฟังการบรรยายเรื่อง “How to Grass Root Based Economic

Development be Strong ?” โดยศาสตราจารย์ Satoshi Otsuki (โอซึกิ) อาจารย์ประจำคณะการสร้งภาคี ในภูมิภาค (Faculty of Regional Collaboration) มหาวิทยาลัยโคจิ (Kochi University) ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีประสบการณ์ในการสนับสนุนกระบวนการการผลิตสินค้าชุมชนในจังหวัดโคจิ โดย ศ.โอซึกิ ได้บรรยายหัวข้อดังกล่าว ที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ในระหว่างการเดินทางมาทำวิจัยในประเทศไทยในช่วงเดือนมีนาคมนี้ ผู้เขียนเห็นว่าประสบการณ์จากเมืองโคจิน่าจะมีประโยชน์ และสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศไทยที่รัฐบาลกำลังขับเคลื่อนอยู่ในขณะนี้จึงขอนำข้อมูลมาบางส่วนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังนี้

จังหวัดโคจิ ตั้งอยู่บนเกาะชิโกกุ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของญี่ปุ่น สภาพส่วนใหญ่เป็นเมืองชนบท พื้นที่ทั้งหมดประมาณ 7,105 ตารางกิโลเมตร แต่มีพื้นที่ป่าไม่ถึง 84 % มีประชากรประมาณ 726,584 คน ในจำนวนนี้มีประชากรสูงอายุมากถึง 31.1 % มีชุมชนชนบทมากมายที่เผชิญกับปัญหาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ กล่าวคือ จำนวนประชากรมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากคนวัยหนุ่มสาวต่างเข้าไปทำงานหรือเข้าไปเรียนต่อในเมืองใหญ่ เหลือแต่ผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดโคจิจึงมีแนวโน้มที่จะถูกยุบ (คล้ายกับการยุบโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเมืองไทย-ผู้เขียน)

ประกอบกับรายได้ของประชากรซึ่งส่วนใหญ่มาจากการประมงและเกษตรกรรมค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับ

เมืองใหญ่ในประเทศญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยโคจิซึ่งเล็งเห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการรวมกลุ่มของชาวบ้าน เพื่อดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยเริ่มจากการเตรียมความพร้อมป้องกันภัยพิบัติเมื่อ 5 ปีที่แล้ว จากนั้นจึงได้ขยายไปสู่การทำเรื่องเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งในจังหวัดโคจิ มีผลผลิตการเกษตรที่สำคัญ คือ ปลาคัตสึโอะ (ปลาโอ) ข้าวโพด และส้ม

“จังหวัดโคจิมีพื้นฐานเศรษฐกิจด้านเกษตรกรรม และการประมง แต่ในอนาคตอาชีพเหล่านี้ก็จะลดน้อยลง เพราะคนรุ่นใหม่นิยมทำงานในเมืองใหญ่มากกว่า ชุมชนชนบทหลายแห่งในจังหวัดโคจิเผชิญกับปัญหาความเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจ และเชื่อว่าในที่สุดชุมชนเหล่านี้ก็จะเสื่อมสลายไป หากไม่มีการฟื้นฟูและพัฒนาที่เป็นระบบ มหาวิทยาลัยโคจิจึงเข้ามาสนับสนุนการสร้างเครือข่ายพัฒนาชุมชน เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการ

แลกเปลี่ยนความคิดและเปิดรับความคิดจากคนภายนอก และนำไปสู่การค้นพบวิธีการพัฒนาแบบใหม่ๆ พร้อมกับเชิญชวนให้คนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมกิจกรรมดังกล่าวด้วย เป็นการสร้างความตระหนักรู้ต่อคุณค่าทรัพยากรท้องถิ่น และเกิดความผูกพันกับถิ่นที่อยู่อาศัยของตนเอง” ศ.โอซึกิ กล่าว

การเข้าไปสนับสนุนการรวมกลุ่มพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชาวบ้านนั้น ศาสตราจารย์โอซึกิ กล่าวว่าใช้แนวคิด “Six Industries Development” ซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ 1. การสร้างผลผลิตเกษตรกรรม หรือการผลิตขั้นปฐมภูมิ (ปลา ข้าวโพด ส้ม) 2. การนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า โดยที่สินค้าจะต้องมีเรื่องราวและมีอัตลักษณ์ (Story and Brand) 3. การสร้างหรือหาตลาดรองรับสินค้าที่มีคุณภาพ (เมื่อนำหลักการทั้ง 3 ข้อ มาสร้างเป็นสมการ จะได้ผลลัพธ์เท่ากับ

6 คือ เมื่อนำเอาเลข 1, 2, 3 มาบวกหรือนำมาคูณกันทั้ง 3 ตัว ก็จะได้ผลลัพธ์เท่ากับ 6 เสมอ จึงเรียกวิธีการนี้ว่า “Six Industries” แต่หากขาดข้อใดไป ผลลัพธ์ที่ได้จะไม่เท่ากับ 6 ซึ่งถือว่าผิดหลักการ)

ภายใต้การดำเนินโครงการตามแนวคิด “Six Industries” ไม่ได้เน้นที่มูลค่าที่เป็นเม็ดเงินเพียงอย่างเดียว แต่เน้นที่กระบวนการทำงานเป็นเครือข่าย โดยให้คนรุ่นใหม่ เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อสร้างความรักและผูกพันในถิ่นที่อยู่อาศัยของตนเอง สร้างแรงจูงใจไม่ให้เกิดการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยของคนรุ่นใหม่ ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลญี่ปุ่น และได้รับความนิยมมาก ในกลุ่มชุมชนชนบท มหาวิทยาลัยโคจิจึงเป็น 1 ใน 25 มหาวิทยาลัยของประเทศญี่ปุ่นที่ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากรัฐบาลเพื่อใช้ดำเนินโครงการ “Six Industries” ร่วมกับชุมชนตั้งแต่ปี 2554 โดยในปีนี้รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณ

ทั่วประเทศประมาณ 6,000 ล้านบาท

สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวคิด “Six Industries” นั้น มหาวิทยาลัยโคจิได้ส่งคณาจารย์และนักศึกษาลงไปทำงาน และคลุกคลีกับชาวบ้านและร่วมกันพัฒนาสินค้าชุมชนขึ้นมา เช่น การผลิตเหล้าสาเกจากข้าวโพด ซึ่งแต่เดิมโคจิมียชื่อเสียงเรื่องการปลูกข้าวโพดมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะชาวบ้านบนที่ราบสูงจะบริโภคข้าวโพดแทนข้าวเนื่องจากปลูกข้าวไม่ได้ แต่ในระยะหลังชาวบ้านไม่นิยมปลูกข้าวโพด เพราะการบริโภคข้าวโพดแสดงถึงสถานะความยากจน การทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยโคจิและชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของข้าวโพด และรื้อฟื้นการปลูกข้าวโพดขึ้นมา จนนำไปสู่การแปรรูปเป็นเหล้าสาเก และกลายเป็นสินค้าที่นิยมของชาวญี่ปุ่นในปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังมีตลาดซีโอะ ซึ่งเป็นปลาที่มีชื่อเสียงของโคจิ มีการสร้างศูนย์เรียนรู้การปรุงอาหารจากปลาคัตซีโอะ เช่น นำมาย่างไฟแบบโบราณด้วยฟาง มีการจัดเทศกาลกินปลาคัตซีโอะประจำปี เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เป็นการสร้างตลาดขายสินค้าของชุมชนเอง รวมทั้งยังนำส้มมาแปรรูปเป็นแยมส้มที่มีชื่อเสียง เมื่อนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ม.โคจิจึงสนับสนุนให้ชาวบ้านทำโฮมสเตย์รองรับ

“การสร้างตลาดจำหน่ายสินค้านั้น ภาครัฐทั้งในระดับท้องถิ่นและส่วนกลางก็ได้ให้การสนับสนุน เช่น เทศบาลท้องถิ่นร่วมกับกระทรวงคมนาคม สนับสนุนงบประมาณและจัดหาพื้นที่สำหรับจำหน่ายสินค้าชุมชนตามจุดพักรถยนต์หรือสถานีรถไฟ นอกจากนี้ที่ทำการ

ของรัฐหรือจังหวัดใหญ่ๆ ก็นำสินค้าของชุมชนไปวางขายหรือจัดแสดงเพื่อประชาสัมพันธ์หรือเพิ่มช่องทางและโอกาสในการจำหน่ายสินค้าให้แก่ชาวบ้านด้วย ทำให้สินค้าชุมชนและจังหวัดโคจิเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้น” ศ.โอซึกิกล่าว

นอกจากนี้ ม.โคจิได้นำเด็กนักเรียนระดับมัธยมในจังหวัดโคจิ มาเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานแบบเครือข่ายของชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่น รู้จักวิถีชีวิตและทรัพยากรที่มีค่าของชุมชนตนเอง โดยมุ่งหวังว่าหากเด็กเหล่านั้นไปเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยในเมืองใหญ่ๆ ก็ยังสามารถช่วยประชาสัมพันธ์เรื่องราวของเมืองโคจิได้ หรือบางคนก็อาจจะกลับมาทำงานที่บ้านเกิดและช่วยพัฒนาชุมชนได้ รวมทั้งยังนำนักเรียนและ

นักศึกษาจากเมืองใหญ่ เช่น เมืองโตเกียวมาเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวโคจิด้วย

สำหรับปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จนั้น ศ.โอซึกิกล่าวมี 6 ข้อหลัก คือ 1. ชาวบ้านจะต้องรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ต้องพูดคุยปรึกษาหารือกัน ทั้งนี้ต้องอาศัยผู้ประสานงานที่มีทักษะการสร้างการมีส่วนร่วมสูง เพราะจะต้องประสานงานร่วมกับหลายฝ่าย 2. ต้องมีการทำซ้ำๆ หรือลองผิดลองถูก 3. ชุมชนต้องเปิดรับความคิดเห็นจากคนภายนอก เพื่อก่อให้เกิดแนวคิดการพัฒนาแบบใหม่ ๆ

4. ต้องแปรรูปสินค้าเกษตรกรรมให้มีความแตกต่างจากที่อื่น การสร้างเรื่องราวและอัตลักษณ์ให้กับสินค้าเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง 5. ทำด้วยความสนุกสนาน 6. ชุมชนต้องมีเรื่องราวหรือสร้างอัตลักษณ์ขึ้นมา บนพื้นฐานของทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่ เช่น ในเมืองโคจิมีสะพานข้ามแม่น้ำเล็กๆ แต่มีเรื่องเล่าขานกันว่ามีหนุ่มสาวคู่หนึ่งบูชาความรักที่ไม่สมหวังด้วยการกระโดดสะพานเพื่อจบชีวิตลงในแม่น้ำ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจเดินทางมาดูสะพานแห่งนี้เป็นจำนวนมาก

ศ.โอซึกิกล่าวสรุปในตอนท้ายว่า แนวทาง “Six Industries” ที่ม.โคจิทำร่วมกับชุมชนท้องถิ่นนั้น แม้ว่าจะทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้น แต่เรื่องรายได้ก็ไม่ได้เป็นเป้าหมายหลัก เพราะสิ่งที่ชาวบ้านได้รับนอกเหนือจากนั้นก็คือ ความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของตัวเอง รวมทั้งยังทำให้คนรุ่นใหม่เกิดความรักและผูกพัน

ในท้องถิ่นของตนเอง ไม่ทิ้งชนบทไปอยู่ในเมืองใหญ่ ดังนั้นกระบวนการพัฒนาชุมชนที่สร้างขึ้นมาจึงจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริง

จะว่าไปแล้วแนวทางการพัฒนาแบบ Six Industries นี้ไม่ได้แตกต่างไปจากการพัฒนาสินค้าหรือเศรษฐกิจชุมชนในเมืองไทยเท่าใดนัก เช่น ที่บ้านจำรุง อ.แกลง จ.ระยอง เป็นแบบอย่างที่ดีที่ชุมชนประสบผลสำเร็จ ชาวบ้านนำสินค้าเกษตรกรรมมาแปรรูปขาย มีทั้งทุเรียน กะปิ น้ำปลา และอาหารต่างๆ มีที่พักแบบโฮมสเตย์รองรับ มีผู้คนมาศึกษาดูงาน และซื้อสินค้าตลอดทั้งปี ที่ ต.หนองแคน อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด ชาวบ้านร่วมกันผลิตผ้าทอพื้นเมือง นำข้าวหอมมะลิมาแปรรูปเป็นโคลนพอกหน้าและครีมบำรุงผิวบรรจุกล่องสวยงาม แล้วส่งออกไปขายถึงยุโรป รวมทั้งชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศต่างก็มีสินค้าชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจอยู่มากมาย

แต่ที่เมืองไทยยังขาดก็คือ การสนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง และยังไม่มีการเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา ทั้งในระดับมหาวิทยาลัยและในท้องถิ่นร่วมกับชุมชนอย่างจริงจัง ซึ่งหากสามารถจัดอุปสรรคเหล่านี้ และดึงเอาความร่วมมือจากภาคธุรกิจเอกชนเข้ามาได้ “ยุทธศาสตร์ประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานราก” ของรัฐบาล คสช. ก็คงจะเห็นผลในเวลาไม่นานนัก !!

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 1 เมษายน 2559

ชาวมณีนัยเชื่อมั่นในสภาฯ

แก้ปัญหาชุมชน

สุวัฒน์ คงแป้น

“เราตั้งสภาองค์กรชุมชนมาสองปีเศษแล้ว แรกๆ ก็ไม่เข้าใจมองไม่เห็นประโยชน์ แต่พอมีปัญหา เช่น ราคายางตกต่ำ ฯลฯ ไม่รู้จะทำอะไร ไม่รู้จะปรึกษาใคร ก็นึกถึงสภาองค์กรชุมชน เปิดประชุมสภาองค์กรชุมชน เอาปัญหามาคุยปรึกษากัน ตั้งแต่นั้นมาจนวันนี้ สภาองค์กรชุมชน จึงเป็นศูนย์รวมของทุกคนไม่เฉพาะแต่สมาชิกเท่านั้น ที่จะนำเรื่องมาพูดคุยหาทางออก” นางกัลยา โสภารัตน์ ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลมณีนัยเล่าให้ฟัง

ตำบลมณีนัย อ.กะปง จ.พังงา เป็นตำบลเล็กๆ ตั้งอยู่บนเส้นทางก่อนขึ้นเขาสกไปสุราษฎร์ธานี สภาพทั่วไปเป็นภูเขาหินเป็นที่ลาดชันและดินมักจะพังทลายเมื่อยามฝนตก ประกอบกับปัจจุบันมีการบุกรุกป่าเพื่อทำเกษตรจึงทำให้มีน้ำกัดเซาะดินเสื่อมและถล่มอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งดินที่ถล่มก็ไปทำให้ลำธารตื้นเขินและน้ำล้นตลิ่ง

ในอดีตมณีนัยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้เป็นภูมิโนเวศน์ต่อเนื่องถึงเขาสก เป็นที่ตั้งของเขตอนุรักษ์พันธุ์

สัตรัวป่า มีผลไม้พื้นบ้าน เช่น ทุเรียนบ้านที่หอมหวาน เป็นต้น ปัจจุบันจากพื้นที่ทั้งหมด 137,300 ไร่ เป็นพื้นที่ทางเกษตรถึง 40,500 ไร่ ซึ่งเกือบทั้งหมดคือ 37,000 ไร่ ใช้ปลูกยางพาราและปาล์ม สวนผลไม้ 1,700 ไร่ ส่วนพื้นที่เหลืออีกประมาณ 100,000 ไร่ เป็นเขตอุทยาน เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าและป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งเป็นป่าเสื่อมโทรมที่ชาวบ้านใช้เป็นที่อยู่อาศัยบางส่วน

จากข้อมูลทางการเกษตรดังกล่าว จะเห็นว่าเศรษฐกิจหลักของชาวมุณีจะขึ้นอยู่กับยางพาราและปาล์ม ซึ่งระบบการซื้อขายครบวงจรจะขึ้นอยู่กับนายทุน ทำให้ชาวบ้านถูกเอารัดเอาเปรียบเรื่อยมา ต้นทุนทางการเกษตรสูงเนื่องจากพันธุ์พืชและปุ๋ย ระบบการรับซื้อ แปรรูปและลานที่อยู่ในมือพ่อค้าทั้งหมด

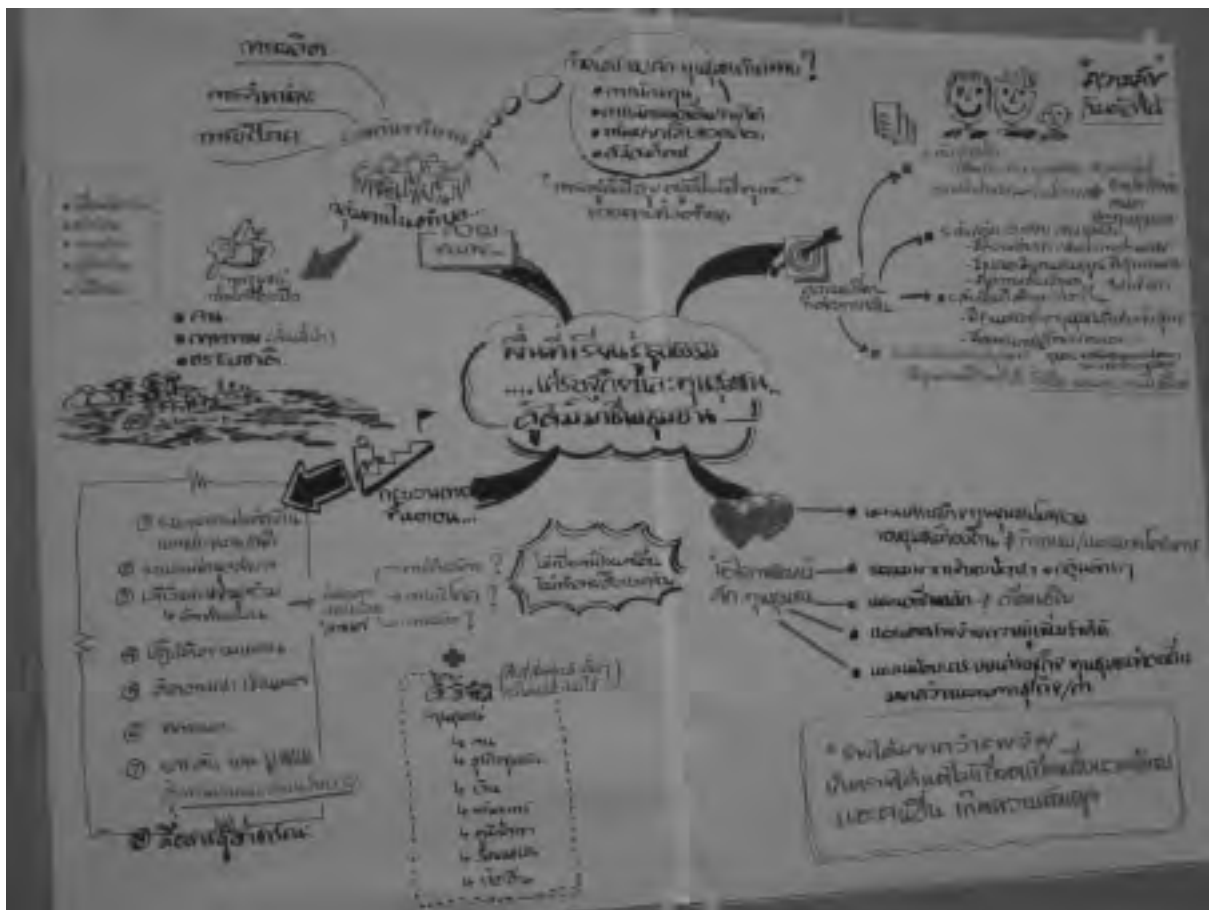
จากการวิเคราะห์ข้อมูลสาเหตุและปัญหาในสภาองค์กรชุมชนทำให้ชาวบ้านพบข้อเท็จจริงว่า หากปีไหนผลผลิตตกต่ำจะพบกับความเดือดร้อน จึงต้องมีแผนการแก้ปัญหาใช้รองรับโดยกำหนดเป็น 3 แผนงาน

แผนงานแรกคือการพัฒนาเกษตรกรรมสู่ความสมดุลและยั่งยืน แผนงานนี้มีสาเหตุมาจากผลผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยางพาราและปาล์ม มีราคาตกต่ำ

ประกอบกับต้นทุนในการผลิตสูง ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ชาวบ้านธรรมดาไม่อาจเข้าถึงตลาดกลางโดยตรง ดังนั้นการฝากอนาคตไว้กับพืชเชิงเดี่ยวดังกล่าวเพียงอย่างเดียวจึงไม่ใช่ทางรอดที่แท้จริง

เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงได้มีการรวมกลุ่มกันจัดเก็บผลผลิตสู่ตลาดกลาง โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง แขนงนำสภาองค์กรชุมชนคนหนึ่งเล่าว่า แค่มีรถบรรทุกเป็นของชาวบ้านเองและรับซื้อโดยกลุ่มของชาวบ้านก็จะประหยัดค่าใช้จ่ายได้เดือนละหลายแสนบาทแม้แต่การขายยางกันถ้วย เมื่อชาวบ้านทำเองราคาก็สูงขึ้น 2 บาท/กิโลกรัม เงินส่วนนี้เราไม่ควรจะจ่ายเลยพอเรารวมกลุ่มก็จะมีเงินคืนสู่ชาวบ้านได้ทั้งหมดครั้งละประมาณล้านบาทเศษ สามารถนำเงินจำนวนนี้คืนสู่ชาวบ้านและสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นการลดช่องว่างด้านราคาระหว่างพ่อค้าคนกลางกับเกษตรกร ซึ่งนอกจากการตั้งกลุ่มเพื่อรวมผลผลิตสู่ตลาดกลางแล้ว การเพิ่มมูลค่าของสินค้าการเกษตร(แปรรูป) ก็เป็นเรื่องที่ชาวบ้านมีแผนงานที่จะทำงาน

เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าวสภาองค์กรชุมชนก็ร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและเอกชน สร้างช่องทางการตลาด แต่ยังมีปัญหาเรื่องลานเทที่เหมาะสมจึงจัดทำโครงการขอ

เงินประมาณจากรัฐ ซึ่งอยู่ในระหว่างจัดทำโครงการขอรับการสนับสนุน รวมทั้งมีการขยายสมาชิกที่เป็นเกษตรกรให้เข้ามาใช้บริการของกลุ่ม ส่วนในด้านการลดต้นทุนการผลิตได้มีการส่งเสริมให้มีการผลิตปุ๋ยใช้เอง

และเพื่อไม่ให้ชีวิตฝักไฝ่กับพืชเชิงเดี่ยวอย่างยางพาราและปาล์ม จึงได้มีการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชแซมตามสวนยางและปาล์ม เช่น ปลูกผักและไม้ผลต่างๆ เป็นต้น

แผนงานถัดมาก็คือการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคม โดยมีสาเหตุมาจาก คนในชุมชนมีหนี้สินจำนวนมาก กู้เงินจากองค์กรหนึ่งเพื่อนำไปใช้หนี้อีกองค์กรหนึ่ง หมุนเวียนอยู่เช่นนี้ไม่ต่างอะไรกับงูกินหาง อีกทั้งคนในชุมชน

ก็เข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐดังนั้นจึงต้องทำให้คนในชุมชนมีสวัสดิการทุกครัวเรือน โดยพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนให้สามารถนำเงินไปอุดหนุนเป็นทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนของชุมชนได้

นอกจากนี้ยังมีการฟื้นฟูโรงผลิตน้ำดื่มของชุมชนขึ้นมาใหม่ เพื่อขายให้กับประชาชน ตลอดจนวางแผนขยายตลาดสู่ลูกค้านอกตำบลงานทั้งหมดมีการแบ่งความรับผิดชอบอย่างเป็นระบบ มีคณะกรรมการแบ่งงานกัน

แผนงานสุดท้ายที่สภาองค์กรชุมชนรณรงค์ให้มีความสำคัญคือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากที่ผ่านมา มีการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ จนเสียความสมดุลและส่งผลเสียต่อการดำรงชีวิตของชุมชน

จึงมีความจำเป็นในการสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชน เพื่อลุกขึ้นมารักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ และ ยังเป็นการรักษาการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ให้คงอยู่

จากแผนงานดังกล่าว จึงได้มีการร่วมกันทำฝ่ายละลดน้ำการปลูกต้นไม้เพื่อรักษาระบบนิเวศน์ การสร้างจิตสำนึกสู่คนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วม ตลอดจนมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ให้เป็นการจัดการโดยชุมชน ซึ่งเพื่อให้แผนงานบรรลุผล จึงได้มีการจัดเก็บข้อมูลพันธุ์ไม้ต่างๆ เป็นองค์ความรู้สู่ชุมชนมีการออกกติกากาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งเชื่อมโยงหน่วยงานและภาคีพัฒนาต่างๆ มาทำงานร่วมกันอย่างเป็นขบวนการ

การจัดการทั้ง 3 แผนงานดังกล่าวข้างต้น นับเป็นมิติใหม่ของภาคประชาชนที่มีความตระหนักในสิทธิการจัดการตนเอง โดยใช้สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงประชาชนและภาคีพัฒนาต่างๆ มาทำงานร่วมกัน มีการบริหารจัดการทุนของชุมชนอย่างเป็นระบบใช้ภูมิปัญญาและทุนในท้องถิ่นบูรณาการร่วมกันท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ปัจจุบันตำบลมณีนีได้ยกระดับเป็นพื้นที่เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนสู่สมาชิกชุมชนอย่างครบวงจร นั่นคือเป็นตำบลที่มีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งโดยมีสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นกลไกในการทำงาน โดยมีการนำข้อมูลไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบลได้อย่างครบวงจร เช่น มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญทั้งเศรษฐกิจหลักและอาชีพเสริม แผนในการพัฒนาสังคมที่มีฐานกองทุนชุมชนและกองทุนสวัสดิการชุมชนที่จะนำความมั่นคงมาสู่สมาชิก ตลอดจนมีแผนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้คนกับธรรมชาติสามารถอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพา

สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่คนมณีนี เรียกว่าเป็นความสุขที่สัมผัสได้ “ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของจังหวัดพังงา ที่ใช้ยุทธศาสตร์ “**พังงาแห่งความสุข**” เป็นความสุขที่สร้างขึ้นโดยคนในชุมชนและเกิดขึ้นได้จริงในชุมชน เป็นพื้นที่รูปธรรมของการพัฒนาภาคประชาชน ที่ควรศึกษาเรียนรู้ขยายผล

ตีพิมพ์ครั้งแรกนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 15 เมษายน 2559

จากกองทุนสวัสดิการ สู่การพัฒนาครอบครัวชีวิตที่บางซุด

สุวัฒน์ คงแป้น

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบางซุด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เป็นหนึ่งในเจ็ดกองทุนที่ได้รับรางวัล “ผู้สรรค์สร้างความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวคิด ของ ศ.ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ คุณภาพชีวิต ปฏิทินแห่งความหวังจากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ประเภทการมีปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือเกื้อกูล และมีความร่วมมือที่ดีกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยรางวัลดังกล่าวจัดขึ้นเพื่อฉลอง 100 ปี ชาตกาล ศ.ดร.ป๋วย

อึ๊งภากรณ์ เมื่อวันที่ 10 มี.ค. 2559 ที่ผ่านมา แต่กว่าจะมา เป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็งในวันนี้ ได้ฟันฝ่าปัญหาอุปสรรคมาอย่างมากมาย

“เราเริ่มจากกลุ่มผู้หญิงที่อยากเห็นชาวบ้านได้รับสวัสดิการเหมือนคนอื่นๆ ในขณะที่ผู้ชายไม่เชื่อว่าเราจะทำได้” นางจรรยา กลัดล้อม ประธานกองทุนเล่าให้ฟังและกล่าวต่อว่า “คำพูดนั้นไม่ทำให้เราหมดกำลังใจ แต่เป็นการเพิ่มแรงฮึดให้เราเดินไปข้างหน้า แม้แต่ชาวบ้านเองก็

ไม่เชื่อว่าจะเป็นไปได้ พวกเราจึงคิดว่า โทษเขาไม่ได้แต่เราต้องทำให้เห็น”

กล่าวได้ว่าแค่เริ่มตั้งกองทุน ก็ประสบปัญหามากมาย แต่ด้วยความตั้งใจจริงที่จะช่วยเหลือให้ทุกคน มีชีวิตที่มั่นคง จึงได้มีการจัดตั้งกองทุนขึ้นเมื่อวันที่ 17 ก.พ. 2550 โดยเริ่มจากการนำของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลบางซุด จากนั้นก็ได้รับการขึ้นทะเบียนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งเป็นองค์กรที่สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนทั่วประเทศ

หลักการสำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชนชุมชนก็คือ การร่วมกันสมทบเงินเข้ากองทุนเพียงวันละ 1 บาท เพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ไม่ว่าจะยากดีมีจนก็สมทบเท่ากัน จนกระทั่งในปี 2553 รัฐบาลมีนโยบายสมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชน ในอัตราที่เท่ากับที่ชาวบ้านสมทบ ทำให้กองทุนสวัสดิการ ชุมชน มีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น

หลักสำคัญอีกประการหนึ่งของระบบสวัสดิการชุมชน ที่ทำให้กองทุนมีความมั่นคงคือเป็นกองทุนที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของ มีคณะกรรมการที่เป็นชาวบ้านและออกระเบียบบริหารจัดการกันเอง มีความโปร่งใสและตรวจสอบกันเองได้

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบางซุดก็เช่นกัน ในระยะแรกก็มีการออกระเบียบในเรื่องของประเภทสวัสดิการ มีครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย แบ่งเป็น 9 ประเภทด้วยกัน เช่น เงินขวัญถุงเด็กแรกเกิด การจ่ายสวัสดิการเจ็บป่วย ค่ารักษาพยาบาล สวัสดิการยามเสียชีวิต สวัสดิการที่เป็นทุนการศึกษาของเด็ก ฯลฯ

แต่หลังจากที่กองทุนมีความมั่นคงมากขึ้น ก็ขยายการให้สวัสดิการแก่สมาชิกเพิ่มมากขึ้น เช่น การส่งเสริมด้านการพัฒนาอาชีพ การหาตลาดให้กับสมาชิกเพื่อให้สามารถขายสินค้าได้มากขึ้น รวมทั้งการจัดสรรเงินกองทุน

ส่วนหนึ่งไปดูแลสังคม เช่น การหนุนเสริมฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

นางจรรยา กลัดล้อม เล่าอีกว่า ในช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายรับจำนำข้าว ชาวบ้านเป็นหนี้กันมากมีตัวเลขเป็นหนี้ที่น่าตกใจ จากการสำรวจข้อมูลพบว่ามีคนเป็นหนี้ประมาณ 900 คน แต่ละคนเป็นหนี้ประมาณ 180,000 บาท ซึ่งในจำนวนนี้เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนเพียง 80 คนเท่านั้น กองทุนจึงหารือกันว่าจะช่วยให้ชาวบ้านปลอดหนี้ได้อย่างไร กองทุนจึงได้ดำเนินการใน 2 มาตรการ คือ จัดสวัสดิการเพื่อให้สมาชิกนำไปประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น และการสร้างโรงเรียนปลอดหนี้ขึ้นมา

โรงเรียนปลอดหนี้ เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความเข้าใจในการอดออม รู้จักใช้ รู้จักอยู่ หรือ เข้าใจการใช้ชีวิตนั่นเอง ควบคู่ไปกับการรู้จักทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้พวกเขาได้เข้าใจและตระหนักว่า อะไรควรจ่ายไม่ควร

จ่าย รู้จักลดรายจ่ายและสร้างอาชีพเพิ่มรายได้ ฯลฯ ซึ่งเป็นการช่วยที่ถูกต้องทำให้ชาวบ้านพึ่งตนเองได้ในที่สุดประธานกองทุนเผย

ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบางซุดกล่าวอีกว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นไม่เพียงมีการจัดระบบกองทุนดังกล่าวข้างต้นเท่านั้น แต่ยังมีปัจจัยอื่นๆ อีกหลายอย่าง ประการแรกคือ การเชื่อมโยงกับเครือข่ายองค์กรชุมชนอื่น ในทุกระดับมา ทำงานร่วมกัน ได้แก่ กลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์มีการช่วยเหลือเกื้อกูลด้านการอบรมอาชีพ พัฒนาอาชีพเสริมให้กับสมาชิก กลุ่มองค์กรการเงิน (กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะ ออมทรัพย์) ช่วยเหลือเกื้อกูลในเรื่องเงินทุนเพื่อประกอบ อาชีพ ทำให้สมาชิกมีอาชีพ มีรายได้ สามารถพึ่งตนเองได้ และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมโยง กับกลุ่มสตรีตำบลบางซุดในการจัดทำบัญชีครัวเรือน การสำรวจข้อมูลสตรีและผู้ด้อยโอกาสใน

ชุมชนเพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์ จนนำไปสู่การแก้ไขปัญหา
ของชุมชนร่วมกัน และมีการเชื่อมโยงการทำงานในระดับ
อำเภอ โดยเชื่อมโยงกองทุนสวัสดิการชุมชน ทั้ง 8 กองทุน
ในอำเภอสรรคบุรี มา เชื่อม ทั้ง 59 กองทุนเป็นเครือข่ายใน
ระดับจังหวัด

ประการถัดมา การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงาน
พัฒนาภาครัฐในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานพัฒนาชุมชน
เทศบาล ฯลฯ ทำให้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานเหล่านี้
เป็นอย่างดี เช่น การร่วมสมทบเงินเข้ากองทุนจากเทศบาล
ตำบลบางชุด 4 ครั้ง เป็นเงินหนึ่งล้านบาทเศษ การร่วมกับ
หน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ ในการตรวจสุขภาพให้กับ
ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสและประชาชนทั่วไป ฯลฯ

ผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม ทำให้กองทุนและ
คณะกรรมการกองทุนไม่เพียงได้รับการยอมรับจาก
หน่วยงานต่างๆ เท่านั้นแต่ประชาชนในพื้นที่ให้การยอมรับ
มากขึ้น เพราะได้พิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นแล้วว่ากองทุน
สามารถช่วยเหลือสมาชิกได้จริง ปัจจุบันกองทุนสวัสดิการ
ชุมชนตำบลบางชุด มีสมาชิกครอบคลุมทุกหมู่บ้าน รวม
1,800 คน เงินกองทุนประมาณ 2.5 ล้านบาท

ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ แต่มาจากการ
การทำงานที่มีวิสัยทัศน์ด้วยการสร้างโอกาสให้กับประชาชน
ผู้เดือดร้อน ให้เข้าถึงสวัสดิการชุมชนได้อย่างทั่วถึง ประชาชน
ทุกเพศทุกวัยได้รับสวัสดิการตามความจำเป็นพื้นฐาน อย่าง
ถ้วนหน้า เสมอภาค เป็นธรรม และมีการบูรณาการทำงาน

ร่วมกับภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อให้เกิดการ
มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
ประชาชน

การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล
บางชุดดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมโดยให้สมาชิกเสนอความ
คิดเห็น เสนอปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการ
ตนเองต่อกองทุนเพื่อการช่วยเหลือสนับสนุนให้ตรงตาม
ความต้องการของสมาชิกและมีการบูรณาการร่วมมือกับ
หน่วยงานต่างๆ ทำงานให้กับตำบลโดยใช้ฐานของกองทุน
สวัสดิการชุมชนช่วยเหลือสมาชิกที่มีความเดือดร้อนในเรื่อง
ต่างๆ

มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของกองทุน
และการรับสมัครสมาชิกกองทุนให้กับประชาชนในตำบล
บางชุดได้ทราบเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือความไว้วางใจ
ความโปร่งใสในการทำงาน ทำให้ประชาชนหรือสมาชิก
สามารถตรวจสอบได้

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบางชุด จึงไม่เป็นเพียง
กองทุนที่ทำหน้าที่จ่ายสวัสดิการให้สมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย
เท่านั้น แต่ยังได้ทำหน้าที่เพื่อสังคมโดยรวม และยังปรับ
รูปแบบการทำงานให้สามารถตอบสนองกับความต้องการ
ของสมาชิก ได้ตามสถานการณ์ เป็นต้นแบบด้านการพัฒนา
ความเข้มแข็งของชุมชน อันเป็นที่รู้จักของคนชนบทและ
ชุมชนทั่วประเทศ

ตีพิมพ์ครั้งแรกนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 22 เมษายน 2559

สภาพลเมืองจังหวัดชุมพร

สุวัฒน์ คงแป้น

ประเด็นสำคัญที่ทำให้เครือข่ายองค์กรชุมชนทั่วประเทศ หนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ กันอย่างขบขันชอบตาก็เพราะร่างฉบับนั้นให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชนฐานราก เพื่อให้ชุมชนเข้าไปมีบทบาทร่วมกับภาคีพัฒนาต่างๆ กำหนดอนาคตของตนเองในรูปแบบของ “สมัชชาพลเมือง”

แต่ถึงแม้ว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับนั้นตกไป และร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน จะไม่กำหนดสาระเรื่องการจัดการ

ตนเองของชุมชนเอาไว้อย่างชัดเจน แต่องค์กรชุมชนทั่วประเทศก็ยังคงนำเรื่องชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นแนวคิดที่ตกผลึกมาจากการปฏิบัติจริงว่าชุมชนจะต้องพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งเพื่อเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการวางแผนพัฒนาบ้านเกิดของตนเอง การวางแผนพัฒนาไม่ใช่เป็นหน้าที่ของภาครัฐแต่เพียงลำพังอีกต่อไป

การปฏิบัติการในพื้นที่ของเครือข่ายองค์กรชุมชน จึงมุ่งให้เกิดการรวมตัวของคนทุกภาคส่วนในจังหวัดหรือ ตำบลหรือภูมินิเวศน์ เพื่อนำปัญหาที่เกิดขึ้นมากองรวมกัน และกำหนดเป็นแนวคิดยุทธศาสตร์ การพัฒนาร่วมกันจะ เรียกว่าสภาพลเมือง หรือเรียกชื่อเป็นอย่างอื่นก็ตามแต่

จินดา บุญจันทร์ ประธานที่ประชุมในระดับชาติ ของสภาองค์กรชุมชนตำบลและเป็นแกนนำสำคัญของ จังหวัดชุมพรบอกว่า เป้าหมายของการรวมตัวเพื่อกำหนด การพัฒนาของประชาชนมิใช่อยู่ที่การวางแผนแล้วได้ งบประมาณสนับสนุน แต่อยู่ที่ทำให้ประชาชนทุกสาขา อาชีพมาร่วมมือกันพูดคุยกัน เพื่อกำหนดอนาคตของตนเอง มิใช่ต่างคนต่างทำ แต่ต้องได้หนึ่งแผนหนึ่งจังหวัด หนึ่งแผน หนึ่งตำบล เป็นแผนที่ทุกคนร่วมกันคิดร่วมกันทำ

ชุมพรเป็นจังหวัดหนึ่งที่ทุกภาคส่วนร่วมมือกัน ทำงานสู่สภาพลเมืองมาอย่างยาวนานโดยแรกๆ เมืองชุมพร ได้ขับเคลื่อนไปตามทิศทางการพัฒนาของรัฐหรือรัฐเป็น

คนกำหนดอนาคตคนชุมพร ก็มีขบวนองค์กรชุมชนในนาม กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำหลังสวน ในอำเภอยะเฒ่า ได้รวมตัวกัน พุดคุยถึงภัยที่มาพร้อมกับแผนพัฒนาของรัฐที่มุ่งเน้นความเติบโต ทางเศรษฐกิจ ขนานไปกับชาวบ้านในเขตเมืองที่รวม กลุ่มออมทรัพย์ และธนาคารหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน รวมทั้งโครงการจัดการลุ่มน้ำหลังสวนที่ตั้งขึ้นเพื่อ สร้างจิตสำนึกให้กับชาวบ้านในการปกป้องและฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติของพวกเขา จนกระทั่งในปี 2540 ก็ ก้าวเข้าร่วมโครงการนำร่องพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน ถักทอ กับเครือข่ายสมัชชาคนจน ผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบาย ต่อรัฐบาล และเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นๆ ในจังหวัด เป็นคณะ ประสานงานองค์กรชุมชน จ.ชุมพร

จากนั้นกรบข้างถนนในปี 2540 นำปัญหาของคน ชุมพรพัฒนาสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายร่วมกับสมัชชาคนจน จนถึงวันนี้เป็นเวลาร่วม 20 ปี คนชุมพรได้เรียนรู้ มีประสบการณ์ในการพัฒนา และเชื่อมั่นในศักยภาพของ

ตนเองพร้อมที่จะก้าวไปร่วมมือกับทุกภาคี ทั้งภาครัฐ และ เอกชน ในการกำหนดอนาคตตนเองโดยในช่วงหลังนี้ได้ใช้ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนและ พ.ร.บ.สภาพัฒนาการเมือง พ.ศ.2551 เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำข้อมูล เพื่อนำไปสู่การจัดทำ เป็นแผนพัฒนา ซึ่งก็มีหน่วยงานรัฐ 30 องค์กรเข้าร่วม ทำงานกับชาวบ้านด้วย

จากการทำงานร่วมกับภาคีพัฒนาต่างๆ หลายปี จนกระทั่งในปี 2557 ก็มีความร่วมมืออย่างเป็นทางการ ต่อกัน เพื่อร่วมกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เกิดแผนพัฒนา จังหวัดชุมพรภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า **“ชุมพรน่าอยู่ สุขเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์”** ซึ่งประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์

ประการแรกคือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนให้ชุมชนเข้าถึงสิทธิของพลเมืองระดับ การเรียนรู้ สู่การสร้างพื้นที่รู้ธรรมในการจัดการตนเอง ในด้านต่างๆ สร้างความตระหนักให้กับชุมชนในการ วางแผนพัฒนากำหนดอนาคตโดยชุมชนเอง หรือการจัดการ ตนเองโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งจากระดับหมู่บ้าน ตำบลขึ้นมา ร่วมกับภาคีพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่โดยใช้สภาองค์กรชุมชน เป็นกลไกในการเชื่อมโยง

ยุทธศาสตร์ที่สองคือ การบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน ทั้งนี้เพราะคนชุมพรให้ ส่วนกลางวางแผนจัดการทรัพยากรธรรมชาติฯ มานาน ผลที่เกิดขึ้นคือ ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ระบบนิเวศน์ เสียสมดุล ดำรงชีวิตยากลำบากมากขึ้น ดังนั้นคนในชุมชน จึงต้องเข้ามามีบทบาทหลักในการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเอง โดยการสร้างจิตสำนึกร่วม สร้างกระบวนการเรียนรู้ในการบริหาร ฟื้นความสัมพันธ์ระบบ นิเวศน์ เขา ป่า นา เล และสายน้ำ รวมทั้งภูมิปัญญาและ อัตลักษณ์ท้องถิ่น การฟื้นฟูพันธุ์กรรมพืชพื้นถิ่น เพื่อนำไปสู่ การสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กลับคืนมา

ถัดมาคือ การพัฒนาฟื้นฟูระบบเกษตรกรรม ทั้งนี้ เพราะชุมพรเคยเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ มีภูมิปัญญาด้าน การเกษตรอย่างสมบูรณ์ ดังนั้นเพื่อให้ชุมพรกลับเป็นเมือง เกษตรที่มีความมั่นคงทางอาหาร จึงมุ่งสร้างและฟื้นฟู เกษตรกรรมอย่างยั่งยืนและเกษตรทางเลือก ที่ไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อม ลดต้นทุนการผลิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฟื้นฟู/ อนุรักษ์พันธุ์กรรมท้องถิ่น โดยสร้างพื้นที่ต้นแบบสวน ผสมผสาน (สวนพอเผ่า) ปลูกไม้ 3 อย่าง ใช้ประโยชน์ 4 อย่าง ปลอดภัย เคมี การพัฒนาระบบการแปรรูปเพิ่มมูลค่า ของสินค้าเกษตรที่เชื่อมโยงเครือข่าย เขา ป่า นา เล ลุ่มน้ำ

เพื่อให้มีระบบการตลาดที่กว้างขวาง และเสริมเกษตรกรรม
ยั่งยืน โดยมีเป้าหมายว่าชุมพรจะต้องมีระบบเกษตรกรรม
ยั่งยืนอย่างน้อยร้อยละ 30 ของพื้นที่เกษตรทั้งหมด

ประการที่ 4 คือยุทธศาสตร์การยกระดับเศรษฐกิจ
ชุมชน โดยใช้ฐานทุนและภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อบูรณาการ
กับเศรษฐกิจของจังหวัดที่ควรให้ความสำคัญกับการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และการเตรียมตัวรองรับประชาคม
อาเซียน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 คือการเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ทางสังคมและการเมืองโดยให้ความสำคัญกับการสร้างความ
เข้มแข็งการเมืองฐานรากให้เกิดความตื่นตัวเข้ามาร่วม
พัฒนาบ้านเมืองของตนเอง และ **ประการสุดท้าย**คือ
ยุทธศาสตร์การสร้างองค์การการเงินและสวัสดิการชุมชน
ฐานรากให้มีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาทั้ง 6 ประการดังกล่าว
ได้นำเข้าสู่เวที “**สภาพลเมืองจังหวัดชุมพร**” ที่มีองค์ประกอบ

จากทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็น ภาคชุมชน ส่วนราชการ กำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อสร้าง
ฉันทามติร่วมกันโดยที่ประชุมเห็นว่าจะต้องให้ความสำคัญ
กับยุทธศาสตร์แรกคือการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
เพราะหากชุมชนเข้มแข็งก็จะเป็นพลังในการเคลื่อนไหวงาน
อื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นายสมติ ครายั่งยืน ผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร
ตอบย้ำความมั่นใจว่า ตอนนี้ระดับนโยบายยังไม่มั่นใจระดับ
ล่าง ผู้กำหนดนโยบาย จึงมักกำหนดกรอบให้ระดับล่างเดิน
ตาม ดังนั้นภาคประชาชน จะต้องตื่นตัวเข้ามามีบทบาทสำคัญ
ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง สภาพลเมืองใน
วันนี้คือ คำตอบสำคัญของภาคประชาชนในการกำหนด
ตนเอง

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 6 พฤษภาคม 2559

จาก “แชร์ตาย”

สู่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเกตรี

สุวัฒน์ คงแป้น

“เราใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลาง
ในการขับเคลื่อนงานทางสังคม
จนความศรัทธาในหลักศาสนา
อยู่ในหัวใจของทุกคน”

อาแม้น แก้วสลำ เริ่มเล่าถึงความเป็นมาของการก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเกตรีให้ฟัง โดยบอกว่า ตำบลเกตรี อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ชาวบ้านล้วนเป็นเครือญาติ จึงมีวิถีแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันพี่น้อง เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็ใช้ระบบอาวุโสและความเป็นเครือญาติคลี่คลายปัญหา

ด้วยความที่เกตรีตั้งอยู่ในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท จึงได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองความเจริญทางวัตถุ ห้างร้านเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชาวบ้านรับเอาค่านิยมแห่งการบริโภคเข้าไปสู่วิถีชีวิตประจำวัน มีการใช้จ่ายเกินที่หาได้ เป็นหนี้เป็นสินตามมา ส่งผลให้วิถีตามแห่งความเอื้ออาทรฉินพี่น้อง ลดน้อยถอยลง จึงได้มีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนรูปแบบต่างๆ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น กองทุนสวัสดิการมัสดิดารุสอิสลามียะห์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนเงินสงเคราะห์ศพประจำมัสดิด 6 มัสดิด กลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มเยาวชนและกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เป็นต้น โดยกลุ่มเหล่านี้ได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลเกตรีในปี 2551 ตาม พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เพื่อให้เกิดพลังในการกำหนดชีวิตและอนาคตของคนเกตรี โดยรวม

สำหรับกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบลนั้น มีพัฒนาการมาจากกองทุนสวัสดิการชุมชนมัสดิดารุสอิสลามียะห์ ในปี 2544 ที่ต้องการช่วยเหลือคนในชุมชนกรณีเสียชีวิตโดยมีสมาชิกเริ่มแรกเพียง 45 คน เงินเริ่มต้นเพียง 4,500 บาทเท่านั้น โดยการเก็บเงินครั้งเดียวและจ่ายให้

สมาชิกยามเสียชีวิต คือ เสียชีวิตคนหนึ่งก็เก็บแล้วจ่ายกันจนหมด แล้วค่อยว่ากันใหม่ หรือที่เรียกว่า “แชร์ตาย” ทำให้ไม่สามารถจัดระบบบริหารหรือพัฒนาให้ช่วยเหลือสมาชิกได้มากกว่าการเสียชีวิต

ต่อมาในปี 2548 ได้มีการหารือ เพื่อทำให้กองทุนสามารถช่วยเหลือสมาชิกได้มากขึ้น โดยมีแกนนำคนรุ่นใหม่เข้ามาเสริมทัพมากขึ้นมีการปรับคณะทำงาน ออกกติกาและกระบวนการทำงานให้ครอบคลุมทั้ง 7 หมู่บ้าน แบ่งการบริหารเป็น 7 หมู่บ้าน 7 โซน โดยเปิดให้ชาวบ้านทุกหมู่บ้านสมัครเข้าเป็นสมาชิกกองทุน และเพิ่มประเภทของสวัสดิการที่จัดให้กับสมาชิกให้ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย ขยายไปสู่สวัสดิการด้านการศึกษา และเป็นทุนในการประกอบอาชีพให้แก่สมาชิก

นายอดินันท์ สาติน แกนนำกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเกตรี เล่าว่า หลังจากทำงาน กองทุนตามระบบใหม่ไประยะหนึ่ง ในปี 2553 รัฐบาลก็มีนโยบายสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยสมทบเงินเข้ากองทุนในอัตรา 1 : 1 หรือ 365 บาทต่อปี โดยผ่านมาทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเกตรีก็ได้รับเงินสมทบ

3 ปีติดต่อกัน รวม 290,640 บาท ตลอดจนได้รับเงินสมทบจาก อบต. เกตริ อีกจำนวนหนึ่งด้วย ทำให้สามารถยกระดับโดยการเพิ่มประเภทของการให้สวัสดิการแก่สมาชิกได้มากขึ้น เช่น การช่วยเหลือผู้สูงอายุ เป็นต้น

“เทคนิคในการทำงานของเรา คือ จะมีการประชุม ทบทวนเพื่อสรุปบทเรียนกันหลังละหมาดทุกวันศุกร์ ทำให้มองเห็นปัญหาและช่วยกันหาแนวทางแก้ไข เพื่อให้กองทุน มีความยั่งยืน เช่น ต้องทำให้คณะกรรมการกองทุนมีที่มา ที่หลากหลายขึ้น ระเบียบกองทุนที่ยังไม่ชัดเจนก็ทำให้ ชัดเจนขึ้น พัฒนาระบบบัญชีให้โปร่งใสตรวจสอบได้ ตลอดจนขยายสมาชิกทั้ง 7 โชน ให้มากขึ้น โดยประสาน กับมัสยิดในหมู่บ้านทั้ง 7 หมู่บ้าน” นายอดิพันธ์ กล่าว

จากการดำเนินงานที่โปร่งใสมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเกตริได้รับการยอมรับจากทั้งภาครัฐและภาคชุมชนในจังหวัดสตูล

นายอาแม้น แก้วสลา ประธานกองทุน เผยเคล็ดลับ ที่นำไปสู่ความสำเร็จให้ฟังว่า คนเกตริใช้ศาสนาและมัสยิด เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนงาน มาตั้งแต่แรก จนความ ศรัทธาในศาสนาอยู่ในหัวใจของทุกคน กองทุนสวัสดิการก็ ทำงานอิงควบคู่ไปกับหลักศาสนา ใช้ศาสนสถานเป็นศูนย์ กลางในการปรึกษาหารือ จนนำไปสู่ความเชื่อมั่นของคน เกตริ

หลังจากที่กองทุนสวัสดิการ ได้จัดแจ้งในสภา อังค์รชุมชนตำบลเกตริ ทำให้มีการเชื่อมโยงกับชุมชนอื่น มากขึ้น คณะกรรมการกองทุนก็เป็นสมาชิกสภาองค์กร ชุมชน บางคนก็เป็นกรรมการโครงการแก้ไขปัญหาที่อยู่ อาศัยและที่ดินทำกิน ซึ่งเป็นงานอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญ ของชาวเกตริ ทำให้งานทุกประเภทในเกตริถูกหลอม เป็นหนึ่งเดียวโดยสภาองค์กรชุมชนตำบล และเป็นโอกาส ให้กองทุนสวัสดิการชุมชนเข้าไปหนุนเสริมการแก้ไขปัญหา เรื่องอื่นๆ ของสมาชิกได้กว้างขวางขึ้น เช่น หนุนเสริม ด้านการพัฒนาเด็ก โดยเสริมทักษะวิชาการ และคุณธรรม จริยธรรมให้เด็ก ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตในช่วง ปิดเรียน การจัดค่ายเยาวชนเรียนรู้ภัยเสพติด และรู้จัก บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมตลอดจนมอบทุนการศึกษาให้ เยาวชนที่เป็นสมาชิกซึ่งมีผลการเรียนดีแต่ฐานะยากจน มีผู้ได้รับทุนการศึกษาแล้ว 75 ราย

ด้านการสร้างครอบครัวอบอุ่น โดยมีทุนกู้ยืมให้ สมาชิกกองทุนนำไปประกอบอาชีพ ตลอดจนหนุนเสริมการ อบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในครอบครัว เดือนละ 2 ครั้ง เป็นการลดปัญหาช่องว่างระหว่างกัน ลดการทะเลาะ วิวาทเกิดความรักสามัคคีของคนในครอบครัว

ด้านการดูแลผู้สูงอายุ เป็นการที่คนในชุมชนดูแล ซึ่งกันและกันโดยไม่เป็นภาระของทางราชการ การช่วยเหลือ

ผู้สูงอายุยามเจ็บป่วย มอบปัจจัยยังชีพให้ในโอกาสต่างๆ การส่งเสริมการออกกำลังกายและดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ทำให้เป็นการลดช่องว่างระหว่างวัยได้เป็นอย่างดี

จากการดำเนินงานที่เห็นเป็นรูปธรรมดังกล่าว ข้างต้น ปัจจุบันกองทุนมีสมาชิกถึงเก้าร้อยกว่าราย เงินกองทุนกว่าหนึ่งล้านบาท และยังสร้างความเชื่อมั่นให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากที่เคยสมทบเงินเข้ากองทุน เพียงปีละ 20,000 บาท ปัจจุบันได้ขยายเงินสมทบเพิ่มเป็นปีละ 100,000 บาท รวมทั้งหนุนเสริมในเรื่องการประชาสัมพันธ์ให้กองทุนสามารถขยายสมาชิกให้เพิ่มมากขึ้น

วันนี้กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเกตรี หรือ กองทุนสวัสดิการชุมชนมัสยิดดารุสลามียะห์ มีพัฒนาการที่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้มากขึ้น แม้จะไม่ทั้งหมดแต่ด้วยพัฒนาการที่ไม่หยุดยั้งการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรม ผนึกพลังทางศาสนาได้อย่างลงตัว

เชื่อว่าจาก “แฮร์ตาย” จะกลายเป็นกองทุนสวัสดิการที่จะสร้างความมั่นคงให้กับตนเกตรีได้อย่างยั่งยืน

ตีพิมพ์ครั้งแรกนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 14 พฤษภาคม 2559

ปลูกจิตวิญญาณ

เด็กชายเลที่ขอนแก่น

สุวัฒน์ คงแป้น

“ทะเลเหมือนเป็นธนาคารของเรา
รู้สึกภูมิใจที่พ่อแม่มีอาชีพประมง
จึงอยากให้เยาวชนทุกคนร่วมกัน
รักษาทะเลเอาไว้ เพราะถ้าทะเล
สมบูรณ์ พ่อแม่เราก็หากินได้”

เป็นความเห็นของ น.ส.สมฤทัย หมายยาง นักเรียน
มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสันติศาสตร์ศึกษา ซึ่งเป็นลูกหลาน
ชาวประมง ตำบลขอนแก่น อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล
หนึ่งใน 80 คน ที่ร่วมค่ายเยาวชนขอนแก่นครั้งที่ 2 ที่จัดขึ้น
โดยสภาองค์กรชุมชนตำบลขอนแก่นภายใต้แนวคิด
“คนหากินได้ ลูกหลานสืบทอดทะเลขอนแก่น”

นายอัครอรชก เหมหวัง ประธานสภาองค์กรชุมชน
ตำบลขอนแก่น เล่าว่าปัจจุบัน เด็กและเยาวชนวัยการศึกษา

ในตำบลขอนแก่นมีอยู่ประมาณ 200 คน สภาพสังคมที่เคยอยู่กับวิถีแบบมุสลิม เป็นสังคมชนบทที่เรียบง่าย และงดงาม แต่เมื่อความเจริญทางเทคโนโลยี นำพาวัฒนธรรมแบบบริโภคนิยมเข้ามาจึงส่งผลต่อพฤติกรรมและความคิดของเด็กและเยาวชนโดยตรง มีเยาวชนไม่น้อยที่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ติดเกม ติดมือถือ ไลน์ และเฟสบุ๊ค ฯลฯ หลายคนถึงกับต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน ฯลฯ

“นานๆ ไป เด็กเยาวชนก็เสพติดอยู่กับวัฒนธรรมและค่านิยมสมัยใหม่ ขาดความรู้ความเข้าใจในท้องถิ่นของตนเอง ไม่สนใจด้วยซ้ำไปว่า เงินที่พ่อแม่ส่งให้เรียนมาจากไหน บ้านเรามีดีอะไรบ้าง เป็นต้น ทำให้เด็กฯ ขาดความภูมิใจในอาชีพของพ่อแม่และบรรพบุรุษ ซึ่งหากปล่อยไว้ก็ยิ่งทำให้เยาวชนห่างเหินจากท้องถิ่นและตกเป็นเหยื่อของวัฒนธรรมและค่านิยมสมัยใหม่มากขึ้น จึงได้

จัดค่ายเยาวชนให้ลูกหลานของเราได้มีความรู้ความเข้าใจ และเกิดความภูมิใจในบ้านเกิดของตนเอง” อับดุลรอซึกกล่าว

ตำบลขอนแก่น ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ประมาณ 700 ครอบครัว ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ในอดีตร้อยละ 90 มีอาชีพทำการประมง เนื่องจากทั้ง 4 ตำบลอยู่ติดกับทะเล มีป่าชายเลนประมาณ 5,000 ไร่ มีลำคลองสายสำคัญๆ ที่ไหลลงสู่ทะเล คือคลองราไว คลองวังวน และคลองดุกัง รวมทั้งมีบาง (สายน้ำเล็กๆ) กว่า 50 บาง เชื่อมร้อยถึงกันหมด ซึ่งทั้งคลอง บางและป่าชายเลนเป็นแหล่งอนุบาลและแหล่งอาหารของสัตว์น้ำทำให้สัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์

ในอดีตราวๆ 20 ปี ก่อนจะมีปัญหาเรือประมงเชิงพาณิชย์ ที่ใช้เครื่องมือจับปลาแบบทำลายล้างมาจับปลาบริเวณชายฝั่ง ชาวบ้านจึงรวมตัวกันเพื่อดูแลท้องทะเลของ

ตนเอง มีการรณรงค์ให้ใช้เครื่องมือแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน คอยระวังเรือประมงพาณิชย์ รวมทั้งร่วมกันทำกิจกรรมปล่อย สัตว์น้ำ ทำซั้งให้เป็นเรือนของสัตว์น้ำ ปลุกป่า ธนาครปูม้า ตลอดจนกันแนวเขตไม่ให้เรือประมงพาณิชย์เข้ามาจับสัตว์ น้ำ ในบริเวณชายฝั่งจนทำให้ทะเลของคนเรามีความสมบูรณ์ ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

สภาองค์กรชุมชนตำบลขอนแก่นได้ร่วมกับชาว ประมงและเยาวชนได้ใช้ GPS แสดงจุดที่มีสัตว์น้ำชุกชุม หรือที่เรียกว่า “ดอหมัน” พบว่ามีดอหมันอยู่ถึง 16 จุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งดอหมันหินกอง ดอหมันหน้าราไว ดอหมัน ร่องกลาง ดอหมันเกาะกล้วย เป็นจุดที่มีสัตว์น้ำชุกชุมเป็น พิเศษ

ปัจจุบันคนขอนแก่นประมาณ 250 ครอบครัว ยังคงหากินอยู่กับการทำประมง มีเรือประมงเป็นเรือหัวโทง ออกจับปลาในทะเล 200 ลำ และมีเรือขนาดเล็ก (เรือปรี๊ด) หากินในลำคลองและในบางต่างๆ ราวๆ 40 ลำ ในแต่ละปี คนขอนแก่นจับสัตว์น้ำตามดอหมันต่างๆ ได้ประมาณ 25.5 ล้านบาท ยังไม่นับมูลค่าที่หาได้โดยเรือปรี๊ด ซึ่งมักจะ หาไว้กินในชีวิตประจำวัน

ทุกวันนี้แม้ว่าปัญหาจากเรือประมงพาณิชย์จะลดลง แต่คนขอนแก่นก็ไม่วางใจ ยังคงเกาะกลุ่มเฝ้าระวังฟื้นฟู ทะเลอยู่ตลอดเวลาโดยมีสภาองค์กรชุมชนเป็นตัวเชื่อม ประชาชนทุกกลุ่มเข้าหากัน รวมทั้งมีการจัดสรรงบประมาณ ส่วนหนึ่งจากกองทุนสวัสดิการชุมชนมาหนุนเสริมการฟื้นฟู และอนุรักษ์ทะเลด้วย

ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลขอนแก่น ให้ ข้อมูลต่อไปอีกว่าที่ขอนแก่นมีแพปลาของเอกชนซึ่งเป็น นายทุนในตำบลจำนวน 7 แพ และเป็นแพชุมชน 2 แพ เราซื้อขายกันในราคาท้องตลาดมีความเห็นอกเห็นใจกัน แพปลาอยู่ได้ชาวประมงต้องอยู่ได้ด้วยทุกภาคส่วนร่วมมือ กันหมด

แต่ปัญหาที่เรากังวลคือทุกวันนี้เด็กและเยาวชน ห่างเหินจากหมู่บ้านมาก ดังนั้นการจัดค่ายเยาวชนครั้งนี้ ก็เพื่อให้เด็กๆเข้ามาเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองเรียนรู้ เกี่ยวกับอาชีพของพ่อแม่ โดยครั้งนี้เราจัดเป็นครั้งที่ 2 ให้เด็ก และเยาวชนเข้าร่วม หมู่บ้านละ 20 คน รวมเป็น 80 คน มีการเรียนรู้หลายฐานด้วยกัน เช่นการเรียนรู้ ประวัติการตั้ง ถิ่นฐาน ประวัติสถานที่สำคัญๆ เรียนรู้เครื่องมือการจับ สัตว์น้ำ เป็นต้น

การเข้าค่ายในครั้งนี้ได้มีการค้นหาแกนนำเยาวชน เพื่อจัดตั้งเป็น “สภาเด็กและเยาวชนตำบลขอนแก่น” แล้วนำไปจัดแจ้งตาม พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 ส่งตัวแทนจากสภาเด็กฯ ไปร่วมทำงานกับผู้ใหญ่ในสภาองค์กรชุมชนต่อไป รวมทั้งมีการตั้งกองทุนเด็กและเยาวชน ขึ้นมา

นอกจากนี้แกนนำ หรือ สภาเด็กก็จะมีภารกิจสำคัญ ในการเข้าไปทำงานกับเด็กๆ เช่น ค้นหาเด็กๆ เข้ามารวมกลุ่ม เพิ่มเติม มีการคิดค้นกิจกรรมที่จะทำร่วมกันเป็นประจำ เช่นการเก็บขยะ หรือกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ

นายอัครเดช คุ้มวงศ์ เล่าอีกว่าในส่วนของ สภาองค์กรชุมชนตำบลนอกจากจะเชื่อมโยงชาวบ้านและ ภาควิชาต่างๆ ในตำบลมาทำงานร่วมกัน จนเกิดกิจกรรม

งานพัฒนาอย่างต่อเนื่องแล้ว ตอนนี้กำลังร่วมกันทำงาน เรื่องท่องเที่ยวชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถี ประมง เนื่องจากในตำบลขอนแก่น มีพื้นที่ธรรมชาติให้มา อย่างมากมาย เช่น ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่สันหลัง เต่า มังกรคาบแก้ว ตลอดจนมีหาดทรายที่สวยงาม

“เราคิดว่าสิ่งที่มีอยู่ไม่ต้องพัฒนาอะไรมาก เพราะ มีความสวยงามตามธรรมชาติอยู่แล้ว จัดการเพียงเล็กน้อย แต่เราจะต้องเตรียมคน ทั้งชาวประมง รวมทั้งเด็กและ เยาวชนในความเป็นเจ้าบ้านที่ดี เพื่อให้คนภายนอกได้เข้า มาเรียนรู้วิถีชีวิตของเรา” อัครเดชกล่าวถึงความหวัง ของคนขอนแก่น ความหวังในการทำให้ทะเลคงความ สมบูรณ์ ผู้คนหากินได้โดยมีลูกหลานเป็นผู้สืบทอด

หมายเหตุ: เด็กชายเล หมายถึง ลูกทะเลมีบ้านอยู่ติดทะเล

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 20 พฤษภาคม 2559

เขตคุ้มครองทางวัฒนธรรม

เพื่อกลุ่มชาติพันธุ์

สุวัฒน์ คงแป้น

ประเทศไทยมีนโยบายเกี่ยวกับเขตวัฒนธรรมพิเศษที่ออกมาเป็นมติคณะรัฐมนตรี คือเรื่องการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเล (2 มิ.ย. 2553) และการฟื้นฟูชีวิตชาวกระเหรี่ยง (3 ส.ค. 53) มีแผนงานระยะสั้นระยะยาวมีหน่วยงานรับผิดชอบอย่างชัดเจน แต่ดูเหมือนว่าเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะ แต่ไม่ครอบคลุมมิติความเป็นชุมชน ซึ่งไม่ได้หมายความว่าเพียงการอยู่อาศัยหรือที่ตั้งของชุมชนเท่านั้น แต่ควรมีมิติเรื่องภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี

คุณค่า และการมีกติการ่วมกัน

ดร.นฤมล อรุโณทัย จากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งทำงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์มานาน ได้จัดทำกรอบแนวคิดเรื่องเขตคุ้มครองทางวัฒนธรรมเพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการปฏิรูปประเทศไทย ซึ่งมีเนื้อหาที่ครอบคลุมทุกมิติของความเป็นชุมชน

ทำไมควรจะต้องมีเขตคุ้มครองทางวัฒนธรรม เพื่อกลุ่มชาติพันธุ์?

ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มที่มีวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ มีวิถีคิดที่ไม่เหมือนกับสังคมใหญ่ กำลังประสบปัญหาคล้ายคลึงกันคือการกลายเป็นกลุ่มชายขอบ ขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ถูกกีดกันออกจากสิทธิในการใช้ และเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ ถูกผลักเข้าสู่กิจกรรมที่ผิดกฎหมายและต้องทำงานที่เสี่ยงอันตราย ขาดความมั่นใจและภูมิใจในวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม และถูกดูแคลนจากบุคคลที่ไม่เข้าใจในวิถีวัฒนธรรม ฯลฯ ปัญหาที่กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มประสบอยู่ มีรายละเอียดและความเข้มข้นของปัญหาแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล ภายหลังเหตุการณ์สึนามิ ปัญหาเรื่องที่ดินได้รับการเปิดเผย และติดตามมากขึ้น เพราะมีการอ้างกรรมสิทธิ์ในที่ดินชายฝั่งทะเล มีการไล่รื้อฟ้องร้องเรื่องการบุกรุก การขาดกรรมสิทธิ์ที่ดินส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและสวัสดิการอื่นๆ เช่น

ชุมชนชาวเลที่หาดราไวย์ จังหวัดภูเก็ต มีสาธารณูปโภคที่จำกัด บ้านบางหลังต้องใช้เทียนหรือตะเกียง เพราะไม่มีไฟฟ้า ต้องใช้น้ำบ่อซึ่งเป็นน้ำกร่อย และต้องใช้ชายหาดเป็นที่ขับถ่าย เพราะไม่มีห้องส้วม

การเพิกเฉยต่อปัญหาและปล่อยให้ยืดยาวต่อมา เป็น การบ่มเพาะให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งการเสื่อมถอยของวัฒนธรรม ยิ่งไปกว่านั้น ยังคุกคามบานปลายเป็นปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากกรณีชุมชนชาวเลหาดราไวย์ ที่มีการส่งกลุ่มคนภายนอกเข้าไปทำร้ายผู้คนในชุมชน ที่พยายามปกป้องผืนดินที่ได้ใช้ประโยชน์กันมาอย่างต่อเนื่อง กลุ่มที่เป็นชาติพันธุ์ชายขอบที่ต้องเผชิญกับปัญหาความมั่นคงของที่อยู่อาศัยและการทำมาหากินอยู่แล้ว ก็ยังเป็นกลุ่มเปราะบางที่รับผลกระทบต่างๆ ตามมาอีกมากมาย

แต่เดิมนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ สามารถจะเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างอิสระ และทำให้เกิดวิถีวัฒนธรรมรวมทั้งความรู้พื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์และทำให้อำนาจฐาน “เศรษฐกิจพอเพียง” ไปได้อย่างมีศักดิ์ศรี แต่ในปัจจุบันนี้ ทั้งที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติถูกจับจอง

ครอบครอง ถูกเร่งรัดให้เกิดการพัฒนา หรือประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครอง อีกทั้งระบบกฎหมายในปัจจุบัน ยึดเอามุมมองกรรมสิทธิ์เป็นที่ตั้ง ในขณะที่หลายกลุ่มชาติพันธุ์มีระบบคิด ว่าทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ป่า แม่น้ำลำธาร พื้นที่ชายฝั่ง หาดทราย รวมทั้งสิ่งมีชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ทุกคนสามารถจะเข้าถึงและใช้ทรัพยากรต่างๆ ได้โดยหลัก สิทธิชุมชนและการเอื้อเฟื้อต่อกัน การอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์มาอย่างต่อเนื่องกันจะเป็นเครื่องรับรองสิทธิในตัวเองอยู่แล้ว

แนวคิดเขตคุ้มครองทางวัฒนธรรม หรือเขตวัฒนธรรมพิเศษ ครอบคลุม **พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยหรือพื้นที่ตั้งของชุมชน** ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเป็นกลุ่มชุมชน พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยนั้นมีความหมายมากกว่า “บ้าน” และ “ครอบครัว” แต่ครอบคลุมไปถึงความเป็น “ชุมชน” ซึ่งมีภาษา ขนบประเพณี คุณค่าและกติการ่วมกัน เขตคุ้มครองวัฒนธรรมจะสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยและความเข้มแข็งให้ชุมชน หากเป็นพื้นที่ที่มีการโต้แย้งเรื่องสิทธิ ควรจะมีการตรวจสอบ พิสูจน์ และคุ้มครองสิทธิโดยคำนึงถึงวัฒนธรรมชุมชน ซึ่ง “เอกสารสิทธิ์” ไม่ควรจะเป็นหลักฐานเดียวที่ใช้ในการพิจารณาเรื่องสิทธิในที่ดิน และที่อยู่อาศัยของชุมชนชาติพันธุ์

เขตคุ้มครองทางวัฒนธรรมครอบคลุม **พื้นที่ทำมาหากิน** ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แนวคิดนี้สนับสนุนการดำรงชีพ ที่มีรากฐานอยู่บนความรู้ ความเชี่ยวชาญของกลุ่มชาติพันธุ์ และยังเน้นการคุ้มครอง **พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือพื้นที่ทางจิตวิญญาณ** ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ และเป็นรากฐานของกติกาก่อนเพื่อเคารพในธรรมชาติ และเคารพในสิทธิของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

เขตคุ้มครองทางวัฒนธรรมจะเน้นการปกป้องคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งวิถีวัฒนธรรมที่เปราะบางและที่กำลังถูกรุกรไล์ โดยแรงผลักดันจากการพัฒนา หรือการอนุรักษ์แบบสุดโต่งและเร่งรีบ ซึ่งการคุ้มครองทางวัฒนธรรมนี้ไม่ได้เป็นไปเพื่อกลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมายอย่างเดียว แต่เป็นไปเพื่อที่สังคมไทยโดยรวม จะได้รักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งได้รับการสะสมบ่มเพาะกันมายาวนาน อีกทั้งเป็นแนวทางการปฏิรูปที่รัฐไทยจะได้แสดงให้เห็นประชาชนโลกได้เห็นถึงความพยายามที่จะคุ้มครองสิทธิของกลุ่มด้อยโอกาส ที่มีความเปราะบาง และไม่สามารถปกป้องตนเองได้ตามลำพัง

แนวทางการดำเนินงานควรจะเป็นอย่างไร?

กลุ่มชาติพันธุ์หลายชุมชนในประเทศไทยได้ประกาศ “เขตสังคัมวัฒนธรรมพิเศษ” ขึ้นเองแล้ว เช่น ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านห้วยหินลาดใน จังหวัดเชียงราย และชุมชนชาวอุรักลาโว้ย บ้านสังกะอู้ เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ แต่ความพยายามนี้ยังไม่ได้รับการรับรองและสนับสนุนอย่างเป็นทางการ และอย่างจริงจังจากภาครัฐ

การดำเนินงานเพื่อส่งเสริมเขตคัมครองทางวัฒนธรรมอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากบริบทและความพร้อมของชุมชนมีความแตกต่างกัน โดยควรจะมีการกำหนดพื้นที่นาร่อง เพื่อที่จะได้วิเคราะห์ประสบการณ์ ปัญหาอุปสรรค รวมทั้งบทเรียนที่ได้ รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนพื้นที่นาร่อง การจัดกระบวนการชุมชน เพื่อสร้างพลังทางปัญญาและความเข้มแข็งให้ชุมชน การสร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันอย่างเท่าเทียม และการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบการคัมครองทางวัฒนธรรมกำหนดแผนด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมชุมชน แผนการจัดการด้านวัฒนธรรม ฯลฯ เพื่อที่จะขยายผลและปรับปรุงให้การดำเนินงานส่งเสริมเขตคัมครองทางวัฒนธรรมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่จะสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ความเข้มแข็งของชุมชน และความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคม

มีข้อควรระวังเกี่ยวกับการกำหนด

เขตคัมครองทางวัฒนธรรมฯ บ้างหรือไม่

การดำเนินงานเรื่องเขตคัมครองทางวัฒนธรรมต้องหลีกเลี่ยงการอพยพโยกย้ายชุมชนออกจากพื้นที่ที่เคยอยู่อาศัยและทำมาหากินมายาวนาน เพราะมีบทเรียนมากมายจากประเทศต่างๆ เช่น การจัดตั้งนิคมอินเดียแดง (Indian reservation) ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีการโยกย้ายชุมชนดั้งเดิมเพื่อไปอยู่ในนิคมที่เป็นพื้นที่ห่างไกล แห้งแล้ง กันดาร ฯลฯ ทำให้ยากต่อการปรับตัว ชุมชนหลายแห่งมีปัญหาการว่างงาน อายุมข และโรคพิษสุราเรื้อรัง และกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรมในที่สุด ปัจจัยหลักที่ทำให้การจัดการล้มเหลวก็คือความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมชุมชน

นอกจากนั้น ไม่ควรดำเนินการในลักษณะสูตรตายตัวที่ทำเหมือนกัน รูปแบบเดียวกันในทุกพื้นที่ทุกชุมชน แต่จะต้องมีลักษณะยืดหยุ่นและปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพวิถีวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน การกำหนดเขตและแนวทางของเขตคัมครองทางวัฒนธรรมไม่ควรที่จะรวบรัด หรือมีการสร้างกฎกติกาโดยหน่วยงานหรือองค์กรหนึ่งองค์กรใด และต้องมีการป้องกันการครอบงำด้านความคิดจากหน่วยงานหรือองค์กร โดยเฉพาะส่วนที่เน้นเรื่องมูลค่าทางเศรษฐกิจ มิฉะนั้นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์จะถูกนำมาใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือใช้เชิงพาณิชย์จนกระทั่งส่งผลกระทบในที่สุด

ตีพิมพ์ครั้งแรกนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 3 มิถุนายน 2559

ตลาดชาลาลที่คลองเขม้า

สุวัฒน์ คงแป้น

ข้อมูล : อนันต์ เขียวสด นักวิชาการอิสระ

จังหวัดกระบี่ พังงา และภูเก็ต ในทางยุทธศาสตร์ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ถือว่าเป็น “สามเหลี่ยมเพชร” เพราะเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวสูงที่สุด แห่งหนึ่งในประเทศไทย มีชายฝั่งทะเลที่สวยงาม และเหนือ ฝั่งขึ้นมาเป็นพื้นที่เชิงเขาที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้ราคาที่ดิน ใน 3 จังหวัดนี้สูงเป็นอย่างมาก

โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบี่ จังหวัดเล็กๆ ทางตอนใต้ ของทะเลอันดามันเป็นแหล่งประมงที่สำคัญของภาคใต้

มีทะเลสวยหาดทรายขาว น้ำใส และยังประกอบไปด้วย หมู่เกาะน้อยใหญ่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก เช่น เกาะพีพี ลันตา เป็นต้น และยังเป็นแหล่งค้นพบลูกปัด โบราณอายุนับพันปี ที่อำเภอคลองท่อม ส่วนดินแดนเหนือ ทะเลขึ้นมา เป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันและยางพารา จึงทำให้ เศรษฐกิจโดยรวมของกระบี่อยู่ในเกณฑ์ดี แต่ความเจริญได้ นำพากระแสบริโภคนิยมเข้าสู่ทุกชุมชนทุกหมู่บ้าน ไม่เว้น แม้แต่ชุมชนคนกระบี่ ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม

ตำบลคลองเขม่า อำเภอนือคลอง ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากตัวเมือง กระบี่ ก็หนีไม่พ้นที่จะได้รับผลกระทบจากกระแสน้ำโลก นิยมเช่นกัน โดยตำบลคลองเขม่าประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำการเกษตร ปลูกยางพารา ปาล์ม และประมงพื้นบ้าน มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข แต่การพัฒนาประเทศแบบก้าว กระโดด ประชาชนติดค่านิยมบริโภค ประกอบกับราคาผลผลิต ยางและปาล์มตกต่ำ และขาดการวางแผนในการใช้จ่าย รวมทั้งขาดอาชีพเสริมนอกฤดูกาล ทำให้ประชาชนเป็นหนี้ เพิ่มขึ้น สืบเนื่องได้จากเมื่อ 2-3 ปี ที่ผ่านมามีคนกระป๋องงาน มากขึ้น ชาวบ้านคลองเขม่าที่เข้าไปทำงานในเมืองกระบี่ ก็ต้องกลับบ้านเพราะตกงาน

อย่างไรก็ดีในตำบลคลองเขม่าได้มีการรวมตัวเป็น องค์การชุมชนในรูปแบบต่างๆ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันไม่ว่า จะเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน กลุ่มอาชีพต่างๆ โดยกลุ่ม เหล่านี้ได้ร่วมกันจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบล คลองเขม่า เพื่อใช้เป็นเวทีกลางในการปรึกษาหารือและเวที ในการวางแผนแก้ไขปัญหาาร่วมกันตลอดจนร่วมมือกับภาคี

พัฒนาต่างๆ อย่างเป็นระบบ

จากการพูดคุยและวิเคราะห์เบื้องต้นของแกนนำ ชุมชนและภาคีต่างๆ มีความเห็นร่วมกันให้มีการวางแผน พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้สอดคล้องกับแผนบริบทที่เป็นจริง ในท้องถิ่น เพื่อให้ทุกภาคีขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจไปใน ทิศทางเดียวกัน จากนั้นก็มีการจัดทำฐานข้อมูลเศรษฐกิจ และทุนชุมชนทั้งระบบ โดยมีการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลราย หมู่บ้าน ซึ่งก็ได้ข้อมูลที่สามารถบอกพิกัดกลุ่มอาชีพที่ผลิต สินค้าชุมชนเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลได้อย่างชัดเจน ในการลง พื้นที่ ยังได้ข้อมูลอื่นๆ ที่จะนำไปสู่การวางแผน เช่น ข้อมูล ด้านที่ดิน กลุ่มประชากร การใช้น้ำ ฯลฯ

เมื่อมีการจัดทำฐานข้อมูลแล้วก็นำไปสู่การส่งเสริม การจัดตั้งกองทุนต่างๆ เพื่อใช้เป็นทุนในการหนุนเสริมกลุ่ม อาชีพต่างๆ เป็นการให้ทุนภายในโดยไม่ต้องหวังพึ่งแหล่งทุน จากภายนอก ซึ่งกิจกรรมหนึ่งที่ทุกภาคส่วนในตำบลร่วมกัน ทำอยู่ในขณะนี้คือ “การท่องเที่ยววิถีชุมชนสู่ตลาดฮาลาล คลองเขม่า”

ทั้งนี้สืบเนื่องจากตำบลคลองเขม้า เป็นศูนย์กลางการเดินทางเป็นเส้นทางผ่านของตำบลใกล้เคียง มีตลาดนัดบ้านต้นทวยเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่รายล้อมด้วยตำบลใกล้เคียง 4 ตำบล ในแต่ละเดือนมีประชากรเดินทางสัญจรผ่านไปผ่านมากกว่า 20,000 คน ทำให้ตลาดนัดบ้านต้นทวย เป็นฐานอาชีพค้าขายที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างมาก แต่ตลาดยังไม่มีมาตรฐาน และยังมีสินค้าจากโรงงานเข้ามาดัดเงินออกจากชุมชน เพื่อเป็นการรองรับการเจริญเติบโตของชุมชนในอนาคต ทำให้สภาองค์กรชุมชนกองทุนสวัสดิการชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ประชุมหารือเพื่อกำหนดทิศทางเศรษฐกิจชุมชนในอนาคต โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกกลางในการประสานความร่วมมือกับคนในตำบล ซึ่งมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคอยสนับสนุน

ในการทำงานมีความชัดเจนร่วมกันว่าจะนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ควบคู่ไปกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ตลาดฮาลาลในตำบล ที่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลามและการจัด

การสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้มีความตั้งใจว่าเมื่อดำเนินการแล้วเสร็จจะกลายเป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับที่ต่างๆ รวมทั้งยกระดับแนวคิด วิธีการและรูปแบบต่างๆ สู่การเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นต่อไป

หลังจากตกลงหลักทางความคิดแล้ว ก็เริ่มดำเนินการโดยวางเป้าหมายหนึ่งปี ให้เกิด 1) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรกลุ่มอาชีพในชุมชน ให้สามารถพัฒนาด้านการบริหารในรูปแบบตลาดฮาลาล การผลิต และการใช้ภาษาให้ได้มาตรฐานระดับอาเซียน เพื่อให้สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น 2) มีการจัดทำข้อมูลผู้บริโภคและเส้นทางสู่ตลาดฮาลาลให้ชัดเจนเป็นระบบ 3) ทำการท่องเที่ยวในวิถีชุมชนฮาลาลที่มีกิตติภาพเพื่อนำเสนอเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่น อันเป็นการสร้างต้นแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการตลาดวิถีชุมชนฮาลาลในอนาคต ซึ่งทั้งหมดนี้จะต้องดำเนินการโดยชุมชนเป็นแกนหลัก

วันนี้ตลาดฮาลาลที่คลองเขม้า โดยการสนับสนุนงบประมาณให้นำไปจัดเวทีพูดคุยเพียงไม่มากจากสถาบัน

พัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ตั้งแต่ปี 2558 เป็นต้นมา ถึงปัจจุบัน ซึ่งหากวิเคราะห์ถึงความสำเร็จจะพบปัจจัยที่น่าสนใจหลายประการ

1. ใช้ประเด็นปัญหาร่วมเป็นเงื่อนไขสำคัญของการรวมตัวของคนในพื้นที่ โดยเริ่มอย่างค่อยเป็นค่อยไป มีกระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจแบบมีส่วนร่วมแสดงให้เห็นข้อดีข้อเสียอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบกับการบริหารงานอย่างซื่อสัตย์ โปร่งใส และเห็นผลจริงตามหลักการ **“ทำให้เขารู้ ทำให้เขาเห็น และทำให้เขาได้”**สู่การพัฒนาจากฐานรากแบบมีส่วนร่วม”โดยเริ่มจากการรู้จักตนเอง การวิเคราะห์ตนเอง ทำให้เห็นปัญหา กระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดการตื่นตัวร่วมสร้างภาพอนาคตด้วยกัน เกิดกระบวนการร่วมตัดสินใจอย่างเท่าเทียมกัน เกิดแผนบูรณาการภายในชุมชน

2. มีการใช้ทุนในชุมชนเป็นฐานในการจัดการปัญหาและขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน มีเครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นฐานในการขับเคลื่อนงาน อาทิเช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนเศรษฐกิจและทุน กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ มีศูนย์การเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงทั้งตำบลมีระบบการจัดการฐานข้อมูลที่สามารถนำไปวางแผนเพื่อการพัฒนาตำบล เช่น การจัดการผลผลิต การจัดการตลาด ระบบสวัสดิการ มีแกนนำที่มีศักยภาพและภาคีหุ้นส่วนเสริมทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. มีผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ มองเชิงโอกาส เห็นเป้าหมายระยะยาวทำงานแบบองค์รวม เชื่อมโยงต่อเนื่อง ไม่หยุดคิด มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ เชื่อมั่นว่าชุมชน ทำได้พยายามทำเป็นแบบอย่าง เปิดโอกาสและสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้ผู้นำรุ่นใหม่เพื่อสานต่องานพัฒนา โดยเน้นกระบวนการ

การแลกเปลี่ยนแนวราบ เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงมากกว่าการอบรมให้ความรู้และมีการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่อื่น

4. การจัดความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน ท้องถิ่น ท้องที่ และภาคีต่างๆ เป็นการร่วมผนึกพลังในพื้นที่ สนับสนุนและเอื้ออำนวยการขับเคลื่อน การจัดการกับปัญหาและการพัฒนาพื้นที่อย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง มีการใช้กฎหมายสภาองค์กรชุมชนสร้างให้เกิดการยอมรับในสถานะขององค์กรชุมชน บทบัญญัติของศาสนา และข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการที่ดิน การบริหารงบประมาณโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

5. มีการต่อยอดโครงการต่างๆให้ขยายครอบคลุมกิจกรรมในตำบลอย่างทั่วถึง โดยใช้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ ไปหนุนเสริมการทำงานร่วมกันมีการบูรณาการทุนทั้งเงินและทุนมนุษย์ในชุมชน โดยการประสานเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อช่วยเหลือและให้บริการคนทุกกลุ่มทุกระดับอย่างครบวงจรและมีประสิทธิภาพ

นายรุ่งโรจน์ ตั้งหมั่น ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองเขม่า บอกว่า การก้าวเดินสู่เป้าหมายชุมชนจัดการตนเอง โดยใช้กิจกรรมตลาดฮาลาลคลองเขม่าเดินทางมาได้มากกว่าครึ่งทางแล้ว เราไม่รีบเร่งแต่จะเดินอย่างมั่นคง มีปัญหาอยู่บ้างที่ต้องสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนให้เห็นเป้าหมายร่วมกันและต้องจัดการกับบางปัญหา เช่น การจัดระบบสินค้าใหม่ให้เป็นไปตามหลักตลาดฯ

นับเป็นความท้าทายของชาวตำบลคลองเขม่าที่ยังต้องร่วมกันก้าวเดินไปสู่อนาคตที่มั่นคงบนวิถีสันติสุขวิถีแห่งสันติสุขของทุกคน

ตีพิมพ์ครั้งแรกนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 1 กรกฎาคม 2559

ท่องเที่ยวโดยชุมชน

ทางเลือกหรือทางหลัก

สุวัฒน์ คงแป้น

ในการขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจฐานรากในรูปแบบประชารัฐ ตามนโยบายของรัฐบาล สาระสำคัญประการหนึ่งที่เป็นหัวใจของการทำงานนั้นก็คือ การสนับสนุนให้ชุมชนคนฐานราก เชื่อมโยงกันเป็นกลุ่มหรือ “คลัสเตอร์” ที่มีศักยภาพของแต่ละท้องถิ่น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืน การแปรรูปสินค้าเกษตร และการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ทั้งนี้เพราะการแบ่งกลุ่มเป็นคลัสเตอร์จะทำให้เกิด

การหนุนเสริม เชื่อมโยงและสร้างช่องทางการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น โดยเน้นการเชื่อมโยงคลัสเตอร์ในจังหวัดเดียวกันเป็นหลัก

กล่าวเฉพาะ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ซึ่ง ศ.นพ.ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส บอกว่าเป็นจุดรวมหรือหัวใจของเรื่องเศรษฐกิจฐานราก เพราะทุกเรื่องที่เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ สินค้าแปรรูป ประเพณี วัฒนธรรม การเกษตร กีฬา วิถีชีวิต ฯลฯ ล้วนเชื่อมโยงเข้าสู่

เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ทั้งสิ้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นช่องทางสำคัญในการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจฐานรากให้มั่นคงได้

ที่ผ่านมาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างหลากหลายและมีชื่อแตกต่างกัน เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น ผู้ดำเนินการก็มีทั้งที่ทำในนามกลุ่มองค์กรชุมชนและรายปัจเจกที่เป็นคนในท้องถิ่น ที่ประสบความสำเร็จก็มากแต่ที่ไม่ประสบความสำเร็จก็มีไม่น้อยเช่นกัน แต่พอรัฐมีนโยบายประชารัฐ การท่องเที่ยวโดยชุมชนก็ได้รับความสนใจ จากผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เครือข่ายองค์กรชุมชนทั่วประเทศก็หันมาพูดคุย เพื่อทำความเข้าใจกับเรื่องนี้กันอย่างจริงจังมากขึ้น

จากการแลกเปลี่ยนความเห็นถึงความหมายที่แท้จริงของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งได้ความเห็นตรงกันว่า จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ คือ 1.) ต้องเป็นการจัดท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ใช่ทำเป็นรายปัจเจก 2.) ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตของชุมชนในทางกลับกันจะเป็นการเผยแพร่เรียนรู้และส่งเสริมขนบธรรมเนียมวิถีชีวิตและสิ่งดีงามของชุมชนให้เป็นที่รู้จัก 3.) ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกของคนในชุมชนและสุดท้าย 4.) เป็นการท่องเที่ยว

ที่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ทั้งในเรื่องรายได้ การศึกษา และการบริหารจัดการ

ผู้ใหญ่อำพล ธาณิศรุท แห่งเกาะพิทักษ์ อ.หลังสวน

จ.ชุมพร บอกว่า ตนได้ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกาะพิทักษ์ มาเกือบ 20 ปีแล้ว สิ่งหนึ่งที่ยึดมั่นมาโดยตลอดก็คือ การท่องเที่ยวต้องไม่ถือรายได้เป็นที่ตั้ง เรายึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่ตั้ง ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิต วิถีธรรมชาติ และเรื่องดีๆ จากเรา ส่วนเงินที่นักท่องเที่ยวตอบแทนกลับมาไม่ถือเป็นสิ่งสำคัญแต่เป็นรายได้เสริม อย่าทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นธุรกิจ อย่าถือว่าเงินมีความสำคัญกว่าสิ่งดีๆ ที่เรามีอยู่เพราะจะดูเลียดกและทำให้ชุมชนของเราเปลี่ยนไป

ด้านนายสมนึก เกาะกลาง ประธานสภาองค์กร

ชุมชนตำบลคลองประสงค์ อ.เมือง จ.กระบี่ บอกว่า บ้านผมมีบริบทที่เป็นวิถีปกติของชาวมุสลิม มีการทำนาบนเกาะเลี้ยงแพะแบบปล่อย ปลุกผักหน้าบ้านจึงต้องล้อมรั้วมีทะเลไว้หาปลา ผู้คนล้วนเป็นเครือญาติกัน นี่คือนิเวศแห่งความสุข ตอนหลังเรามีสภาองค์กรชุมชน เป็นเวทีพูดคุยของพี่น้องมีปัญหาอะไรก็พูดกัน จะทำอะไรก็หารือกัน ก็เห็นว่าวิถีแบบนี้พอจะจัดเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ก็ตั้งกลุ่มขึ้นมาฝึกกิตาให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ห้ามกินเหล้าเมายา แต่งกายไม่สุภาพ ซึ่งไม่เหมาะสมกับวิถีของชาวมุสลิม จากนั้นก็เชื่อมโยงพูดคุยกับกลุ่มเรือกลุ่มจักรยานยนต์ กลุ่มแปรรูปต่างๆพูดให้เข้าใจว่าทุกคนคือส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชาวบ้านคนไหน อยากต้อนรับนักท่องเที่ยว ก็มีการเตรียมความพร้อมห้องหับต้องเตรียม เพราะนักท่องเที่ยวบางคนอาจต้องการที่จะนอนกับชาวบ้าน ในขณะที่เดียวกันก็มีชาวบ้านที่เป็นรายปัจเจกก็ทำห้องหับต้อนรับนักท่องเที่ยวก็มี แล้วแต่ถนัดแต่ทุกคนถือหลักยึดกติกาเดียวกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก็พอมีรายได้เสริม นี่ก็เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ก็ยอมรับว่ามีอะไรหลายๆอย่างที่ ต้องปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น เช่น การมีโปรแกรมให้นักท่องเที่ยวเลือกใช้บริการ การทำให้ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่มเป็นผู้ให้ข้อมูล(มัคคุเทศก์) และเป็นผู้ต้อนรับนักท่องเที่ยวได้และที่ขาดไม่ได้คือการให้ความสำคัญเรื่องความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวตลอดเวลาที่เราอยู่กับเรา

ด้านก้านันเชิด สิงค้ำป้อง ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลปลาบ่า อ.ภูเรือ จ.เลย ซึ่งเดินทางไกลมาร่วมด้วยได้สะท้อนให้เห็นถึงหัวใจของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า ชุมชนต้องเป็นเจ้าของ ทำตามบริบทเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ หมายความว่า

ว่า ชุมชนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มแปรรูปอาหาร ฯลฯ สามารถเชื่อมโยงเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวได้หมด ไม่ใช่ใครคนใดคนหนึ่งทำ เราต้องดูแลกันฉันนี่องฟี่ที่ปลาบ่าเราเริ่มจากการทำความเข้าใจให้ตรงกันก่อน แล้วช่วยกันค้นหาศักยภาพ เอกลักษณ์ ในชุมชนหรือค้นหาจุดขายให้ได้ เพื่อนำไปสู่การวางแผนการตลาด มีการเชื่อมโยงกับองค์กรต่างๆในพื้นที่โดยการสนับสนุนขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) เราเน้นความยั่งยืนของชุมชนเป็นหลัก

“การท่องเที่ยวชุมชน ควรนำหลัก 9 ประการในการทำงานไปปรับใช้คือ 1.) เราต้องหาเพื่อนร่วมทาง ซึ่งต้องประกอบด้วย คนในชุมชนและภาคีพัฒนาต่างๆ มาจับมือกัน 2.) สร้างกิจกรรม 3.) นำเสนอสิ่งที่มี 4.) ทำให้ดี 5.) ทำให้เด่นทำให้ดัง 6.) สานและผูกความสัมพันธ์ 7.) ค้นหาให้เจอ 8.) เขาและเธอ คือใครที่ใจตรงกัน และ 9.) ฉันให้เธอไป เธอก็ให้ฉันกลับมา” ก้านันเชิดเน้นย้ำหลักสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผมฟังแนวคิดทั้งหมดแล้ว เห็นด้วยกับหลักการสำคัญทั้ง 4 ประการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือต้องจัดการโดยชุมชนโดยทุนภายในชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย

ทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกในชุมชนและทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ซึ่งที่ผ่านมาส่วนใหญ่ ทำกันแบบไม่มีหลักการมากนักเป้าหมายไม่ชัดเจนทำให้มีจำนวนไม่น้อยที่ไม่ประสบความสำเร็จและเลิกกันไปในที่สุด ดังนั้นการทำท่องเที่ยวโดยชุมชนก็ต้องมีหลักการบริหาร มีการค้นหาจุดเด่นมาทำการตลาดมีระบบการจัดสิ่งแวดลอมให้ดีและคำนึงถึงความปลอดภัยตลอดจนการสร้างกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวมีทางเลือก มีที่พักที่เหมาะสม ซึ่งแต่ละพื้นที่ไม่อาจทำได้โดยลำพังกลุ่มเดียว ดังนั้นการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายให้เกิดการ

จัดการที่เป็นระบบ ฯลฯ คือความรู้และภารกิจที่ทั้ง 16 ตำบลที่เข้าร่วมสัมมนาจับเป็นการบ้านเพื่อค้นหาและดำเนินการในบ้านตนเอง

ที่สำคัญดูเหมือนจะเห็นร่วมกันว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนวันนี้หากทำให้เป็นการท่องเที่ยวทางเลือก ที่ดีมีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยวและไม่ทำลายวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ วินวินทั้งชุมชนและนักท่องเที่ยวจะสามารถสร้างรายได้หลักให้กับชุมชนได้ เป็นการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจฐานรากได้เป็นอย่างดี

ตีพิมพ์ครั้งแรกนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 15 กรกฎาคม 2559

หมดยุค “ฉันคือประชาชน”

สุวัฒน์ คงแป้น

ความจริงอันสำคัญที่น่าจะเป็นต้นตอของปัญหาต่างๆ ในโลกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ก็คือความต้องการของมนุษย์ที่จะเป็นผู้ครอบครองเป็นเจ้าของที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติอย่างเบ็ดเสร็จ ตลอดจนความต้องการที่จะควบคุมธรรมชาติให้ได้ เหล่านี้แม้จะเป็นความคิดพื้นฐานของมนุษย์ทั่วไป แต่เติบโตและมีอิทธิพลอย่างยิ่งในทวีปยุโรป หรือที่รู้จักในนามโลกตะวันตก

เริ่มจากมนุษย์ที่มีกำลังมากตั้งตนเป็นใหญ่และ

ควบคุมผู้อื่นไว้เพื่อให้ตนเป็นเจ้าของที่ดินทรัพยากรธรรมชาติแต่เพียงผู้เดียว และเมื่อมีอำนาจมากขึ้นก็ใช้กำลังและความได้เปรียบที่มีอยู่ขยายอาณาเขตไปทั่วโลกแย่งชิงที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติจากผู้ที่อาศัยอยู่เดิมแล้วกดขี่คนอื่นให้อยู่ภายใต้อำนาจของตนเอง นี่คือระบบโลกยุคแรก ๆ เมื่อพันกว่าปีล่วงมาแล้ว

ตลอดเวลาถัดจากนั้นยาวมาถึงปัจจุบัน เนื้อหาที่ยังคงเดิมคือ การกดขี่ผู้อื่น เพื่อให้ตนเป็นผู้ครอบครองเป็น

เจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ ก็ยังคงอยู่ แต่มีความเข้มข้น ไม่ได้ใช้กำลังเพียงอย่างเดียวแต่ใช้เทคนิคแพรวพราว มากกว่าเดิมตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป จนก่อให้เกิดเป็นข้ออ้างในโลกใบนี้ให้เห็นอย่างชัดเจน ผลก็คือผู้มีอำนาจต้องการแสดงตนว่าเขาคือผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ และต้องการที่จะควบคุมธรรมชาติให้ได้จนนำมาซึ่งภัยพิบัติให้เห็นไม่เว้นแต่ละวัน

นั่นคือระบบโลก แต่เมื่อย่อส่วนมาวิเคราะห์ในแต่ละประเทศก็มีลักษณะที่ไม่ต่างกัน คือผู้ปกครองต้องการเป็นเจ้าของทุกสิ่งทุกอย่างในประเทศ โดยเริ่มจากการ ครอบครองฐานที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและความเป็นเจ้าของประชาชน แล้วกดขี่ประชาชนให้เป็นเพียงผู้รับใช้ ทำให้ไม่มีสิทธิ์มีเสียง มีการแบ่งชั้นวรรณะ ซึ่งท้ายที่สุดก็มีเพียงผู้กดขี่กับผู้ถูกกดขี่เท่านั้น นี่คือการความธรรมดาที่ไม่ธรรมดาในโลกมนุษย์ใบนี้

กล่าวเฉพาะในประเทศไทย แรกเริ่มจากการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ต่างออกไปจากที่อื่นในโลก ที่ผู้ปกครองกดขี่เอาเปรียบผู้ถูกปกครอง แต่ของเราสมัยสุโขทัย ประชาชนมีปัญหาก็มาร้องทุกข์กับผู้ปกครองได้ มีเสรีภาพที่จะค้าขายทำมาหากิน ทั้งนี้เพราะสุโขทัย ได้รับอิทธิพลความคิดจากพุทธศาสนา

อย่างเต็มที่

ในสมัยอยุธยาคติความเชื่อของพุทธมีความเสื่อมลง ไป กษัตริย์คือสมมุติเทพ คือนักปกครอง ประชาชนคือส่วยที่จะต้องสับเปลี่ยนกันมาทำงานให้หลวง หรือทำให้ขุนนางที่ตนสังกัด กษัตริย์มัดใจขุนนางโดยการให้ครอบครองที่ดิน หรือเรียกว่า “ระบบศักดินา” ยุคนี้นักปกครองและขุนนางเป็นใหญ่ประชาชนไม่มีสิทธิ์ไม่มีเสียงแต่อย่างใด ซึ่งเป็นระบบที่ยังรากลึกอยู่ในสังคมไทยทุกหย่อมหญ้า

ล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ทรงเห็นว่า โลกก้าวหน้าไปมาก ประเทศไม่อาจอยู่รอดได้หากประชาชนยังตกเป็นทาสของผู้อื่น จึงทรงประกาศให้มีการเลิกทาสแบบค่อยเป็นค่อยไป และวางจังหวะก้าวในการนำประเทศไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมกันทั่วโลก ซึ่งการวางจังหวะก้าวนี้ ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องถึงรัชกาลที่ 7 ซึ่งมีเป้าหมายที่จะเปลี่ยนประเทศไปสู่ระบบประชาธิปไตย แต่ก็มีการปฎิวัติโดย “คณะราษฎร” เสียก่อน ซึ่งพระองค์ก็ทรงยอมรับที่จะเสียสละอำนาจอันเป็นของพระองค์อยู่เดิมให้เป็นของประชาชนทุกคน ไม่ใช่มอบให้กลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเป็นการเฉพาะ

แต่ลองหันมาตรวจสอบสภาพประชาธิปไตยบ้านเราก็ดูก็จะรู้ว่า

อำนาจอธิปไตยที่รัชกาลที่ 7 ทรงมอบให้กับประชาชนไปตกอยู่ในมือใคร กล่าวคือ ตั้งแต่ปี 2475-2516 (40 ปี) อำนาจตกอยู่ในมือทหารเพียงกลุ่มหนึ่งเท่านั้นประชาชนหาได้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยไม่ จากปี 2517-2519 เป็นยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน คือ ช่วงให้การศึกษาเพื่อให้ประชาชนเข้าใจถึงสิทธิของตนเอง แต่ก็ยังไม่ถึงไหนก็มีการปฏิวัติกันเป็นระยะ จนมาถึงยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ถึงแม้จะมีการเลือกตั้งแต่นายกรัฐมนตรีก็มาจากคนนอกได้ มันเป็นประชาธิปไตยแบบไทยๆ ที่ยากจะเข้าใจ

ผมเห็นว่ายุคที่เมืองไทยเป็นประชาธิปไตย (แบบเลือกตั้ง) สมบูรณ์ที่สุดก็ตั้งแต่ปี 2535 – 2543 ประมาณ 8 ปีเท่านั้น เพราะเรามีรัฐธรรมนูญปี 2540 ที่เคารพและให้ความสำคัญกับสิทธิของประชาชนและชุมชน แต่หลังจากนั้นในปี 2544 ประชาธิปไตยก็ตกอยู่ในมือกลุ่มทุนโดยอาศัยความเป็นประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งเป็นข้ออ้าง ทำทุกวิถีทางที่จะได้เข้ามาเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล เพื่อจะได้เป็นผู้ควบคุมการใช้ทรัพยากรอย่างเบ็ดเสร็จ เช่น การซื้อตัวผู้ที่มีโอกาสจะได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือการซื้อทั้งพรรคก็ทำกันมาแล้ว

กล่าวเฉพาะภาคประชาชน ถูกทำให้เป็นเบี้ยล่างมาโดยตลอดนับร้อยๆ ปี ถูกใส่ความคิดว่า นักปกครองคือผู้วางแผนรับผิดชอบประเทศ ประชาชนคือผู้รองรับ ดังนั้นเมื่อประเทศมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ปี 2504 เป็นต้นมา ผู้กำหนดแผนก็คือผู้ปกครองซึ่งไม่เคยเป็นตัวของตัวเอง แต่จะยึดโยงกับชั่วอำนาจของระบบโลกดังกล่าวข้างต้นมาโดยตลอด

ประชาชนก็คือ ประชาชนที่มีสิทธิบางอย่างที่รัฐมอบให้และต้องมีหน้าที่ซึ่งรัฐกำหนด เช่น ต้องเกณฑ์ทหารเมื่ออายุ 21 ปี ต้องเลือกตั้งเมื่ออายุ 18 ปี ต้องเสียภาษีเมื่อมีรายได้ ฯลฯ ทำได้ดังนี้ก็เป็นประชาชนที่ดีของประเทศแล้ว

ไม่ควรจะคิดทำอะไรมากกว่านี้ เช่น ไม่ควรคิดจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาประเทศ เพราะนี่เป็นหน้าที่ของนักปกครอง หากใครคิดต่าง จะถูกมองว่าเป็นปรปักษ์กับรัฐ เป็นคนหนักแผ่นดิน เป็นผู้หลงผิด เป็นผู้ก่อการร้าย ฯลฯ แล้วแต่จะเรียกตามยุคสมัย

ภาคประชาชนมีความตื่นตัวมากขึ้นหลังมีรัฐธรรมนูญปี 2540 (ซึ่งก่อนหน้าก็มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเองหรือรวมกลุ่มกันปกป้องทรัพยากรธรรมชาติอยู่พอสมควร) ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิชุมชนเป็นอย่างมาก เช่น สิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิทธิอื่นๆ บางกลุ่มได้ยกระดับไปสู่การทำงานเพื่อให้เกิดสิทธิในการจัดการตนเองในทุกๆ เรื่อง ซึ่งเป็นความก้าวหน้าที่ไม่เคยมีมาก่อน แต่ส่วนใหญ่ก็ยังทำกิจกรรมเพื่อกิจกรรมยังเป็นประชาชนที่ดีของประเทศอยู่ต่อไป

ในปี 2551 เครือข่ายภาคประชาชนที่ทำกิจกรรมอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศมาเป็นเวลานาน มีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาเป็นอย่างดีเห็นว่า “ชุมชน” เป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศ แต่มีความอ่อนแอ เพราะเป็นเพียงผู้รับผลแห่งการพัฒนาประเทศซึ่งผู้อื่นเป็นคนวางแผนให้นำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นธรรมและทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ดังนั้นจะต้องมีองค์กรภาคประชาชนที่เข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้ เพื่อเข้าไปมีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาประเทศ และสร้างประชาธิปไตยฐานรากที่เข้มแข็ง จึงได้ร่วมกันผลักดันจนเกิด พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 ปัจจุบันมีสภาองค์กรชุมชนตำบลเกิดขึ้น ทั่วประเทศ จำนวน 4,930 ตำบล และคาดว่าจะครบทุกตำบลใน 3 ปี

สภาองค์กรชุมชนตำบล จะมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงภาคประชาชน นำปัญหาามาพูดคุย วางแผน ซึ่งเป็นบทบาทใหม่ที่ไม่ใช่การทำกิจกรรม เป็นบทบาทที่ไม่จำทนอยู่แต่การทำหน้าที่ของประชาชน อีกต่อไป แต่เป็นบทบาท

ของความเป็น “พลเมือง” ผู้ตื่นรู้ลุกขึ้นมาเป็นผู้กำหนดอนาคตของชุมชนสังคมและของประเทศชาติด้วยตนเอง เปลี่ยนจาก “ผู้รอรับ” ในอดีตมาเป็น “ผู้กำหนดแผนพัฒนา” (ยังมีกลุ่มชุมชนที่ทำงานกับนักพัฒนาเอกชนจำนวนไม่น้อยที่มีความคิดเชิงการเปลี่ยนแปลง) และเตรียมพร้อมที่จะนำแผนพัฒนาของตนไปบูรณาการกับ “พลเมือง” กลุ่มอื่นๆ ในตำบล จังหวัด ประเทศ เพื่อให้เกิดหนึ่งแผนหนึ่งตำบล หรือหนึ่งแผนหนึ่งจังหวัด ฯลฯ มิใช่รอให้นักปกครองเป็นผู้กำหนดแผนเหมือนในอดีตที่ผ่านมา

ความจริงที่ชัดเจนก็คือ ภาคประชาชนถูกกดทับมานาน และกลุ่มก้าวหน้าที่มีอยู่ส่วนใหญ่ก็เป็นเพียงกลุ่มทำกิจกรรมโครงการที่รอรับงบประมาณจากแหล่งทุนต่างๆ

การจะปรับวิธีคิดของชุมชนไปสู่ “พลเมืองผู้กำหนดอนาคตตนเอง” จึงเป็นเรื่องยากยิ่ง ทุกฝ่ายจึงต้องร่วมมือกันเป็นผู้หนุนเสริมให้ประชาชนก้าวไปสู่ความเป็นพลเมือง

หมดยุค “ฉันคือประชาชน” ต้องเชื่อมั่นในพลังของพลเมือง และร่วมกันสร้างให้เกิดพลเมืองที่เข้มแข็ง เต็มแผ่นดิน ใช้พลังพลเมืองเปลี่ยนแปลงสังคม ไม่หวังพึ่งภาครัฐ และนักปกครอง เพราะประวัติศาสตร์อันยาวนานบอกไว้เช่นนั้น

ตีพิมพ์ครั้งแรกนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 29 กรกฎาคม 2559

ห้าปีผ่านไป ยังคง “รักจิ้งสตุล”

สุวัฒน์ คงแป้น

การพัฒนาแบบ “พื้นที่เป็นตัวตั้ง” มีคนพูดถึงกันมากขึ้นทุกระดับ ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่น ประเทศ และระดับโลก องค์การสหประชาชาติให้ความสำคัญกับการพัฒนาแนวนี้ ซึ่งโดยนัยยะสำคัญของการพัฒนาแบบใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมและบูรณาการ โดยนำปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นในพื้นที่มาดูกันทั้งหมด วางแผนปัญหาาร่วมกันโดยถือเอาประโยชน์ของคนทั้งหมดเป็นตัวตั้ง

จะว่าไปแล้วการพัฒนาแบบใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ชุมชน

ฐานรากในประเทศไทยทำกันมานานไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยจากจุดเริ่มต้นเมื่อราวๆ 40 ปีก่อนที่รวมตัวกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่สนใจ เช่น ทำกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มป่าชุมชน ฯลฯ และไม่ค่อยสนใจกิจกรรมของกลุ่มอื่นมากนัก

จากประสบการณ์อันยาวนานร่วมสิบทศวรรษ ทำให้ชุมชนรู้ว่าการพัฒนาในลักษณะต่างคนต่างทำขาดการ

เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ชุมชนไม่อาจรู้ปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเอง ขาดความเข้าใจและขาดการหนุนเสริมซึ่งกันและกันของคนในพื้นที่ ที่สำคัญคือ ไม่อาจยกระดับกิจกรรมที่ตนทำอยู่ไปสู่นโยบายสาธารณะ หรือนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาของพื้นที่ได้ บทเรียนดังกล่าวได้นำไปสู่แนวคิดใหม่ของการพัฒนา นั่นก็คือ “การฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น” หรือ “ชุมชนจัดการตนเอง”

การขับเคลื่อนงาน “ชุมชนจัดการตนเอง” ในระยะแรก ๆ อาจมีปัญหาอุปสรรคอยู่บ้าง และส่วนใหญ่ยังมีความเคยชินกับการทำงาน ในลักษณะกิจกรรมโครงการเฉพาะเรื่อง และยังหวังพึ่งงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงาน จนกระทั่งได้เกิด พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เกิดการจัดเจ้างจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลขึ้น ก็ได้ใช้สภาองค์กรชุมชนตำบล เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงชุมชน

และภาคีพัฒนาในพื้นที่มาทำงานร่วมกันอย่างมีสถานะ

สภาองค์กรชุมชนตำบลจึงเป็นเครื่องมือหรือหน่วยจัดตั้งระดับตำบลที่สำคัญ ในการสร้างความคิดคนสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระดับพื้นที่และพร้อมจะเชื่อมโยงไปสู่การจัดการตนเองในระดับพื้นที่ที่ใหญ่ขึ้นนั่นคือพื้นที่ระดับจังหวัด ในเวลาถัดมาก็ได้รับการยกระดับทางความคิดไปสู่ “จังหวัดจัดการตนเอง” ในแต่ละจังหวัด มีความก้าวหน้าไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ ประการ

จังหวัดอำนาจเจริญ มีการระดมปัญหาจากสภาองค์กรชุมชนตำบลทั้ง 67 ตำบล พบว่าทางรอดของคนอำนาจเจริญ ก็คือการเกษตรยั่งยืนเป็นเกษตรที่มีธรรมชาติ เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และไม่เบียดเบียนธรรมชาติ จึงได้ยกระดับปัญหาจากทุกตำบลเป็นนโยบายสาธารณะระดับจังหวัด นั่นคือ “การนำพาอำนาจเจริญไปสู่เมือง

ธรรมชาติภายใน 20 ปี” ซึ่งนโยบายนี้ได้ถูกนำเสนอและได้รับการบรรจุเป็นนโยบายของจังหวัด

จังหวัดพังงา ที่เคยมีความสุขเป็นอันดับ 2 ของประเทศ แต่ด้วยความเจริญทางด้านวัตถุ เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวระดับโลก ทรัพยากรธรรมชาติของคนพังงา จึงถูกทำลายทำให้พังงาเป็นเมืองที่คนอื่นมาแล้วมีความสุขแต่กลับพบว่า คนพังงามีความสุขลดลง องค์กรชุมชนโดยมีสภาองค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก ทำการสำรวจข้อมูลปัญหาต่างๆ ที่ทำให้คนพังงามีความสุขลดลง ซึ่งจากการประมวลข้อมูลจาก 8 ตำบลนาร่อง พบว่าความไม่มั่นคงในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ปัญหาอบายมุข ปัญหาราคาสินค้าตกต่ำ ฯลฯ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ความสุขลดลง จึงได้ร่วมกันกำหนดการพัฒนาให้คนพังงาจัดการตนเองภายใต้ยุทธศาสตร์ **“พังงาแห่งความสุข”** โดยมีการประสานภาคีพัฒนาต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน มาร่วมกันขับเคลื่อนงานสู่เป้าหมาย พังงาแห่งความสุข โดยขยายพื้นที่ปฏิบัติการให้ครบทุกตำบล

นอกจากการขับเคลื่อน พื้นที่จัดการตนเองที่เริ่มต้นโดยจากชาวบ้าน 2 จังหวัด ดังกล่าว ในบางจังหวัดซึ่งมีภาคประชาสังคมเข้มแข็ง เช่น เชียงใหม่ ระยอง ฯลฯ ก็

ขับเคลื่อนโดยใช้เครื่องมือที่ต่างกันไป โดยเน้นที่การยกย่องพระราชบัญญัติจังหวัดปกครองตนเอง แต่ทั้งนี้ก็ยังคงอาศัยความเข้มแข็งหรือพลังของภาคชุมชนเป็นฐานเคลื่อนที่สำคัญ

สตูลเป็นจังหวัดเล็กๆ ทางภาคใต้ที่เดินแนวทางนี้เมื่อ 5 ปีก่อน จากความคิดที่ว่าจังหวัดสตูลได้รับผลกระทบอย่างมากจากเมกะโปรเจกต์ การสร้างท่าเรือน้ำลึกที่ปากบารา อ.ละงู และจะขยายเป็นนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ 150,000 ไร่

จากเดิมคนสตูลมีอาชีพหลัก คือการเกษตรและการประมง คนสตูลถือว่า **“ทะเล คือ หม้อข้าว”** เพราะมีเรือประมงพื้นบ้านกว่าหกพันลำ ยังไม่นับการประมงที่ไม่ต้องใช้เครื่องมือจับปลาที่อาศัยภูมิปัญญาจับปลาด้วยสองมือซึ่งทำกินมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังนั้นหากมีการสร้างท่าเรือน้ำลึกก็จะเป็นอันตรายต่อหม้อข้าวของคนสตูลเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนการเกษตรนั้นแม้ว่าในระยะหลังมีพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น แต่ปัญหาที่เกิดจากราคาผลผลิตตกต่ำ ทำให้คนสตูลหันไปหาภูมิปัญญาเดิม ปลูกพืชผสมผสาน ผลิตอาหารที่ปลอดภัยมากขึ้น ดังนั้นการเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ก็เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อหม้อข้าวหม้อที่สองของ

คนสตูล ประกอบกับความมั่งคั่งทางทะเล ป่าเขา ยังทำให้ สตูลเป็นเมืองที่มีศักยภาพอย่างยิ่งทางการท่องเที่ยว

การเข้ามาของโครงการขนาดใหญ่ และให้ข้อมูลเพียง ด้านเดียว ทำให้พี่น้องสตูลเห็นต่างกันมีทั้งเอาและไม่เอา ทำเรื่อน้ำลึก พุดกันไม่เต็มปาก มองกันไม่เต็มตามาเป็นเวลา หลายปี จนมาคิดได้ว่าหากคนสตูลไม่รักกันสักวันจะอยู่บน ผืนแผ่นดินนี้ยากลำบาก จึงได้เริ่มก่อตัวกันโดยอาศัยความรักที่มีต่อแผ่นดินเกิดเป็นตัวเชื่อมโยงภายใต้ชื่อ **“รักจัง สตูล”**

แม้ว่าในระยะเริ่มต้นของ **“รักจังสตูล”** จะก่อเกิดจาก กลุ่มเล็กๆ ของนักพัฒนาเอกชนต่อมาได้มีการให้ข้อมูล ต่างๆ เกี่ยวกับทำเรื่อน้ำลึก ต่อสาธารณชนควบคู่ไปกับการ ประสานงานกับกลุ่มชุมชนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ ประสานงานกับสภาองค์กรชุมชนตำบล ประสานกับภาคนักพัฒนาเอกชนอื่นๆ ท้องที่ ท้องถิ่น และนักธุรกิจ ทำให้รักจัง สตูลมีวงที่กว้างขึ้นทั้งจังหวัดสตูล

ภารกิจสำคัญของ **“รักจังสตูล”** มีอยู่ 2 ด้านหลักๆ คือ การสร้างเครือข่ายคนรักสตูลให้กว้างขวางและเข้มแข็ง มีการให้ข้อมูลถึงผลดีผลเสียของการเกิดทำเรื่อน้ำลึก โดยใช้ หลากหลายรูปแบบ เช่น การฉายหนังในระดับหมู่บ้าน การใช้ สื่อต่างๆ เพื่อให้ข้อมูลต่อสาธารณะ ตลอดจนการจัดสมัชชา **“รักจังสตูล”** ระดับจังหวัดเพื่อจัดทำข้อเสนอต่อระดับ นโยบาย

ประการถัดมาคือการพัฒนาระดับงานอาชีพ ต่างๆ ทั้งการประมง การเกษตร และการท่องเที่ยวชุมชนให้ มีคุณภาพและสามารถเกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างเต็มที่ เช่น ด้านการประมง นอกจากจะมีการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่า ชายเลน การอนุบาลพันธุ์สัตว์น้ำ แล้วยังมีการสนับสนุนด้าน

การตลาดโดยตั้งเป็น **“ร้านค้าคนจับปลา”** ขึ้น รวมทั้งมี ข้อเสนอให้เกิดแนวทางจัดการกับปัญหาด้านทรัพยากรและ การประมงให้สอดคล้องกับท้องถิ่น เช่น การเพิ่มพื้นที่ คุ่มครองสัตว์น้ำ หรือเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำวัยอ่อน แหล่งหญ้า ทะเล แหล่งปะการัง การพัฒนาข้อมูลประมงพื้นบ้าน เพื่อ กำหนดมาตรการรองรับที่อยู่ของประชากรกลุ่มนี้ การ สนับสนุนให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม ของผลผลิตทางทะเล ตลอดจนการส่งเสริมด้านการตลาดให้กับชาวประมง ฯลฯ

ส่วนพื้นที่บนบก ซึ่งเป็นแหล่งเกษตรกรรม เน้น ส่งเสริมให้เกิดการเกษตรสีเขียว สะอาด ปลอดภัย หรือการ สร้าง **“เมนูสตูลสีเขียว”** และ **“ตลาดสีเขียว”** ควบคู่ไปกับการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีความมั่นคงภายใต้ภูมิปัญญา ของคนสตูล

ส่วนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะเป็นการ ท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายธรรมชาติและวิถีชีวิตวัฒนธรรมอัน ดีงามของชุมชน แต่จะเป็นการประสานสามัคคี เพิ่มรายได้ และทำให้คุณภาพชีวิตของคนสตูลดีขึ้น

ทั้งหมดคือการขับเคลื่อน **“รักจังสตูล”** ตลอดเวลา ที่ผ่านมา จนนำไปสู่ข้อเสนอในงาน **“สมัชชารักจังสตูล”** ครั้งที่ 5 ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2559 ที่ผ่านมามีว่า เศรษฐกิจฐานรากต้องตั้งอยู่บนฐานชีวิตของคนสตูล เป็นเศรษฐกิจ ที่มีทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ของคนสตูล เป็นฐานรองรับ

วันนี้ครบรอบ 5 ปี ของรักจังสตูล คนสตูลยังคง รักกันและดูเหมือนว่าจะรักกันมากขึ้น เป็นความรักที่มี เป้าหมายไปสู่คนสตูลจัดการตนเอง เป็นการพัฒนาที่กำเนิด มาจากสำนึกพลเมืองที่เป็นจริง

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ 12 สิงหาคม 2559

ก้าวไปข้างหน้าของ พอช.

กับการสนับสนุนให้เมืองคักรที่แท้จริงของประชาชน

สุวัฒน์ คงแป้น

สังคมไทย ตั้งแต่อดีตกาลเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับความเป็นชุมชนหมู่บ้าน ความเป็นญาติมิตร ช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งเป็นน้ำใจที่งดงาม เปี่ยมด้วยความรักและ มิไมตรีให้กันและกัน

วิถีไทยเช่นนี้ เกิดจากผู้คนในหมู่บ้านได้ร่วมกัน ปมเพาะ จนหยั่งรากลึกเป็นเสาหลักของชุมชนหมู่บ้านที่ มั่นคง ไม่ว่าจะเป็นวิถีการผลิตที่เป็นไปเพื่อการพึ่งตนเอง และเอื้อต่อธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่งดงาม

แฝงไปด้วยภูมิปัญญาของคนท้องถิ่น มีเอกลักษณ์เฉพาะ ตลอดจนความเชื่อ ที่เต็มไปด้วยอุบายให้ผู้คนมีความรัก ต่อกันและเอื้อต่อธรรมชาติรอบๆ ตัว

แต่การพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการเติบโตทางด้าน เศรษฐกิจกว่า 50 ปี เป็นต้นมา ได้บ่อนทำลายสังคมและ วัฒนธรรมชุมชนที่ดีงาม การผลิตแบบพอเพียง และเอื้อต่อ ธรรมชาติ ถูกเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อการค้าที่ต้องพึ่งปัจจัย ภายนอก มีการใช้สารเคมี รุกที่สาธารณะ เพื่อเพิ่มปริมาณ

ผลผลิต ในขณะที่ราคาผลผลิตก็ถูกกำหนดมาจากภายนอก ในที่สุดก็เข้าสู่ภาวะล้มละลาย ความรู้เดิมหายไปทีละเล็กละน้อย

ในปี พ.ศ. 2548 เครือข่ายองค์กรชุมชนทั่วประเทศ จึงได้ร่วมกันคัดเลือกพื้นที่นำร่องในการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น โดยการนำเอาประสบการณ์งานพัฒนาที่ชุมชนทำอยู่แล้ว มาคิดใหม่แบบบูรณาการเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งที่ฐานราก โดยใช้ “พื้นที่” เป็นตัวตั้งใช้ แผนแม่บทชุมชนเป็น เครื่องมือ เมืององค์กรชุมชนเป็นแกนกลาง ภาควิชาท้องถิ่นและ หน่วยงานรัฐร่วมสนับสนุน เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัว กำหนดวิถีชีวิตของตนเอง และพึ่งตนเองได้ในสถานการณ์ ปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นพัฒนา 4 ส่วน อย่างบูรณาการ

ฟื้นฟูภูมิปัญญาพัฒนาอุดมการณ์ท้องถิ่น

ปัจจุบันความคิดและความเชื่อของคนในท้องถิ่นได้ เปลี่ยนไป จากที่เคยเคารพธรรมชาติก็หันมาทำลาย เห็นธรรมชาติ เป็นทุน จากที่เคยเคารพและปฏิบัติตามความคิดความเชื่อ ของคนเฒ่าคนแก่ อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงออกทาง วัฒนธรรม ประเพณี จนกลายเป็นวิถีชีวิตที่ตึงตังกลับละเลย ไม่ใส่ใจใฝ่หา จนทำให้ชุมชนขาดราก ขาดอุดมการณ์ของ ท้องถิ่น หลงไหลไปตามกระแสทุนนิยม ที่ไหลบ่าาถมเข้ามา อย่างเชี่ยวกราด

ดังนั้น การกิจอันสำคัญอย่างหนึ่งของการฟื้นฟู ชุมชนท้องถิ่นก็คือ ชุมชนต้องร่วมกันฟื้นฟูภูมิปัญญา สร้าง อุดมการณ์ของท้องถิ่นขึ้นมา เช่น การทำพิธีสืบชะตาดิน น้ำ ป่า และการจัดการน้ำในระบบเหมืองฝาย การทำพิธีบวชป่า ของพี่น้องเครือข่ายป่าชุมชนทั่วประเทศ อันเป็นประเพณี ความเชื่อ ที่แสดงออกซึ่งความเคารพ เพื่อคนอยู่กับ ธรรมชาติอย่างพึ่งพาต่อกัน

ปรับโครงสร้างให้ชุมชนจัดการ และใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ธรรมชาติกับมนุษย์จะต้องอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพา แม้ ชุมชนท้องถิ่นจะเข้าใจธรรมชาติอย่างลึกซึ้งละเอียดลออ มีการจัดการที่สอดคล้องเหมาะสม พึ่งพาอาศัยและไม่ทำลาย ระบบนิเวศน์ แต่โครงสร้างการจัดการทรัพยากรแบบรวม ศูนย์หลายทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ชุมชนเกิดความขัดแย้ง ไม่สามารถเข้าถึงหรือถูกกีดกันออกจากฐานทรัพยากรที่ จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

การฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นจะเป็นจริงได้ จึงต้องร่วมกัน ฟื้นฟูความรู้เรื่องระบบนิเวศน์ท้องถิ่นและปรับเปลี่ยน โครงสร้างการจัดการฐานทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ชายฝั่ง ความหลากหลายทางชีวิต เพื่อให้ชุมชนมีสิทธิในการใช้

ประโยชน์และมีหน้าที่ดูแลรักษาได้อย่างยั่งยืน เช่น การฟื้นฟูพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำเชิงของ จังหวัดเชียงราย ในลักษณะที่ชุมชนผู้ใช้ประโยชน์เป็นหลักในการจัดการ

พออยู่พอกิน เน้นความมั่นคงทางอาหาร บนพื้นฐานศักยภาพของระบบนิเวศน์

หัวใจสำคัญของการผลิต ต้องเป็นระบบที่สอดคล้องกับระบบนิเวศน์ไม่ว่าจะเป็นการจัดการป่าชุมชน เพื่อคนอยู่ร่วมกับป่า การเปลี่ยนวิถีไปสู่การเกษตรกรรมยั่งยืนที่ไม่พึ่งการตลาด แต่เน้นระบบแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันตลอดจนการพัฒนาตลาดที่เป็นของชุมชนการนำวัสดุในท้องถิ่นมาผลิต เพื่อใช้และแบ่งปัน ซึ่งระบบเช่นนี้อยู่คู่กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตกาล

แต่การพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ ตลอดจนนโยบายการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชุมชนได้กลายเป็นสาเหตุให้คนมุ่งนำทรัพยากรไปเปลี่ยนเป็น “เงิน” จนเกินขีดที่ธรรมชาติจะรองรับได้ เกิดปัญหาความขัดแย้งแย่งชิงทรัพยากรในหลายๆ พื้นที่

ขาดความสัมพันธ์ก็ขาดความเอื้ออาทร

ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จจะนำพาชุมชนไปสู่ความอยู่ดีมีสุขได้ก็คือ ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนซึ่งชุมชน ไทยในอดีตจะมีฐานเครือญาติที่เข้มแข็ง มีระบบการนับถือผู้อาวุโสในชุมชน พัฒนาไปสู่ผู้นำตามธรรมชาติด้านต่างๆ เช่น ผู้นำศาสนาเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำทางความคิด หมอเมือง แม่จ้าง เป็นต้น ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่เพียงทำให้ผู้คนในชุมชนมีเสาหลักเท่านั้นแต่ยังได้พัฒนาขยายออกไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ใหม่ๆ เช่น การเกิดกลุ่มองค์กรต่างๆ กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มที่สร้างความสัมพันธ์ของคนต่างวัย กลุ่มและบุคคลเหล่านี้ได้ร่วมกันสร้างความคิด ความเชื่อ พัฒนาไปสู่ระบบชุมชนแห่งความเอื้ออาทรและเกื้อกูลกัน

และนี่คือแนวคิด ทิศทางการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นเป็นกระบวนการพัฒนาแนวใหม่ ที่ชุมชนเป็นแกนหลัก เป็นการบูรณาการทุนทุกประเภทในชุมชนมาทำงานร่วมกันโดยใช้แผนชีวิต ชุมชนเป็นเครื่องมือ รู้เท่าทันกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลง และรู้จักใช้เทคโนโลยีอย่างเลือกสรร ปรับโครงสร้างการพัฒนาให้ชุมชนและท้องถิ่นเป็นผู้นำกำหนดการพัฒนาได้มากขึ้น และเป็นบ่อเกิดของอุดมการณ์ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 ที่ชาวบ้านได้ร่วมกันผลักดันขึ้น เพื่อใช้เป็น

เครื่องมือสำคัญในการวางแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกันของทุกภาคส่วน โดยตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. ได้สนับสนุนให้เครือข่ายองค์กรชุมชนใช้สภาองค์กรชุมชน เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงทุกภาคส่วนทั้งระดับตำบล หรือจังหวัดหรือภูมิภาค นำปัญหามานั่งพูดคุยและวางแผนพัฒนาเพื่อกำหนดอนาคตของชุมชนท้องถิ่น

ดังนั้นการที่ภาคประชาสังคม หรือภาคประชาชน จะกำหนดอนาคตของชุมชนท้องถิ่นได้ จำเป็นจะต้องมีหลักเป็นของตนเอง คือ ทำงานเพื่อประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่ มีองค์กรของภาคประชาชนใช้สภาองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นองค์กรที่มีสถานะตามกฎหมาย ทำหน้าที่เชื่อมโยงภาคีพัฒนาต่างๆ มาทำงานร่วมกันให้เกิดกลไกของภาคประชาชนที่กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การจัดการทำข้อมูลที่จะนำไปสู่การวางแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชน โดยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาที่ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ใช้สภาองค์กรชุมชน เชื่อมโยงภาคีพัฒนาต่างๆ ให้เกิดเวทีกลางที่ทุกภาคส่วนมาทำงานร่วมกัน เป็นเวทีที่เป็นของคนในพื้นที่ นำปัญหามาแก้ปัญหาร่วมกันบนประโยชน์ของคนในพื้นที่ ซึ่งหากประชาชนมีตัวตนชัดเจน ก็จะเป็นแนวทางที่องค์กร เข้ามาสนับสนุนได้ตรงกับสิ่งที่ชุมชนต้องการ สิ่งเหล่านี้จะทำให้หน่วยงานสนับสนุนต่าง ๆ จากส่วนกลางและท้องถิ่นต้องเดินเข้าไปหาประชาชน เสนอแผนงานของตนเองให้สอดคล้องกับแผนของประชาชน

ด้วยแนวคิด อุดมการณ์ และการดำเนินงาน เช่นนี้จึงเกิด **“ชุมชนจัดการตนเอง”** และเป็นนัยยะสำคัญที่จะก้าวไปสู่ความเข้มแข็งของการเมืองภาคพลเมือง การเมืองที่จะกำหนดอนาคตของประเทศอย่างแท้จริง

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 10 มกราคม 2559

25 ปี การต่อสู้เพื่อป่าของคนบ้านเหล่าเหนือ

สู่ต้นแบบตำบลรูปธรรมการพัฒนา

ดิน น้ำ ป่า สวัสดิการ ที่อยู่อาศัย โดยชุมชนท้องถิ่น

รุ่งโรจน์ เพชรบูรณ์

“เมื่อก่อนชาวบ้าน
ไปทำอะไรทำสวน ต้องกางร่มตากันเลย
ต่างกับปัจจุบันที่ร่มริน ป่าฟื้นคืน
เป็นความภาคภูมิใจของชุมชน
สิ่งที่พอใจที่สุด คือเรื่องน้ำ

เป็นผลที่ชัดเจน
จากการอนุรักษ์ป่า”
บุญยงค์ จิตมณี

ปฐมบทพิทักษ์ป่า

บทพิสูจน์การอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านเหล่าเหนือ
(ป่าห้วยป้อม) สะท้อนได้จากโลรางวัลเกียรติคุณต่างๆ

ของหน่วยงานต่างๆ ที่การันตี อาทิเช่น ปี 2544 กรมป่าไม้ มอบโล่ประกาศเกียรติคุณ คัดเลือกเป็นป่าพื้นบ้านอาหาร ชุมชน ดีเด่น ปี 2546 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ ดินน้ำ มอบโล่หมู่บ้านอนุรักษ์ป่าต้นน้ำดีเด่น (ป่าห้วยป้อม) ปี 2548 จังหวัดแพร่ มอบรางวัลชนะเลิศอันดับหนึ่ง แปลง ป่าต้นน้ำดีเด่น โครงการแพร่เขียวจี ปี 2555 กรมส่งเสริม คุณภาพสิ่งแวดล้อม และกรมควบคุมมลพิษ มอบโล่ชุมชน มาตรฐาน หมู่บ้านปลอดการเผา ปี 2556 ได้รับรางวัลลูกโลก สีเขียว และได้รับรางวัลชุมชนดีเด่น รวมพลังชุมชน ลดไฟป่า ลดหมอกควัน จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

นายบุญยงค์ จิตมณี อดีตผู้ใหญ่บ้านเหล่าเหนือ แยกนาในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชุมชนบ้านเหล่าเหนือ เล่าให้ฟัง ถึงความเปลี่ยนแปลงจากจุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์ เริ่มตั้งแต่ ปี 2526 ที่มีการสร้างอ่างเก็บน้ำสอง และมีการเปิดประมูล สัมปทานไม้ในอ่าง เป็นจังหวะโอกาสที่มีชาวบ้าน และนายทุน

เข้ามาสวมรอยตัดไม้ทำลายป่าในเขตชุมชนบ้านเหล่าเหนือ ซึ่งหลังจากได้รับการคัดเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านในปี 2534 ตนจึง เรียกประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อหารือถึงสถานการณ์ การบุกรุกทำลายป่าที่รุนแรงในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เพราะ ถ้าหากปล่อยไปป่าคงหมด เมื่อไม่มีป่า ก็ไม่มีน้ำ ไม่มีแหล่ง อาหารให้กับอนาคตของลูกหลาน

กระทั่งเกิดการปิดป่าโดยห้ามไม่ให้ผู้ใดใช้ประโยชน์ จากป่าทุกรูปแบบ เป็นเวลา 3 ปี เชื่อมโยงหน่วยงานภาครัฐ จัดการป่าชุมชน ร่วมรักษาป่าต้นน้ำในเขตป่าสงวน จน สามารถจัดตั้งป่าชุมชนได้ 2,720 ไร่ ในปัจจุบัน

เริ่มแรกกว่าจะรวมตัวกันได้ก็ยาก เพราะกรรมการ บางคนก็ลักลอบตัดไม้ด้วย แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เอาด้วย หลายคนจึงเปลี่ยนใจหันมาให้ความร่วมมือ ซึ่งกว่าจะสำเร็จ ทางคณะกรรมการ พบความยากลำบากเหนือยาก ที่ต่อสู้ กับอำนาจมืด อำนาจอิทธิพลต่างๆ รวมถึงคนในเขตพื้นที่

ใกล้เคียงที่เข้ามาลักลอบตัดไม้ กว่าที่จะทำความเข้าใจกว่าจะหยุดกันได้ก็ใช้เวลาหลายปี ทำให้ป่าอุดมสมบูรณ์ น้ำทำดีขึ้นมาก

ในช่วงนั้นชุมชนเกิดวิกฤตน้ำประปา ชาวบ้านจึงช่วยกันทำฝายเพื่อทำประปาภูเขาใช้ในชุมชน มีหน่วยงานสนับสนุนอุปกรณ์ก่อสร้าง ส่วนแรงงานชาวบ้านช่วยกันก่อสร้าง วางท่อนัดกันมาทำทุกวันอาทิตย์ เมื่อเปิดใช้งานมีการเก็บค่าน้ำหน่วยละ 50 สตางค์ ปัจจุบันเก็บ 1 บาท นอกจากนี้ชาวบ้านยังช่วยกันทำกิจกรรมบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ ทำแนวกันไฟ สร้างฝายถาวร ฝายแม้ว รวมกัน 600 กว่าฝาย

ที่ผ่านมาคณะกรรมการก็คอยสอดส่องดูแลลาดตระเวนฟังเสียงเลื่อยยนต์ หากพบก็ยึดไม้ และอุปกรณ์ แต่ไม่ได้จับกุมส่งดำเนินคดี กำลังชาวบ้านไม่พอก็ขอกำลังป่าไม้ และทหาร เข้ามาช่วย ครั้งหนึ่งไปขอความช่วยเหลือจากทางอำเภอให้ช่วยคุยขอร้องชาวบ้านในเขตพื้นที่บ้านแม่สาย อำเภอร่องขวาง ไม่ให้เข้ามาลักลอบตัดไม้ในเขตบ้านเหล่าเหนือ ใช้วิธีการร้องขอกันโดยมีท้องที่เข้ามาช่วยเจรจา

ปัจจุบันเรื่องการลักลอบตัดไม้หมดไป ป่าก็ค่อยๆฟื้นตัวเรื่องอนุรักษ์ก็ทำต่อไป หวังให้คนรุ่นต่อไปได้สืบสานรักษาไว้อนาคตป่าคงอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป แต่ยังมีปัญหา

ในส่วนที่ทำกิน 2,000 กว่าไร่ เป็นที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ชาวบ้านขาดความมั่นใจในการทำกิน เพราะไม่มีหลักประกันใดๆ เราก็ค่อยๆ ต่อสู้ไปอย่างน้อยก็ให้ชุมชนได้มีสิทธิทำกิน โดยไม่ต้องมีเอกสารหรือโฉนดก็ได้ แต่ขอให้สิทธิในการทำกินแน่นอนที่ผ่านมาชาวบ้านก็พยายามเข้าหาหน่วยงาน เพื่อให้เกิดความชอบธรรมแก่ชาวบ้านในสิทธิทำกิน ทำข้อมูลรายแปลง ข้อมูลพื้นที่ป่าชุมชน ที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย จะส่งให้หน่วยงานเป็นการยืนยันว่าต่อไปในอนาคตจะไม่มีมีการบุกรุกป่าเพิ่มอีกต่อไป นายบุญยงค์ เล่าให้ฟัง

เพื่อให้เห็นป่าชุมชนของจริง อดีตผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านเหล่าเหนือ ได้อาสาพาไปสำรวจเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนบ้านเหล่าเหนือ (ป่าห้วยป้อม) ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร เป็นทางเดินเท้า ที่รถจักรยานยนต์สามารถลัดเลาะขึ้นไปได้ แต่เดิมเป็นเส้นทางเข้าป่าหาอยู่หากินของชาวบ้าน อีกทั้งใช้เป็นเส้นทางลาดตระเวนรักษาป่า ต่อมาได้ช่วยกันพัฒนาเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ไว้ให้ลูกหลานเยาวชน และคนที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้

สร้าง 7 ฐานเรียนรู้ คุณค่าป่าชุมชนบ้านเหล่าเหนือ

นายชาติ สุริยา ประธานราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสป.) บ้านเหล่าเหนือ บอกกับเราว่า การปกป้องฟื้นฟูผืนป่าเป็นงานจิตอาสา คนที่มาช่วยกันทำไม่ได้รับค่าตอบแทน แต่เพราะคิดว่า ถ้าหากเราไม่อนุรักษ์ป่าให้มีความสมบูรณ์ ลูกหลานรุ่นต่อไป จะไม่ได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เมื่อก่อนน้ำไม่มี ปัจจุบันเรามีน้ำใช้ไม่ขาดก็เพราะการช่วยกันอนุรักษ์ป่า

ประธานราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า พาเราไปดูฐานต่างๆ และเล่าให้เราฟังถึงความสำคัญของฐานทั้ง 7 ฐานว่า **ฐานที่ 1 “พืชผักกินได้”** ชาวบ้านอาศัยเป็น แหล่งอาหาร มีทั้งไม้ผล ไม้กินยอดและใบ พืชน้ำ หน่อไม้ หลากหลายชนิด บริเวณนี้เป็นพื้นที่ต่ำร่มเย็นจะเหมาะสำหรับพืชผักหลายชนิดที่ขึ้นตามบริเวณแถบนี้ เช่น ผักแว่น จะนำมาใช้ทำแกงเห็ด

หรือแกงอื่นๆ ให้รสขมนิดๆ หรือ มะเดื่อดิน กินผลกับน้ำพริก ผักูด ยอดไคร้ ปลีกกล้วย ฯลฯ

ฐานที่ 2 “สมุนไพรมอนห้วยช้าง” แหล่งสมุนไพร รักษาโรค ยาบำรุงร่างกาย ยาฆ่าแมลง ที่นี้มีสมุนไพรหลายอย่างทั้งให้คุณและโทษ อย่างเครือไหล ที่สามารถทำเป็นยาเบื่อได้ บางคนใช้เบื่อปลาเพื่อจับได้ง่าย หรือสมุนไพรที่ให้คุณอย่าง รางจืด ขับพิษในร่างกาย ต้มกินขับพิษสร้างเมาสาบเสือ สมุนไพรห้ามเลือด กองขม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ชาวบ้านได้พึ่งพาจากป่า

ฐานที่ 3 “ป่าไผ่บง ดงเถาว์วัลย์” แหล่งป่าไม้ใช้สอยของชุมชน เป็นแหล่งเก็บหน่อไม้ที่สำคัญ บริเวณจุดนี้มีไม้ไผ่หลากหลายชนิด ไผ่ป่า ไผ่บง ไผ่ซาง ไผ่รวก ไผ่ไร่ เป็นต้น นอกจากเก็บหน่อไปกินไปขายแล้ว ชาวบ้านที่นี่ยังนำไปใช้ทำตอกมัดข้าว หรือสานตะกร้าขาย ส่วนเถาว์วัลย์ จำพวก

หว่ายก็กินได้ และใช้ทำเครื่องสานหลากชนิด ซึ่งแถบนี้ยังมี
สมุนไพรอื่นๆ อีกหลายอย่าง

ฐานที่ 4 “เขตอภัยทานสัตว์ป่า” จุดนี้ชาวบ้าน
กำหนดเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เพราะจะให้เป็นที่อยู่อาศัย
ของสัตว์ป่าหลายชนิด อย่างร่องรอยที่เราพบเห็นก็เป็น
ร่องรอยของหมาป่าตามบริเวณแหล่งน้ำ บริเวณนี้มีเรื่องเล่าถึง
อาถรรพ์ป่า ผีไพร ที่ชาวบ้านที่นั่งห่างเผ่าสัตว์พบเจอ และ
บอกเล่าต่อๆ กันมา ถ้าชาวบ้านทั้งในและนอกหมู่บ้าน
เข้ามาเขตนี้ก็ขอความร่วมมือไม่ให้ล่าสัตว์

ฐานที่ 5 “ปล่องน้ำออกภู ตามคูสัตว์น้ำ” ปล่องน้ำ
ออกภูหรือตาน้ำเป็นจุดที่น้ำไหลออกจากดินตามลำห้วยสาขา
ซึ่งจะไหลไปรวมกันที่ห้วยป้อม น้ำที่ไหลออกมาชาวบ้าน
สามารถอาศัยดื่มกิน และเป็นแหล่งที่สัตว์ป่าลงมากินน้ำ
อีกด้วย

ฐานที่ 6 “สวยสมอ้าง ผาผี ผาน้อง ผาแอ่ว”
สถานที่ในประวัติศาสตร์วรรณคดีลิลิตพระลอ เป็นหน้าผา
และถ้ำปู่เจ้าสมิงพราย ถ้ำพระเพือนพระแพง จุดนี้มีถ้ำ
เป็นจุดขาย มีทั้งค้างคาว หินงอกหินย้อย หลายถ้ำให้
สำรวจ

ส่วนฐานที่ 7 “ม่อนจิกจ้อง ชมวิวอ่างสอง” ฐาน
สุดท้ายบนยอดเขาสูง การขึ้นฐานนี้เพื่อความปลอดภัยต้อง
เดินเท้าขึ้นอย่างเดียวเพราะทางชันประมาณ 200-300 เมตร
เมื่อขึ้นมาบนยอดเขาก็จะเป็นจุดชมวิวอ่างเก็บน้ำสอง
สามารถมองสภาพพื้นที่ป่าได้โดยรอบ เป็นสถานที่พักผ่อน
บางช่วงสามารถเห็นทะเลหมอกที่สวยงาม

เพื่อสร้างให้เห็นคุณค่าของป่า และการอนุรักษ์
จากรุ่นต่อรุ่น นอกจากการออกลาดตระเวนอย่างน้อยเดือน
ละ 2 ครั้ง ป้องกันการลักลอบตัดไม้ และเผ่าระวังไฟป่า
การสร้างการเรียนรู้จากฐานต่างๆ ก็สามารถปลูกจิตสำนึก
ให้คนรุ่นต่อๆ ไปมาช่วยกันอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านเหล่าเหนือ
ยังความอุดมสมบูรณ์ให้สืบไป ประธานราษฎรอาสาสมัคร

พิทักษ์ป่า ย้ำ

จากการอนุรักษ์ป่าสู่การขยายงานเป็นตำบลต้นแบบ

จุดเริ่มต้นคือการรักษาทรัพยากร จากป่าชุมชน
บ้านเหล่าเหนือ สู่การจัดการน้ำ การจัดการที่ดิน ที่อยู่อาศัย
การจัดการสวัสดิการชุมชน โดยใช้ฐานสภาองค์กรชุมชน
ตำบล เป็นพื้นที่กลางสู่การพัฒนาในมิติอื่นๆ พัฒนาเป็นศูนย์
เรียนรู้ของตำบลบ้านกลาง ในการบริหารโดยชุมชนท้องถิ่น
จัดการตนเอง ที่อาศัยอาคารโรงเรียนบ้านเหล่าเหนือ เปิดเป็น
สำนักงานขององค์กรชุมชนตำบลในทุกประเด็นงาน ก็เพราะ
คาดหวังให้เป็นพื้นที่ต้นแบบในการเรียนรู้ของคนในตำบล
และพื้นที่ใกล้เคียง

นางนวลฉวี คำฝั้น ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชน
และเลขานุการสภาองค์กรชุมชน ตำบลบ้านกลาง ให้ข้อมูลว่า
ปัจจุบันอำเภอสอง จังหวัดแพร่ เกิดสภาองค์กรชุมชนตำบล
6 ตำบล มีกองทุนสวัสดิการชุมชน 7 ตำบล ส่วนสวัสดิการ
ชุมชนของตำบลบ้านกลางนั้น ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 1,500
คน มีเงินสะสมประมาณ 2 ล้านบาท ทีมงานพัฒนาเดินหน้า
อย่างเข้มแข็งต่อก็มาจากฐานของงานอนุรักษ์ป่า

จนเกิดเครือข่ายการจัดการลุ่มน้ำสอง 5 ตำบล
เกิดกองทุนป่าชุมชน กองทุนน้ำประปา กองทุนเพื่อซ่อมสร้าง
ที่อยู่อาศัย ซ่อมสร้างบ้านให้กับผู้ด้อยโอกาส และผู้ยากไร้ใน
ตำบลวงเงินครัวเรือนละ 30,000 บาท ที่ผ่านมามีการซ่อมสร้าง
ไปแล้ว 6 หลังคาเรือน มีกองทุนที่ดิน ส่วนหนึ่งสนับสนุนเป็น
ทุนทำการเกษตรและการประกอบอาชีพ ช่วยเหลือสมาชิก
ที่เดือดร้อน ที่ผ่านมามีการไปไถ่ถอนที่ดินที่ไปจำนองไว้กับ
นายทุน ให้กับสมาชิก 1 ราย ไม่ให้ที่ดินหลุดมือ

มีการจัดทำข้อมูลทำพิกัดรายแปลง นำเสนอให้กับ
กรมป่าไม้ เพื่อรับรองข้อมูลที่ดินทำกิน และกำลังผลักดันให้
เกิดข้อตกลงกับหน่วยงานในสิทธิทำกินของชาวบ้าน โดย
สภาองค์กรชุมชน ทำข้อมูล 900 กว่าแปลง เพื่อลงนามบันทึก

ข้อตกลงกับป่าไม้ ให้เป็นฐานข้อมูลที่ชัดเจนร่วมกันว่า ที่ดินตรงไหนเป็นพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน แปลงไหนของใคร ที่ใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตป่าสงวน ด้านหนึ่งก็เพื่อไม่ให้มีการบุกรุกแผ้วถางเพิ่มเติม และยังมีการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลรายครัวเรือน ทุกหมู่บ้าน ทำแผนที่ทำมือ ทำผังชุมชน จับพิกัด GPS 900 กว่าแปลง พื้นที่ 60,000 กว่าไร่

อย่างที่บ้านธาตุพระลอ ที่อยู่อาศัยของคนทั้งหมู่บ้าน ไม่มีเอกสารสิทธิ์ คณะทำงานก็เข้าหาหน่วยงาน ประชุมกับป่าไม้ เพื่อให้เกิดการพิสูจน์สิทธิ์ สืบค้นข้อมูล ไปตามความชัดเจนจากหน่วยงานที่ดิน จนมีความมั่นใจว่าที่อยู่อาศัยของบ้านหมู่ 1 สามารถออกเอกสารสิทธิ์ได้

ที่ผ่านมาเชื่อมโยงป่าไม้ สำนักงานจัดการป่าไม้ที่ 3 ทำการขอขึ้นทะเบียนป่าชุมชน จาก 109 ไร่ เป็น 2,720 ไร่ และขอขึ้นทะเบียนป่าชุมชนอื่นๆ ตามมาอีก ป่าชุมชนบ้านธาตุพระลอ 1,600 ไร่ บ้านวังดิน 2 แปลง พื้นที่ 2 พันกว่าไร่ ป่าชุมชนห้วยต้นแห่น ป่าชุมชนห้วยกุก ป่าชุมชนห้วยน้อยดีด โดยสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านกลาง จะเป็น

พื้นที่กลางในการเชื่อมประสานงาน ระหว่างชาวบ้าน กับหน่วยงานต่างๆ

อีกทั้งสภาองค์กรชุมชนได้เสนอโครงการต่อหน่วยงานให้มีการพัฒนาแก้มลิง การอนุรักษ์ฟื้นฟูห้วยทุ่งบงใต้ หมู่ 12 ที่สำนักทรัพยากรน้ำภาค 9 พิษณุโลก กรมทรัพยากรน้ำ สนับสนุนงบประมาณ 9 ล้าน 1 แสนกว่าบาท พัฒนาพื้นที่ 17 ไร่ ไร่ เป็นแหล่งเก็บน้ำเพื่อการเกษตรของคนในตำบล

เพราะน้ำ และที่ดิน ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต และการดำรงชีวิตของชุมชน เป็นปัญหาสำคัญที่สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านกลาง ได้ทำแผนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ข้อมูลจากบทเรียนและความเข้มแข็งของคนบ้านเหล่าเหนือในการปกป้องทรัพยากรมาเป็นแนวทาง และต้นแบบในการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เกิดเป็นรูปธรรมต่อไป

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 10 มกราคม 2559

คนลุ่ม

ใช้เวที “สภา” แก้ปัญหาที่ดินและสิ่งแวดล้อม

รัชตะ มารัตน์

ได้มีโอกาสไปร่วมประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลสลวย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดชุมพร ซึ่งชาวบ้านในพื้นที่ใช้สภาเป็นเวทีกลางในการปรึกษาหารือหรือปัญหาความต้องการในพื้นที่ เป็นสภาองค์กรชุมชนที่จัดตั้งจัดตั้งตาม พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 มาได้ประมาณครึ่งปีเท่านั้น แต่ชาวบ้านและผู้นำทุกภาคส่วนมีความร่วมมือกันดีทำให้สภาองค์กรชุมชนที่มีศักยภาพไม่แพ้ สภาฯ ที่จัดตั้งมาหลายปีเลยทีเดียว

ทั้งนี้คงมีปัจจัยหนึ่งมาจากปัญหาร่วมของคนในชุมชน คือปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ รวมทั้งปัญหาราคาผลผลิตที่ตกต่ำ เกิดเป็นการรวมกลุ่มสิทธิชุมชนนำไปสู่การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในที่สุดโดยมีการรณรงค์จันทร์แสง กำนันตำบลสลวย รับหน้าที่เป็นประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลสลวยอีกตำแหน่ง โดยมีทีมงานสายเลือดใหม่หลายคนเช่นกัน วุฒินันต์ แจ่มชัย รับหน้าที่รองประธานสภาองค์กรชุมชน สุรพล เผือกเนียร บุญรอด อินทรีย์ ปรีชา

อุเทศ สมศักดิ์ อยู่มา เป็นต้น เป็นบุคลากรผู้ก่อการดี ที่มาร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาคนในตำบล หวังให้เกิดความยั่งยืนกับลูกหลานสลุย ในอนาคต

วุฒธินันต์ ผู้ซึ่งเป็นเลือดใหม่ของชาวสลุย เล่าว่า ก่อนที่จะมีองค์กรภาคประชาชนที่มีกฎหมายรองรับอย่างสภาองค์กรชุมชนนั้น ตนและผู้ร่วมอุดมการณ์หลายสิบคน เล็งเห็นถึงปัญหาและความต้องการของคนในตำบล ซึ่งก็คือความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยและที่ดินทำกิน เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่อาศัยอยู่บนที่ของรัฐซึ่งเป็นผลมาจากการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ค่อยเป็นธรรมนัก แต่ไม่ได้มองแค่เพียงปัญหาเรื่องเอกสารสิทธิ์เท่านั้น แต่คิดว่าอนาคตอีกสิบ ยี่สิบปี ข้างหน้าคนสลุยจะอยู่อย่างไร ในเมื่อราคาพืชผลก็ผันผวน โลกาวัดันก็รุกคืบจนยากจะรับมือ คนในชุมชนจึงต้องรวมกลุ่มให้เข้มแข็งร่วมกันแก้ปัญหาของตนเองร่วมกันสร้างความยั่งยืน และอยู่ร่วมกันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงให้ได้

จึงเกิดเป็นกลุ่มสิทธิชุมชน ประสานกลุ่มพลังอื่นๆ อีกหลายกลุ่มมาก่อนเกิดสภาองค์กรชุมชนตำบลสลุยในที่สุด

ตำบลสลุย ตั้งอยู่ในพื้นที่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร เป็นพื้นที่ป่าสลักเขาขนาดเล็ก มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2484 ที่กองทัพญี่ปุ่น ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทยในสมัยนั้น ขึ้นฝั่งเพื่อใช้เป็นทางผ่านไปยังประเทศเมียนมาร์ ชาวบ้านที่อยู่กระจัดกระจายในยุคสงครามกลัวภัยอันตรายที่อาจเกิดกับทรัพย์สินของตน จึงทิ้งเครื่องมือทำมาหากิน เช่น ครก และซากกะเบือ ลงคลองท่าแซะ ซึ่งเป็นต้นน้ำของแม่น้ำท่าตะเภา แม่น้ำสายหลักของจังหวัดชุมพรในปัจจุบัน ว่ากันว่าครกที่ชาวบ้านกลิ้งลงไป ลอยน้ำไปติดอยู่ในหมู่บ้านในเขตตำบลนากระตาม จึงได้ชื่อว่า “วังครก” ส่วนซากกะเบือ ไม่ลอยน้ำไปไหน ทหารญี่ปุ่นซึ่งพอที่จะพูดจาภาษาไทยได้แล้ว เมื่อมาถึงจุดที่ตั้งตำบลนี้

เมื่อเห็นซากกะเบือจำนวนมาก จึงพูดว่า “สากลุย” เป็นรากศัพท์ ภาษาใต้ แปลว่า “มีซากกะเบือมาก” และเพี้ยนมาเป็น ชื่อตำบล “สลุย” ในที่สุด

ในยุคแรกชาวบ้านอยู่อาศัยกระจัดกระจาย มีการเข้ามาทำมาหากินจากคนท่าแซะ และคนนากะตาม ซึ่งเป็น การขยายตัวของครอบครัวที่มีบุตรหลานหลายคน ขึ้นมาตั้งชุมชนใหม่ เพราะคนสมัยก่อนนั้นมีลูกมาก ลูกหลานที่เกิดมาจำเป็นต้องช่วยขยายหาที่ทำกินเพื่อทำกิน จนเกิดเป็นชาว สลุยในที่สุด

เวทีสภาองค์กรชุมชนตำบลสลุยยังให้ข้อมูลต่ออีกว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 เป็นต้นมาปัญหาที่เข้ามาหาชาวสลุยแบบเรื่อยๆ เมื่อมีกฎหมายฉบับหนึ่งชื่อว่า พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ที่ว่าเรื่อยๆ นั้น เพราะเป็นการประกาศทับซ้อนพื้นที่ทำกินของชาวบ้านบางคนก็ได้สิทธิ์ไป บางคนก็ไม่มีสิทธิ์ แต่ก็ไม่ต่างกัน ยังทำมาหากินได้เหมือนเดิม ชาวบ้านจึงไม่รู้สึกรู้สว่ามีปัญหามากนัก

การประกาศกฎหมายต่างๆ ในพื้นที่ยังมีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยที่ชาวบ้านก็ยังอาศัยวิถีชุมชน ทำมาหากินบนทรัพยากรที่มีเป็นฝ่าย “รับ” มากกว่า “ตั้งรับ” นโยบายรัฐที่มอบให้ มีการประกาศเขตป่าน้ำตกกระเปาะ เมื่อ 6 พฤศจิกายน 2516 ประกาศเขตป่ารับรอง และป่าสลุย เมื่อ

3 ตุลาคม 2521 ที่โดยชาวบ้านรับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการในยุคนั้นน้อยมาก

จากคำบอกเล่า สลุยเริ่มมาถึงการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง ในพ.ศ. 2522 เมื่อเกิดนโยบายการสัมปทานป่าไม้ โดยมีการอนุญาตให้เอกชนเข้ามาทำการสัมปทานป่าไม้ ปลูกลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน ชาวบ้านในยุคนั้น เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะ “ลูกจ้างเอกชน” เป็นส่วนใหญ่ เพื่อแลกกับการไม่ต้องย้ายออกไปไหน “จะว่าลูกพลอกก็ไม่ใช่ จะให้ก็ไม่เชิง”

พอมมาถึงปี พ.ศ. 2532 เกิดมหาวาตภัย “ได้ฝนแฉะ” ซึ่งถือเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงที่สุดที่พี่น้องแถบนี้ได้ประสบ ภัยธรรมชาติในครั้งนั้นส่งผลต่อทรัพย์สินของพี่น้อง รวมทั้งสภาพป่าที่กลายเป็นป่าเสื่อมโทรม หลังจากนั้นเอกชนจึงเข้าดำเนินการปลูกลูกยางพาราเป็นส่วนใหญ่ ส่วนชาวบ้านก็ทำไร่ทำเลียงชีพตามยะถากรรม พอมมาถึงปี พ.ศ. 2535 ก็เกิด พ.ร.บ.สวนป่าขึ้นมา โดยอนุญาตให้บุคคลเข้าไปบำรุงหรือปลูกสร้างสวนป่า หรือไม้ยืนต้น ในเขตป่าเสื่อมโทรมตามของทางการ

ชาวบ้านเริ่มอยู่อย่างไม่ปกติก็เมื่อ พ.ศ. 2547-2548 เมื่อมีคำสั่งให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ มีอำนาจในการตรวจสอบการบุกรุก การใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวน ชาวบ้าน

เล่าว่า ทางกรมได้เข้ายึดพื้นที่โดยไม่ได้ตรวจสอบความเป็นมาเท่าที่ควร ในตอนนั้นมีผู้เดือดร้อน 100 กว่าครัวเรือน ถูกดำเนินคดี 10 กว่าราย มีทั้งที่จำคุกและเปรียบเทียบปรับ มีการหยิบยกปัญหานี้เข้าอภิปรายในสภาผู้แทนราษฎรหลายครั้ง จนหลายฝ่ายต้องหาทางแก้ปัญหาส่งผลให้ชาวบ้านไม่ได้เป็น “ผู้รับ” เหมือนอย่างก่อน มีการดำเนินการนำเสนอข้อมูลไปยังหน่วยงานตั้งแต่ระดับอำเภอ ไปจนถึงระดับจังหวัด จนเกิดการตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่าง ภาครัฐ และภาคประชาชนในปี พ.ศ. 2548 ส่งผลให้เกิดการเข้าตรวจสอบพื้นที่อีกครั้ง มีทั้งคนที่กล้าแสดงตัว และไม่กล้าแสดงตัว มติในครั้งนั้นให้มีการผ่อนผันแบบไม่มีกำหนด ชาวบ้านสามารถเข้าเก็บพืชผลได้ เป็นการบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้าให้ชาวบ้าน

ดูเหมือนว่าการดำเนินงานของรัฐก็ยังไม่ตอบโจทย์ชาวบ้านเสียทีเดียว เพราะหลังจากแก้ปัญหาเฉพาะหน้าแล้วก็ไม่ได้มีการระดมปัญหาแบบมีส่วนร่วม มีเพียงการทำแบบสำรวจ ชนิดสื่อสารทางเดียวปราศจากข้อเสนอแนะจากชาวบ้านผู้เดือดร้อน จนมาถึงปี พ.ศ. 2557 มีคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 64/2557 เรื่องการปราบปรามและหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ คำสั่งในครั้งส่งผลให้เกิดการตรวจยึดพื้นที่จากชาวบ้านถึง 6 จุด รวมแล้ว 400 กว่าไร่ ซึ่งชาวบ้านก็ยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่าพวกเขา

“ไม่ใช่นายทุน” มาคราวนี้ พวกเขาจึงใช้เวทีสภาองค์กรชุมชนตำบลสลุย กับหน่วยงานรัฐจนผลักดันออกมาเป็นคำสั่งจังหวัดชุมพร ที่ 0358/2559 เกี่ยวกับการแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบ ข้อมูลรายละเอียดการครอบครองที่ดินของรัฐ โดยมีทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้เดือดร้อนเป็นคณะทำงานร่วมกัน

ความหวังของคนสลุย เป็นเพียงจุดเริ่มต้นในการแก้ไขปัญหา สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลสลุย พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า พวกเขาไม่สนับสนุนนายทุน พวกเขาอยากได้ความยั่งยืน พวกเขาอยากทำงานร่วมกับรัฐในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน เพราะที่ผ่านมากระบวนการแก้ไขปัญหา นั้น ประชาชนจะตกอยู่ในสถานะเป็นผู้รับมากกว่าที่จะแสดงความคิดเห็นหรือการประชาคมร่วม แต่ในวันนี้ ถือได้ว่าประชาชนมีโอกาสลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิของตัวเอง โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีให้ทุกคนมาพูดคุยและแก้ปัญหาร่วมกันอย่างเข้าใจ และยังหวังลึกๆ ว่าข้อตกลงร่วมกันในครั้งนี้คือ การแก้ปัญหาร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างภาคประชาชนกับรัฐและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพา

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 28 กุมภาพันธ์ 2559

ยกระดับสวัสดิการชุมชนสู่การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อุดมศรี ศิริลักษณ์พร

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลหนองพ้อ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นกองทุนหนึ่งที่ได้รับรางวัลองค์กรสวัสดิการชุมชน ในบทบาทของผู้สรรค์สร้างความมั่นคงของมนุษย์ ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ประเภตองค์กรที่ร่วมดูแลงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การจัดการที่อยู่อาศัย การสร้างความมั่นคงทางอาหาร การอนุรักษ์พลังงาน การจัดการขยะ และการจัดการฟื้นฟูภัยพิบัติ ประจำปี 2559

นายวิรุณ สุขนวล ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลหนองพ้อ เปิดเผยว่าได้เริ่มงานสวัสดิการชุมชนมาตั้งแต่ปี 2539 จากแนวคิดการสงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านและพัฒนามาเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล ในปี 2548 ด้วยการส่งเสริมของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. มีสมาชิกแรกเริ่ม 332 คน เงินกองทุน 9,930 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก 5,512 คน จากประชากรทั้งหมด 5,517 คน มีเงินกองทุนสะสม 8,523,470 บาท โดยเป็นเงินออมของ

สมาชิก 4.3 ล้านบาท เงินสมทบจากรัฐบาลผ่าน พอช. จำนวน 4.2 ล้านบาท เงินสมทบ อบต. 10,000 บาท การสมทบจากหน่วยงานรัฐอื่นๆ 156,102 บาท นอกนั้นเป็นเงินบริจาค มีวัตถุประสงค์ในการจัดสวัสดิการชุมชน 21 ประเภท ครอบคลุมเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสทุนการศึกษาส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมศิลปกรรมและศาสนา ส่งเสริมการเป็นทหารรับใช้ชาติ ส่งเสริมสถาบันครอบครัว เป็นต้น

ที่ผ่านมาได้จัดสวัสดิการให้กับสมาชิก และประโยชน์สาธารณะของชุมชนไปแล้วกว่า 7 ล้านบาท รวมผู้รับประโยชน์ 5,023 ราย โดยในปีที่ผ่านมา (2558) มีการจัดสวัสดิการที่สำคัญ ได้แก่ สวัสดิการเสียชีวิต 38 ราย เป็นเงิน 425,000 บาท การรักษาพยาบาล 581 รายเป็นเงิน 290,000 บาท สวัสดิการการศึกษา 42 ราย เป็นเงิน 42,000 บาท สวัสดิการผู้สูงอายุ 30 รายเป็นเงิน 9,000 บาท สวัสดิการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ 1,216 ราย เป็นเงิน 5.6 ล้านบาท เป็นต้น

โครงการบ้านพักแก่ผู้ยากไร้

นอกเหนือจากการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกโดยตรงแล้วกองทุนสวัสดิการชุมชนฯได้เข้ามาแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยให้คนยากไร้ในตำบล ภายใต้**โครงการบ้านพักผู้ยากไร้เอื้ออาทร** โดยใช้เงินกองทุนสวัสดิการชุมชน ซื้อที่ดินจำนวน 1 ไร่ เพื่อเป็นที่สร้างบ้านให้กับคนที่ยากลำบากและนิยัต์ในตำบล ซึ่งได้สร้างไปแล้ว 5 หลัง โดยเลือกจากคนที่มีคุณธรรม ไม่สร้างความสะดวกสบายให้กับสังคม ชอบช่วยเหลืองานส่วนรวมและเป็นผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกิน

การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

การจัดการขยะ และพลังงานทดแทน

ตั้งแต่ปี 2556 เป็นต้นมา กองทุนฯได้สนับสนุนการแก้ปัญหาขยะในชุมชน ร่วมกับเทศบาลตำบลหนองพ้อ และสภาองค์กรชุมชน ด้วยการจัดตั้งธนาคารขยะด้วยเงินจากกองทุน 115,000 บาท จากเดิมมีถังขยะที่เทศบาลจัดให้ 20 ถัง แต่ไม่สามารถรองรับขยะจำนวนมากได้ ไม่สามารถจัดรถมาเก็บได้บ่อย ส่งผลให้ขยะเน่าเหม็น เมื่อมีการจัด

ตั้งธนาคารขยะ ทำให้มีการรับซื้อขยะถึงที่ โดยขยะทุกประเภทมีราคาที่เป็นมาตรฐาน เพราะผ่านการรณรงค์ให้มีการคัดแยกขยะ ทั้งขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย ขยะย่อยสลายนำมาทำน้ำหมัก ปุ๋ยหมักชีวภาพ ก่อให้เกิดรายได้เข้าธนาคารเดือนละ 1,500-3,000 บาท และสามารถแก้ปัญหาขยะสิ่งแวดล้อมเน่าเหม็นในตำบล จากขยะ 20 ตัน/เดือน ลดลงเหลือ 10 ตัน/เดือน และครัวเรือนในตำบลมากกว่าครึ่ง มีการคัดแยกขยะ ประกอบกับกองทุนสวัสดิการชุมชนได้หนุนเสริมงบประมาณจำนวน 300,000 บาท ให้สมาชิกยืมต่อราย ไม่เกินรายละ 1,000 บาท และให้ชำระคืนเป็นขยะจนครบจำนวนเงินที่ยืม เป็นการสร้างแรงจูงใจในการจัดการขยะที่ได้รับความร่วมมือจากคนทุกเพศทุกวัยในตำบล

นอกจากนี้ กองทุนฯ ได้มีระบบดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยการอบรมให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับผู้นำและเยาวชนในพื้นที่ เพื่อการดูแลแม่น้ำลำคลองสายหลักคือการอนุรักษ์คลองท่าแนะและคลองสายย่อย ด้วยความร่วมมือกับโรงเรียน 5 โรงเรียนในพื้นที่ เทศบาล 4 เทศบาล (มะกอกเหนือ บ้านสวน ควนขนุน หนองพ้อ) รวมทั้งการ

ส่งเสริมปลูกต้นไม้ริมแหล่งน้ำในชุมชน ในเรือสวนไร่นาของสมาชิกและที่สาธารณะ ปัจจุบันกำลังปลูกสมุนไพรรักษาโรคในแปลงทดลองของชุมชน ด้วยการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยทักษิณ เช่น ไม้หนูด มะแว้ง มะระขี้นก เป็นต้น นอกเหนือจากแปลงทดลองแล้ว ได้สนับสนุนให้มีการปลูกในพื้นที่ของสมาชิก และส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนได้ปลูกผักและทำนาข้าวอินทรีย์เพื่อการบริโภคในครัวเรือน

ด้านการส่งเสริมพลังงานทดแทน ด้วยพลังงานแสงอาทิตย์แผงโซลาร์เซลล์ มีตัวอย่างตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์ผสมกับการใช้ไม้ฟืนอบสมุนไพร ปลาและผลไม้ในชุมชน รวมทั้งถังเผาทิ้งขนาด 200 ลิตร ในพื้นที่หมู่ 2 ถึงขยะอินทรีย์ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนนูด เป็นต้น

การจัดระบบป้องกันภัยพิบัติโดยชุมชน

มีการจัดระบบเฝ้าระวังภัยพิบัติร่วมกับเทศบาลตำบลหนองพ้อ ด้วยการจัดทำแผนที่ทำมือทั้ง 9 หมู่บ้าน เพื่อวางแผนการแก้ปัญหาที่ดินและรับมือภัยพิบัติ ทำให้เห็นพื้นที่ที่ไม่มีภัยพิบัติ และพื้นที่ที่มีภัยพิบัติน้ำท่วมซ้ำๆ ในทุกๆ ปี จึงจัดให้มีคณะทำงานเฝ้าระวังภัยพิบัติร่วมกับ

คณะกรรมการชุมชนทุกหมู่บ้าน และบุคคลที่มีจิตอาสา มีการเตรียมสถานที่รองรับภัยพิบัติของชุมชน เช่น ศาลาหมู่บ้าน วัด โรงเรียน และจัดให้มีระบบการสื่อสารของชุมชนตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ คือ วิทยุสื่อสารเผ่าละวังภัยเพื่อการเตือนภัยและความร่วมมือในการพัฒนา รวมทั้งการใช้สื่อบุคคล การประชุม เสียงตามสาย หอกระจายข่าว และการจัดกิจกรรมร่วมกันในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีกองทุนแก้ปัญหาภัยพิบัติของชุมชนเอง

สวัสดิการชุมชนสู่การพึ่งตนเองของคนในตำบล

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบองพ้อ ทำให้ประชาชนในตำบล มีการดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เกือบ 100% ของประชาชนในตำบล รวมทั้งประโยชน์สาธารณะจากการรณรงค์เสริมเรื่องการดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การมีระบบเผ่าละวังและเตือนภัยพิบัติ เป็นต้น

ปัจจุบันกำลังส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาของภาคประชาชนระดับตำบล ด้วยการบูรณาการแผนพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลและแผนพัฒนาของกองทุนสวัสดิการชุมชน ทั้งเรื่องการพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนและกลุ่มองค์กรชุมชนที่ร่วมจัดแจ้งจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล จำนวน 50 กลุ่ม/องค์การการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างสังคมสวัสดิการในชุมชน การแก้ไขปัญหาที่ดิน การสร้างความมั่นคงทางอาหาร ด้วยการส่งเสริมการทำนาอินทรีย์ เป็นต้น

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบองพ้อ อ.ควนขนุน จ.พัทลุง จึงเป็นรูปธรรมหนึ่งของการให้อย่างมีคุณค่า และรับอย่างมีศักดิ์ศรี ต่อยอดงานสวัสดิการชุมชนสู่การจัดการตนเองในงานพัฒนาอื่นๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะของคนในตำบลต่อไป

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 6 มีนาคม 2559

จับเพื่อเพิ่มที่อ่าวบ้านดอน

สุวัฒน์ คงแป้น

แสงแดดบริเวณพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์เมืองท่าทอง อ.กาญจนดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี แม้จะร้อนแต่มีลมทะเลพัดอยู่ตลอดเวลาทำให้ผู้คนหลายร้อยชีวิตทั้งชาวบ้านในพื้นที่ พี่น้องเครือข่ายอ่าวบ้านดอน คณะอาจารย์ และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ฯลฯ ที่มารวมตัวกัน ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ เพื่อเตรียมตัวลงเรือจับหอยบริเวณปากน้ำท่าทอง รู้สึกเย็นสบาย

ทุกคนใช้เหยี่ยว (อวนที่ทำเป็นถุง) คล้องคอเอาไว้ใส่หอยที่จับได้ นับเป็นประสบการณ์แรกของคนหลายคนที่จะได้จับหอยในทะเลด้วยตนเอง จึงทำให้รู้สึกตื่นเต้น ไม่นานเรือหางยาวของชาวประมงหลายลำ ก็พาแขกเหล่านี้จากท่าเรือหน้าพิพิธภัณฑสถานไปตามคลองท่าทองออกสู่ท้องทะเลอ่าวไทย ซึ่งอยู่ห่างออกไปเพียง 2 กิโลเมตร

อ่าวบ้านดอน ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความยาวประมาณ 150 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่อำเภอ

ท่าชนะ ไชยา ท่าฉาง พุนพิน เมือง กาญจนดิษฐ์ และดอนสัก รวม 7 อำเภอ 19 ตำบล ในอดีตเป็นอ่าวที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับพื้นที่ต้นน้ำหลายสายที่ไหลลงสู่อ่าวบ้านดอนก็เป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ พัดพาอาหารลงสู่อ่าว ส่งผลให้อ่าวบ้านดอนอุดมสมบูรณ์ทั้งสัตว์น้ำ และพืชทางทะเลเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศ และของโลก

ผมเกิดและโตที่อ่าวบ้านดอน จึงรับรู้ได้ถึงความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างดี ชาวบ้านที่นี่จับสัตว์น้ำด้วยมือเปล่า ในฤดูแล้งเพียงมีกระดานเลนก็หากินได้ทั่ว กุ้ง หอย ปู ปลา อยากกินปูทะเลก็เพียงถือเหยื่อเดินออกไปในป่าเสม สายตาที่เต็มไปด้วยประสบการณ์ก็จะรู้ว่าหลุมเล็กๆ มีปูนอนนิ่งเพื่อล่อคราบอยากได้ตัวเคยมาทำกะปิ ก็เพียงทำดินเลนเป็นคันเล็กๆ แล้วใช้อวนรุนตัวเคยได้เป็นช่ง

ส่วนในฤดูน้ำหลากจะต้องมีเครื่องมือประมงที่ทำด้วยไม้ไผ่เพื่อดักปลา เช่น ช้อนดักปลากระบอก ทำไม้ดักปลาได้ทุกชนิดหรือแม้แต่ใช้ถุงเท้าเก่าๆ ของลูกสวมมือเพื่อจับปูแสม ซึ่งหนีน้ำเกาะอยู่บนต้นโกงกางจนมองไม่เห็นต้น เรียกได้ว่าทุกฤดูกาล ชาวบ้านซึ่งเป็นชาวประมงพื้นบ้านจับสัตว์น้ำได้ด้วยมือเปล่า หรือไม่ก็แค่อุปกรณ์การประมงที่ทำแบบง่ายๆ จากภูมิปัญญาของพวกเขา จึงทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของอ่าวบ้านดอนยังคงเป็น “เลพ่อเฒ่า” หรือทะเลสาธารณะ ที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของ แต่ทุกคนหาเลี้ยงชีพได้

ความเปลี่ยนแปลงของอ่าวบ้านดอนเกิดขึ้น เมื่อ 20 กว่าปีมานี้ ด้วยสาเหตุสำคัญอย่างน้อยสามประการ **ประการแรก**คือ การเกิดขึ้นของการทำนากุ้งกุลาดำซึ่งใครๆ ก็รู้ว่าผู้อยู่เบื้องหลังการเลี้ยงกุ้งกุลาดำคือนายทุนเกษตร

รายได้ใหญ่ของประเทศ ซึ่งเขาสามารถทำเรื่องนี้ให้เป็นนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ เป้าหมายเพื่อขายพันธุ์กุ้ง อาหารกุ้ง และอุปกรณ์การเลี้ยงกุ้ง

แต่การเลี้ยงกุ้งกุลาดำมีการอนุญาตให้รุกป่าชายเลนจำนวนมาก โดยการอนุญาตอย่างถูกต้องจากส่วนราชการ ส่วนชาวบ้านที่มีที่ดินอยู่ใกล้ๆ ป่าชายเลน ก็เปลี่ยนที่ดินเหล่านั้นเป็นนาุ้งกันทั่วหน้า ลงทุนด้วยเงินหลักล้าน โดยการกู้ยืมจากธนาคาร แต่ผลผลิตกุ้งแต่ละรุ่นก็ทำเงินล้านได้เช่นกัน แต่เป็นอยู่แบบนี้ได้ไม่กี่ปีเพราะกุ้งเลี้ยงยากขึ้นเรื่อยๆ ต้องลงทุนมากขึ้น ต้องดูแลอย่างใกล้ชิดไม่เป็นอันหลับอันนอน จนเกิดเหตุกุ้งตายบ่อยครั้งก็ต้องขาดทุนและปล่อยให้เป็นนาุ้งร้าง หรือให้เอกชนเช่าต่อไป

การเลี้ยงกุ้งไม่เพียงทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้เป็นสินสิ้นเนื้อประดาตัวเท่านั้น แต่ได้ทำลายป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำขนาดเล็กไปจนหมดสิ้น รวมทั้งน้ำเสียจากนาุ้งก็ถูกปล่อยลงสู่ทะเลทำให้สัตว์น้ำชายฝั่งอาศัยอยู่ไม่ได้ชาวประมงชายฝั่งต้องเลิกอาชีพไปจำนวนมาก

ประการถัดมาก็คือ ภัยจากเรือประมงเชิงพาณิชย์ที่ใช้อุปกรณ์จับสัตว์น้ำแบบล้างผลาญอีกทั้งไม่คำนึงถึงฤดูกาลไข่ของสัตว์น้ำ ไม่มีการบังคับใช้กฎหมายกับประมงแบบนี้อย่างเคร่งครัด ส่งผลให้อ่าวบ้านดอนขาดความอุดมสมบูรณ์ลงไปเรื่อยๆ

ประการสุดท้ายก็คือ การอนุญาตให้มีการสัมปทานเลี้ยงหอยรูกุ้งชายฝั่งจนชาวประมงพื้นบ้านไม่มีพื้นที่ทำมาหากิน ทะเลไม่ใช่ “เลพอเผ่า” หรือพื้นที่สาธารณะอีกต่อไปแต่เป็นทะเลที่มีเจ้าของ

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ก็ได้มีความพยายามจากภาคส่วนต่างๆ ในการจับมือกันฟื้นฟูอ่าวบ้านดอนให้เป็นแหล่งอาหารที่ยั่งยืนอีกครั้งหนึ่ง โดยในส่วนของภาคประชาชนได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวบ้านดอน มีการส่งเสริมการปลูกป่าชายเลน ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำโดยมีสถาบันการศึกษามาสสนับสนุนเรื่องงานวิชาการเพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอในการแก้ไขปัญหา

ในปี 2555 มูลนิธิสำนักงานทรัพยากรสิ่งแวดล้อมภาคพระนครศรีอยุธยา ได้สนับสนุนให้เกิดการรวมตัวของพี่น้องอีกครั้ง เน้นการทำพื้นที่นาร่องในการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งและการกำหนดเขตพื้นที่ให้เป็นเขตทำกินของชาวประมงพื้นบ้าน โดยส่งเสริมใน 13 ตำบล ที่มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน การสนับสนุนในครั้งนั้นนำไปสู่การกำหนดเขตสามร้อยเมตร โดยมีนายอำพล เสนาณรงค์ องคมนตรีมาเป็นประธานในการปักเขตที่ปากคลองกะแดะ อ.กาญจนดิษฐ์ และเกิดพื้นที่รูปธรรมนาร่องที่ตำบลท่าทอง อำเภอดำรงวิทยารัตนโกสินทร์

จากการดำเนินงานนาร่องที่ตำบลท่าทองได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทะเลและ

ชายฝั่งที่ 4 กรมทรัพยากรทะเลและชายฝั่งเป็นอย่างดี

นายวิชัย สมรูป ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้ข้อมูลว่า จากการจุดประกายที่ตำบลท่าทองทางเราจึงได้จัดทำโครงการป่า-เลชุมชนเสนอเข้าแผนงบประมาณ ปี 2560 เพิ่มขึ้นอีก 4 อำเภอ ให้มีพื้นที่นำร่องอำเภอละแห่ง ครอบคลุมทั่วทั้งอ่าวบ้านดอน ส่วนที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ก็จะขยายผลจากตำบลท่าทองไปสู่ตำบลกะแดะต่อไป

โดยกิจกรรมป่า-เลชุมชน ประกอบด้วย การกำหนดเขตพื้นที่ชายฝั่งให้เป็นพื้นที่สาธารณะ ซึ่งปัจจุบันทั้งผู้ว่าราชการจังหวัดและหน่วยทหาร ได้ดำเนินการประกาศให้มีความกว้างถึง 1,000 เมตร โดยพื้นที่เหล่านี้จะมีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “หอย” ซึ่งเคลื่อนที่ไม่ได้ให้เป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านมีการทำงานกับชุมชนเพื่ออนุรักษ์และทำดีการร่วมกัน โดยมีการลาดตระเวนเพื่อเฝ้าระวังการบุกรุก

ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วมฯ ให้ความเห็นอีกว่า การจะทำให้อ่าวบ้านดอนกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง จะต้องทำสามอย่างควบคู่กันไป

1) ต้องปฏิรูปการถือครองพื้นที่สาธารณะหรือการทำให้ทะเลเป็นพื้นที่กลาง ปัจจุบันมีการอนุญาตให้มีการถือครองเพื่อเลี้ยงหอยมากเกินไป บางรายถือครอง 5,000 ไร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตอำเภอท่าชนะ อำเภอเมือง อำเภอพุนพิน เป็นเขตห้ามเลี้ยงหอย แต่ก็มีนายทุนผู้มีอิทธิพลเข้ามายึดพื้นที่สาธารณะเหล่านี้เพื่อเลี้ยงหอยทำให้เกิดปัญหากับประมงชายฝั่งเป็นอย่างมาก

2) จะต้องเคร่งครัดเรื่องเครื่องมือจับสัตว์น้ำแบบทำลายล้าง โดยต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ส่วนชาวประมงขนาดเล็กที่ยังใช้เครื่องมือแบบนี้อยู่ ก็ต้องทำความเข้าใจให้เกิดความตระหนัก

นางอังคณา วิชัยดิษฐ์ ชาวประมงรายหนึ่งเล่าว่าเมื่อก่อนตนใช้ลอบดักปูแบบคอนโดทำให้ดักติดปูตัวเล็กตัวน้อย ปัจจุบันก็เปลี่ยนเป็นอวนปูธรรมดา และจะปรับเปลี่ยนเครื่องมือให้สอดคล้องกับสัตว์น้ำแต่ละฤดู

3) ต้องสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างแท้จริง

วีระพงษ์ ทองล่อง ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าทองเล่าว่า ที่นี่โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมู่ที่ 1 มีชาวบ้านประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านจำนวนมาก จึงลุกขึ้นมารักษาทะเลให้เป็นทะเลพอเหมาะ ปักแนวเขตระยะ 300 เมตร ทำปะการังเทียม และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การจัดงานในครั้งนี้ต้องการจะปลูกสำนึกการมีส่วนร่วมจากประชาชนในการช่วยกันดูแลที่ทำกิน เป็นการจับเพื่อเพิ่มหอยในทะเล

ในขณะที่ **ประมวล รัตนานพวงษ์** ประธานเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวบ้านดอนบอกว่า การอนุรักษ์อ่าวบ้านดอนหัวใจอยู่ที่ประชาชน ความร่วมมือกับทุกภาคส่วน และการจริงจังด้านนโยบายตอนนี้เราจึงได้ยกประเด็นประมงชายฝั่งเป็นเรื่องหนึ่งที่สำคัญของขบวนประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

เพราะภาคประชาชนนั้นไม่ใช่ผู้ที่มิอาชีพประมงพื้นบ้านเท่านั้นแต่คนอื่นๆ ในสุราษฎร์ธานีต้องร่วมด้วยจึงจะแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 27 มีนาคม 2559

ใช้บ้านมั่นคงสร้างความมั่นคง

ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม...ที่ปุย

อุดมศรี ศิริลักษณ์พร

ตำบลปุย เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองสตูล ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม พูดได้สองภาษาคือ คือภาษาไทยและภาษามลายู สภาพพื้นที่เป็นเกาะ ต้องเดินทางโดยทางเรือเพียงอย่างเดียว ทางทิศใต้มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย พื้นที่ส่วนใหญ่ปกคลุมไปด้วยป่าไม้ชายเลน และเป็นภูเขาคิน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพหลักเรื่องประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก และงานรับจ้างทั้งบนเกาะ และเดินทางไปหางานทำที่ มาเลเซีย

ประชาชนในตำบลปุยมีจุดแข็งในหลายเรื่อง เช่น การอยู่กันแบบระบบเครือญาติ มีอากาศบริสุทธิ์ มีสถานที่ท่องเที่ยว (บ่อน้ำ 300 ปี) มีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ มีความสามัคคีในชุมชน มีทรัพยากรทางทะเลอุดมสมบูรณ์ อาหารทะเลสดและปลอดภัย มีป่าใช้สอยร่วมกัน และมีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สามารถพัฒนาเชื่อมโยงกับ จังหวัดสตูล รวมถึงระดับประเทศ แต่ปัญหาหลักของที่นี่ คือ ความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย

ปี 2558 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. สำนักงานภาคใต้ตอนล่าง ร่วมกับผู้นำชุมชนในพื้นที่ ได้สำรวจข้อมูลความเดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยของประชาชนในตำบลปยุ พบว่า มีผู้เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน จำนวน 568 ครัวเรือน จากทั้งหมด 684 ครัวเรือน ประสงค์เข้าร่วมโครงการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย ภายใต้โครงการบ้านมั่นคง จำนวน 508 ครัวเรือน ซึ่งอยู่ในพื้นที่ป่าชายเลน จำนวน 423 ครัวเรือน ในที่มีโฉนด 78 ครัวเรือน

ปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดิน ที่กล่าวมาข้างต้น ชาวบ้านมีสภาพบ้านเรือนที่แออัด ที่อยู่อาศัยขรุขระ ททรุดโทรม และสภาพครัวเรือนคือหนึ่งหลังอาศัยหลายครอบครัว

ปัญหาสาธารณูปโภคได้แก่ น้ำใช้อุปโภค บริโภค ไม่เพียงพอ ไม่มีน้ำสะอาดสำหรับอุปโภค น้ำดื่มราคาแพง มีลิงเยอะทำให้หลังคาบ้านสกปรก ทำลายหลังคา ถนนเป็นหลุมเป็นบ่อลูกรัง ทางเดินหน้าบ้านเป็นสะพานไม้ผุ และขาดไฟฟ้าส่องสว่างตามถนน นอกจากนี้มีปัญหาค่าเช่าที่ดิน ไม่มีทำนบกั้นน้ำเค็ม เป็นต้น

ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้แก่เรื่องขยะ คือการจัดการขยะไม่มีที่รองรับทั่วถึง มีขยะหมุนเวียนในทะเล (ปูยู – ต้มะลัง) และท่อระบายน้ำเสียมีน้อย ทำให้เกิดน้ำเน่าขัง เป็นต้น

จากการสำรวจข้อมูลเรื่องที่อยู่อาศัย ส่งผลให้ผู้นำชุมชนได้พัฒนาโครงการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยและพัฒนาสาธารณูปโภค เสนอต่อ พอช. และได้รับอนุมัติโครงการในเดือนสิงหาคม ปี 2558 วงเงิน 27,940,000 บาท เพื่อการสร้างบ้านและปรับปรุงบ้าน รวมการพัฒนาสาธารณูปโภครวม 508 หลังคาเรือน โดยเป็นบ้านที่เกาะยาวหรือตำบลปูยูหมู่ 1 จำนวน 143 หลังคาเรือน ที่หมู่ 2 บนเกาะปูยู 156 หลังคาเรือน และหมู่ 3 บนเกาะปูยูเช่นกันจำนวน 209 คร้วเรือน ซึ่งมีทั้งบ้านที่ต้องสร้างใหม่ และปรับปรุง ต่อเติม

ด้านการพัฒนาสาธารณูปโภค ทั้ง 3 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่นำไปเพื่อพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ได้แก่ถนนคอนกรีตถนนในซอย อาคารเอนกประสงค์ ไฟส่องสว่างในชุมชนระบบบำบัดน้ำเสียในครัวเรือน การซ่อมแซมสะพานท่าเทียบเรือ การจัดซื้อเรือสาธารณะของชุมชนในการขนส่งวัสดุสร้างบ้าน เนื่องจากการขนส่งด้วยเรือของเอกชนค่าใช้จ่ายสูงมาก การพัฒนาคุระบายน้ำ โปะขึ้นลงเรือ แนวกันการกัดเซาะชายฝั่ง เป็นต้น

กระบวนการและกลไกการดำเนินงานในการพัฒนาที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการบ้านมั่นคงนั้น ได้มีการสร้างความเข้าใจและทำงานร่วมกันกับองค์กรบริหารส่วนตำบล

ร่วมกับสมาชิกที่เดือดร้อนและหน่วยงานในพื้นที่ ภายใต้คณะทำงานบ้านมั่นคงตำบลปูยูจำนวน 19 คน ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนชุมชนผู้เดือดร้อนจาก 3 หมู่บ้าน รวม 15 คน ตัวแทนของท้องถิ่น และหน่วยงานในพื้นที่ 4 คน (ป้าชายเลน โรงเรียน อนามัย อบต.) มีการพัฒนาการออมและสวัสดิการชุมชนในโครงการฯ พร้อมส่งเสริมระบบกลุ่มย่อยในแต่ละหมู่บ้าน (ชุมชน)

นายณัฐวุฒิ โตดิน ประธานคณะทำงานบ้านมั่นคงตำบลปูยูเปิดเผยว่า ได้สร้างบ้านตัวอย่างจำนวน 3 หลัง คือ หมู่บ้านละ 1 หลัง จากการสนับสนุนของเครือข่ายช่างชุมชนใน จ.สตูล และหน่วยบ้านมั่นคงที่ดิน พอช. ภายใต้สโลแกน 3 วันเสร็จ 7 วันอยู่ ในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน 2558 ที่ผ่านมา เมื่อชาวบ้านเห็นบ้านตัวอย่างทำให้สมาชิกรายอื่นๆ มีความเชื่อมั่นและทยอยสร้างบ้านของตนเอง คร้วเรือนที่ทำเองไม่ได้ เราก็ใช้ช่างในชุมชนช่วยกันเป็นหลัก

นางยาวาเรียะ ละใบ๊ะ อายุ 38 ปี เจ้าของบ้าน(มั่นคง) หลังแรกที่บ้านปูยูเล่าว่า ครอบครัวของเธอสมาชิกทั้งหมด 5 คน และบ้านเก่าทรุดโทรมมากคณะทำงานในพื้นที่ จึงได้เสนอให้บ้านของเธอเป็นบ้านหลังแรกในพื้นที่ที่เพื่อนๆ ในเครือข่าย มาช่วยกันสร้าง ขนาดบ้าน 6x7 เมตร ครอบครัวของเธอเป็นชาวประมงพื้นบ้าน โดยสามีออกเรือได้ปีละประมาณ 7-8 เดือน บางช่วงต้องไปทำงานรับจ้าง ที่มาเลเซีย

เธอรู้สึกดีใจที่มีบ้านใหม่ เพราะหลังเดิมทรุดโทรมและมีลิงในพื้นที่รบกวนมาก ไม่สามารถเปิดบ้านในช่วงเช้าได้ เพราะลิงจะเข้ามาคุ้ยหาของกินในบ้าน

นางล้าละ หมาดสา อายุ 38 ปี ที่บ้านต้นหยงกาโปย ตำบลปูยู หมู่ 1 เล่าว่า ครอบครัวของเธอ มีสมาชิกทั้งหมด 9 คน รู้สึกดีใจที่ได้บ้านใหม่ และบ้านเก่าได้รื้อทิ้งไปแล้วสามีของเธอเลี้ยงครอบครัวด้วยอาชีพประมง ซึ่งในช่วงหลังๆ ความสมบูรณ์ในทะเลน้อยลง รายได้ไม่แน่นอน รวมทั้งทาง การมีความเข้มงวดในเรื่องมือประมงมากขึ้น จึงหวังว่าในอนาคตปูปลาในทะเลจะสมบูรณ์ขึ้น คนหนุ่มสาวและหัวหน้าครอบครัวจะได้ไม่ต้องทำงานรับจ้างในมาเลเซีย

ปัจจุบันการพัฒนาที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมของโครงการบ้านมั่นคงตำบลปูยู มีความก้าวหน้าไปมาก เช่น มีบ้านที่สร้างและต่อเติมแล้วเสร็จในเดือนมีนาคม จำนวน 62 หลังคาเรือน มีการเข้าอยู่อาศัยแล้ว 21 หลังคาเรือน มีการพัฒนาสาธารณูปโภคเช่นที่หมู่ 1 บ้านเกาะยาว ได้ซื้อเรือเป็นของชุมชน เพื่อการขนส่งวัสดุก่อสร้างในการสร้างบ้าน และสาธารณูปโภค เพราะราคาขนส่งแพงมากหากใช้เรือของเอกชน ที่หมู่ 2 บ้านต้นหยงกาโปยมีการซ่อมบันไดขึ้นลงเรือแล้วที่บ้านได้ มีการสร้างบ้านผู้ด้อยโอกาสแล้ว 1 หลัง

ในพื้นที่หมู่ 3 สำหรับสองคนพี่น้อง ที่ไม่มีพ่อแม่ และบ้านอาศัย

ในการพัฒนาชุมชน ปัจจุบันมีระบบการออมและเงินออมของชุมชนแล้ว วงเงิน 265,250 บาท คือออมสัจจะ 37,520 บาท ออมเพื่อพัฒนาอาชีพ 142,680 บาท ออมสวัสดิการ 46,690 บาท กองทุนรักษาดินและบ้าน 32,360 บาท มีการคืนทุนเงินอุดหนุนแล้ว 6,000 บาท

เมื่อถามถึงปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาเรื่องที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ในที่ประชุมของคณะทำงานบ้านมั่นคงตำบลปูยู ระบุว่า เกิดจากคนในชุมชนมีความเชื่อมั่นในการสร้างบ้านของตนเอง หลังจากเห็นบ้านตัวอย่าง รวมทั้งการมีแกนนำที่ตั้งใจในการทำงาน มี อบต. และหน่วยงานที่ให้ความร่วมมือ ที่สำคัญคือ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานดูแลเรื่องที่ดินป่าชายเลน ที่ได้จัดสรรพื้นที่และอนุญาตให้ใช้พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยได้ และการใช้เวทีประชุมประจำเดือนในการติดตาม และรายงานความคืบหน้า ทั้งความสำเร็จและอุปสรรคในที่ประชุมทุกเดือน หวังว่าผลสำเร็จที่ “ปูยู” จะเป็นพลังสร้างสรรค์ให้ชุมชนอื่นได้เรียนรู้ต่อไป

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 3 เมษายน 2559

ฟายมีชีวิต ต้นน้ำอยู่ที่ต้นไม้ม

สุวัฒน์ คงแป้น

สถานการณ์ภัยแล้งปีนี้นับว่าหนักเอากการ ชาวทุกสื่อไม่มีแม้แต่วันเดียวที่จะไม่รายงานเรื่องภัยแล้งหลายพื้นที่แล้งปีนี้นับว่าหนักที่สุดในรอบหลายสิบปี บ้านของผมอยู่ในสวนที่เต็มไปด้วยไม้ยืนต้นก็ยิ่งสังเกตได้ว่าสภาพภัยแล้งมีความรุนแรงที่เห็นได้ชัดเจน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในระยะหลังนี้ มีการใช้น้ำใต้ดิน (เจาะบาดาล) กันมากขึ้น ผนหยุดตกเพียงไม่กี่วัน ดินก็แตกกระแหง

ดร.ดำรง โยธารักษ์ สถาบันการเรียนรู้เพื่อจัดการ

ตนเอง เล่าว่า หัวใจสำคัญประการหนึ่งของการทำฟายมีชีวิตก็คือ การยกระดับน้ำให้สามารถไหลไปยังแหล่งน้ำธรรมชาติได้แทนที่จะขุดลอกคลอง พอถึงหน้าแล้งน้ำดังกล่าวก็จะซึมไปให้เราใช้ ถ้ามองด้วยสายตาจะเห็นว่า น้ำอาจมีน้อย จึงคิดแต่จะสร้างเขื่อนหรือสร้างอ่างเก็บน้ำ แท้จริงแล้วมีอยู่จำนวนมหาศาล

เรื่องนี้เป็นจริงโดยประจักษ์ไม่ว่าเราจะไปคลองสายไหน จะมีฟายคอนกรีตสร้างเป็นช่วงๆ ซึ่งนอกจะไม่เกิด

ประโยชน์แล้วยังเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำ ทำให้ตะกอนดินทับถมและพืชน้ำที่ช่วยอุ้มน้ำตามธรรมชาติหมดไป

สมเดช คงเกื้อ นายกสโมสโรลอัน นครศรีธรรมราช บอกว่า คนส่วนใหญ่มักจะเข้าใจว่าต้นน้ำก็คือพื้นที่ป่าต้นน้ำเท่านั้น แต่ความจริงแล้วต้นไม้มากต้นไม่ว่าจะอยู่ช่วงไหนของคลองก็คือต้นน้ำทั้งสิ้น หรือพูดง่ายๆ ว่า “ต้นน้ำอยู่ที่ต้นไม้” ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ที่ทุกวันนี้ต้นไม้ที่เคยเป็นต้นน้ำถูกขุดไปปลูกในเมือง คนรวบซื้อไปจัดสวนตกแต่งปั้มน้ำมัน ฯลฯ

“ฝายมีชีวิตเป็นกลยุทธ์ในการสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของประเทศการอยู่ดี กินดีของประชาชนสภาพดังกล่าว จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าขาดความอุดมสมบูรณ์ ของฐานทรัพยากร เช่น ดิน น้ำ ป่า ดังนั้นถ้า

เราสามารถทำให้น้ำเต็มคลองตลอดทั้งปี จะทำให้น้ำซึมแผ่กระจายไปในดิน เมื่อชุ่มน้ำ ป่าก็จะสมบูรณ์สามารถทำการเกษตรได้ทุกพื้นที่ ส่งผลให้คนกลับถิ่น เพราะทรัพยากรเกิดขึ้นในชุมชน เป็นฐานการผลิต เกิดเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง”

ดร.ดำรง โยธารักษ์ ได้เขียนไว้ในบทความเรื่อง “ได้อะไรจากฝายมีชีวิต” ตอนหนึ่งว่า ฝายมีชีวิตเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ความเป็นพลเมือง เรียนรู้จากการปฏิบัติโดยเริ่มต้นตั้งแต่เรียนรู้เรื่องน้ำในคลอง ทำไมน้ำในคลองจึงแห้ง ทำไมคลองจึงตื้น ต้นไม้ข้างคลองมีประโยชน์อะไร แล้วมันหายไปไหน ทำไมถึงหายไป สัตว์น้ำในคลองมีอะไรบ้าง ปัจจุบันทำไมมันจึงหายไป เป็นต้น โดยใช้หลักการสิทธิและเสรีภาพ และหลักความเสมอภาค กล่าวคือ เป็นโอกาสที่ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นโดยเอา

ความเห็นร่วม แทนที่จะใช้วิธียกมือลงคะแนน

ดังนั้นการจะเป็นฝ่ายมีชีวิตได้ จะต้องยึดถือหลักการ 3 ขา โดย**ขาแรก**คือ ต้องทำประชาเข้าใจ บนหลักเรียนรู้ การเมืองจากพลเมืองข้างต้น คือต้องมีข้อมูลเชิงนิเวศน์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีพืช มีสัตว์อะไรอยู่บ้าง แต่ละอย่างมีความสำคัญต่อชีวิตและธรรมชาติอย่างไร ถ้าจะฟื้นฟูสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา จะต้องทำอย่างไร ฝ่ายมีชีวิตจะต้องมีความปรองดองกับธรรมชาติ ปรองดองกับระบบนิเวศน์ โดยให้ประชาชนในพื้นที่ เป็นผู้ให้ข้อมูลผู้แสดงความคิดเห็นและมีการตัดสินใจเลือก ร่วมกัน ซึ่งเมื่อได้มีการตัดสินใจร่วมกันแล้วก็จะนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกันต่อไป

ขาที่สองคือ ต้องไม่เริ่มด้วยงบประมาณ ต้องใช้ทุนในพื้นที่ เช่น ใช้ไม้ไผ่ หิน ดิน ทราย ในพื้นที่ ถ้าต้องใช้งบอยู่บ้าง ก็ควรเป็นการบริจาคหรือการจัดกิจกรรมหาทุน เช่น การเลี้ยง

น้ำชา เป็นต้น คนที่มาทำต้องมาร่วมลงแรงไม่ใช่การจ้าง ซึ่งที่นิยมกันนั้นก็จะมีไม้ไผ่(ที่สามารถแตกหน่อเติบโตได้) ปักเป็นแนวใช้ไม้ไผ่ หรือไม้อย่างอื่น กันแล้วผูกด้วยเชือกเป็นหูช้างก่อนที่จะใช้กระสอบที่บรรจุทรายวางทับลงไป และไม้ลิ่มที่จะมีดินผสมขี้วัวไว้เพื่อปลูกต้นไทร ซึ่งเมื่อต้นไทรโตขึ้น รากของมันก็จะชอนไชสานให้ตัวเขื่อนมีความมั่นคงแข็งแรงมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญหน้าฝายจะต้องทำเป็นขั้น เพื่อไม่ให้ตะกอนดินที่ไหลมากับน้ำทับถมและยังทำให้สัตว์น้ำว่ายทวนน้ำไปวางไข่ได้ตลอดสาย

ขาสุดท้ายก็คือ จะต้องมีการร่วมหรือธรรมนูญ คลอง ในการใช้ประโยชน์หรือบำรุงรักษา มิเช่นนั้นแล้วจะเรียกว่าฝ่ายมีชีวิตไม่ได้เพราะทำให้คนที่เห็นแก่ตัวใช้ประโยชน์จากน้ำจนไม่คำนึงถึงส่วนรวม เช่น ทำกระชัง เลี้ยงปลาจนส่งกลิ่นเหม็น เป็นต้น ดังนั้นการมีกติการ่วม

ก็คือ ข้อตกลงในการดูแลรักษา และใช้ประโยชน์ในสมบัติร่วม ซึ่งสมบัติ(น้ำคลอง)ไม่ใช่สมบัติของคนในชุมชนเท่านั้น แต่เป็นสมบัติทางนิเวศน์ที่จะต้องส่งต่อให้ลูกหลานอย่างสมบูรณ์

สถาบันเรียนรู้เพื่อจัดการตนเองได้พรรณนาถึง ประโยชน์ของฝ่ายชีวิตไว้หลายประการด้วยกัน 1.) ในช่วงหน้าน้ำหลาก ฝ่ายมีชีวิตจะชะลอ กักเก็บน้ำไม่ให้ปริมาณน้ำไปท่วมในพื้นที่ชุมชนเมือง แต่ในขณะเดียวกันปริมาณน้ำของฝ่ายมีชีวิตจะซึมไปช่วยให้ระบบนิเวศน์ในพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้นตลอดเวลา 2.) ในช่วงหน้าแล้ง ฝ่ายมีชีวิตจะช่วยระบายน้ำออกมาให้ชาวเมือง ชาวบ้านได้ใช้ตลอดช่วงหน้าแล้ง

3.) ปัจจุบันน้ำใต้ดินลดปริมาณลงอย่างมาก เพราะเรามากักปัญหาน้ำมากโดยการผันน้ำลงสู่ทะเลให้เร็ว จนน้ำไม่สามารถซึมผ่านลงใต้ดิน ปัญหานี้ฝ่ายมีชีวิตสามารถช่วยได้ เพราะสามารถกักน้ำทำให้น้ำมีเวลาซึมลงสู่ใต้ดิน 4.) ฝ่ายมีชีวิตไม่ตัดวงจรทางระบบนิเวศน์ทั้งสัตว์ พืช น้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตะกอนทราย สามารถไหลข้ามผ่านไปได้ทางบันไดหน้าหลังของฝ่ายมีชีวิต เพื่อไปหล่อเลี้ยงชายหาด รวมตลอดจนถึงสัตว์น้ำทุกชนิด โดยเฉพาะปลาสามารถขึ้นลง

วางไข่ได้ตามธรรมชาติ 5.) ฝ่ายมีชีวิตสามารถสร้างวังน้ำตามธรรมชาติที่หายไปจากการขุดลอก ทำให้วิถีชีวิตริมคลองกลับคืนมา เช่น ปลา นก ตんไม้ 6.) ฝ่ายมีชีวิตสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืน 7.) เมื่อดิน น้ำ ป่าสมบูรณ์ ฝ่ายมีชีวิตสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง

การจัดทำฝ่ายมีชีวิตตามแนวคิดข้างต้น จริงอยู่จุดเริ่มต้นเกิดจากการป้องกันการแก้ปัญหาหน้าท่วมเมือง นครศรีธรรมราช ที่บ้านนบเตียน แต่ความรู้นี้ได้นำไปสู่การแก้ปัญหาน้ำแล้ง ในรูปทางการจัดการนิเวศน์ทั้งระบบลุ่มน้ำ จึงเกิดฝ่ายมีชีวิตเพิ่มขึ้น ในนครศรีธรรมราชจำนวนมาก ปัจจุบันได้มีการนำไปขยายผลที่อุดรธานี พัทลุง ฯลฯ รวมประมาณ 165 ฝ่าย และกำลังขยายไปยังพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

ดังนั้นฝ่ายมีชีวิตไม่เพียงเป็นการจัดการน้ำเท่านั้น แต่ยังเป็นการจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กลับคืนมา เป็นการจัดการนิเวศน์ทั้งระบบให้อยู่คู่กับสังคม สร้างการเมืองภาคพลเมืองโดยอาศัยเรื่องที่เป็นชีวิตของตนเองเป็นตัวนำ และทั้งหมดนี้นำไปสู่การจัดการทางสังคมที่นำวิถีแห่งการเอื้ออาทรกลับคืนมาสู่ชุมชน

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 10 เมษายน 2559

ชะตากรรมคนชายขอบอันดามัน

สุวัฒน์ คงแป้น

พอพูดถึงทะเลอันดามัน เชื่อว่าคนไทยส่วนใหญ่จะคิดถึงหาดสวย น้ำใส นึกถึงความเจริญด้านท่องเที่ยว อยากไปเยือนสักครั้งหนึ่งในชีวิตนี้ อันดามันคือสวรรค์ของนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน แต่ในความเป็นจริงอันดามันมีอะไรมากมายให้ค้นหาและเรียนรู้ ท่านอาจไม่สนุกเลยหากรู้ว่าโรงแรมหรู ที่พัก และชายหาดที่เดินเล่นอย่างสบายนั้น ได้มาจากการไล่รื้อคนอยู่เดิมนับร้อยครอบครัวให้พ้นทาง หรือไม่อาหารทะเลสดๆ ที่ท่านสั่งจากโรงแรมจานละนับพันบาท

แท้จริงแล้วมันมาจากหยาดเหงื่อของคนทะเล ที่แลกมาด้วยเงินเพียงไม่กี่บาทเท่านั้น ฯลฯ ท่ามกลางความศิวิไลซ์ที่สัมผัสได้นั้น เต็มไปด้วยความทุกข์ยากของผู้คนจำนวนมาก คนเหล่านี้ถูกเบียดบังให้เป็นคนชายขอบแห่งอันดามัน

สังคมรู้จักคนชายขอบแห่งอันดามันกันมากขึ้นหลังจากภัยพิบัติสึนามิปลายปี 2547 ซึ่งผมขอแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ เพื่อสะดวกต่อการทำความเข้าใจ

กลุ่มแรกก็คือ คนไทยปกติธรรมดาที่ตั้งหลักปักฐานบนฝั่งอันดามันมาตั้งแต่แรก มีทั้งไทยพุทธและมุสลิมส่วนใหญ่มีอาชีพประมง ทำการเกษตรรวมทั้งคนจากจังหวัดอื่นๆ ที่อพยพเข้ามาเป็นแรงงานในเมืองแร่ เนื่องจากอันดามันคือพื้นที่ที่สมบูรณ์ไปด้วยแร่ดีบุก และอื่นๆ ทำรายได้มหาศาลให้กับประเทศไทย ครั้นเมืองแร่หยุดกิจการลง เขาเหล่านั้นยังคงอาศัยอยู่ในเมืองร้างต่อไป หันเหชีวิตมาทำการประมงและอาชีพอื่นๆ แทน โดยหารู้ไม่ว่านายทุนเจ้าของเมืองเดิมได้สมคบคิดกับเจ้าหน้าที่รัฐที่ไม่สุจริต นำที่ดินที่เป็นเมืองร้างนั้น ไปออกเอกสารสิทธิ โดยมีชอบต่างๆ ที่ตามกฎหมายแล้วที่ดินเหล่านั้นจะต้องตกเป็นของรัฐ

หลังเหตุการณ์ธรณีพิบัติสึนามิ ไม่เพียงชีวิตทรัพย์สินได้รับความเสียหายเท่านั้น กลับพบว่าผู้ประสบภัยไม่สามารถกลับไปอาศัยในที่เดิมได้ เพราะนายทุนอ้างสิทธิเหนือที่ดิน ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดินหลังภัยสึนามิที่ พล.อ.สุรินทร์ พิกุลทอง เป็นประธาน พบว่ามีอยู่ถึง 23 ชุมชน กว่า 1,600 ครอบครัว

แม้ชาวบ้านจะต่อสู้มาโดยตลอด แต่ก็พบปัญหาที่ข้อมูลเชิงเอกสาร ซึ่งเป็นเอกสารสิทธิที่อยู่ในมือนายทุนมีความถูกต้องชัดเจน แม้ว่าการต่อสู้ตลอด 10 ปี (พ.ศ. 2548

ถึงปัจจุบัน) พบว่า เป็นการออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบก็ไม่ว่าจะแก้ไขอะไรได้ เพราะการเพิกถอนเอกสารสิทธิเป็นอำนาจของอธิบดีกรมที่ดินซึ่งไม่ยอมทำหน้าที่ใดๆ ทั้งสิ้นทำให้ชาวบ้านจำนวนมาก ไม่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัย ตัวอย่างเช่น ที่บ้านทับยาง อ.ท้ายเหมือง จ.พังงา การต่อสู้ของชาวบ้านในระยะแรกยังขาดประสบการณ์ ประกอบกับการไม่มีความรู้ ถูกหลอกโดยนายให้ลงนามในเอกสารจนแพ้คดี ต่อมาในระยะหลังได้มีการพิสูจน์แล้วว่าการออกเอกสารสิทธิให้นายทุนโดยมิชอบ แต่ทางการก็ไม่ได้มีการดำเนินการอะไร เป็นต้น

คนกลุ่มถัดมาก็คือ พี่น้องกลุ่มคนไทยพลัดถิ่น ซึ่งต้องกลายเป็นคนไทยสัญชาติพม่า อันเนื่องมาจากการแบ่งเขตแดนใหม่ระหว่างอังกฤษกับไทย ทำให้เมืองทะวาย มะริด ตะนาวศรี ซึ่งเดิมเป็นดินแดนของไทยตกเป็นของพม่า คนไทยที่อาศัยอยู่ในเมืองเหล่านั้นก็เป็นคนพม่าไปโดยปริยาย ซึ่งต่อมาทนความกดดันไม่ไหวก็หนีกลับมาอยู่ในประเทศไทย บริเวณจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ระนอง และชุมพร กลายเป็นคนไทยพลัดถิ่นที่เข้าไม่ถึงสิทธิพื้นฐานใดๆ ทั้งสิ้น เนื่องจากไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน เช่นลูกเรียนหนังสือไม่ได้หางานทำก็หลบๆ ซ่อนๆ และถูกเอารัดเอาเปรียบ

ไม่อาจมีที่ดิน เป็นของตนเองได้ต้องอาศัยคนอื่นอยู่ ไม่ได้รับ
บริการสาธารณสุข ฯลฯ

ในปี 2545 ได้มีการเชื่อมโยงคนไทยพลัดถิ่นเป็น
เครือข่ายเพื่อเรียกร้องความเป็นคนไทยกลับคืนมา (จากการ
สำรวจมีอยู่กว่า 30,000 คน) จนนำไปสู่การแก้ไข พ.ร.บ.
สัญชาติ พ.ศ.2555 มีคณะกรรมการเพื่อดำเนินการให้เกิด
การคืนสัญชาติให้คนไทยพลัดถิ่น แต่ดูเหมือนว่าการทำงาน
ก็ยังมีอุปสรรคไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น
เท่าที่ควร ทำให้คนไทยพลัดถิ่นได้รับสัญชาติไทยน้อยมาก

อย่างไรก็ดีปัจจุบัน **นายกฤษดา บุตรราช** ปลัด
กระทรวงมหาดไทย มีความเข้าใจปัญหานี้เป็นอย่างดีและ
ใส่ใจต่อการปฏิบัติ ประกอบกับมีภาควิชาการ และภาค
เอกชนหลายแห่ง ได้ร่วมมือกันทำงานโดยจัดส่งนักศึกษาไป
ช่วยเหลือชาวบ้าน คอยให้คำแนะนำด้านเอกสารในการ
ติดต่อกับส่วนราชการระดับอำเภอ ซึ่งมีหน้าที่ปฏิบัติการทาง

ทะเบียนราษฎร จึงทำให้การคืนสัญชาติให้กับคนไทย
พลัดถิ่นเป็นไปได้มากขึ้น ถึงแม้ว่ามีความล่าช้าอยู่ก็ตาม
ก็ได้แต่หวังว่าสักวันหนึ่ง **“คนชายขอบ”** กลุ่มนี้จะเดิน
ผ่านด่านนี้ไปสู่ความภูมิใจ ในความเป็นคนไทยที่เขาบอกว่า
เขามีมาโดยสายเลือด

“มีทะเลแต่ไม่มีที่ทำกิน มีที่ดินแต่ไม่มีที่อยู่” คำพูด
นี้จะเหมาะกับคนชายขอบอันดามัน **กลุ่มที่ 3 ที่จะพูดถึง**
นั่นคือกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล

ชาวเลเป็นชนเผ่าพื้นเมืองเดิมอาศัยอยู่แถบหมู่เกาะ
ทางตอนใต้ และเข้ามาอาศัยในประเทศไทยบริเวณชายฝั่ง
อันดามัน ราวๆ 300 ปี มาแล้ว โดยแบ่งเป็น 3 ชนเผ่า คือ
มอแกน และมอแกลน ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่บริเวณจังหวัด
พังงา กระบี่ ภูเก็ต และสุราษฎร์ธานี จะอาศัยอยู่บริเวณ
จังหวัดภูเก็ต กระบี่ สตูล ฯลฯ รวม 24 ชุมชน ประชากรกว่า
สองหมื่นคน

ชาวเลมินิสมัยรักสงบไม่แสดงกรรมสิทธิ์อาศัย จับปลากินอยู่กับทะเลไม่ตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวร แต่ก็มี วิถีวัฒนธรรมความเชื่อ เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และเมื่อ ร้อยปีกว่าล่วงมานี้ ก็ได้มีการตั้งถิ่นฐานอาศัยเป็นที่ประจำ โดยมีทั้งที่อยู่อาศัยริมทะเลและพื้นที่สู่สานในการฝั่งศพ ซึ่งตั้ง อยู่ใกล้ๆ ชุมชน

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระราชทานนามสกุล “ประโมังกิจ” ให้กับชาวเล จ.ภูเก็ต รวมทั้งสมเด็จพระเจ้าก็ได้เสด็จ ไปเยี่ยมชาวเลตามที่ต่างๆ อยู่เสมอ พร้อมกับพระราชทาน สกกุลให้กับชาวเลเหล่านั้น เช่น หาญทะเล ทะเลเล็ก ช้างน้ำ ฯลฯ หรือแม้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงเสด็จ เยี่ยมชาวเลด้วยเช่นกัน เช่น เสด็จเยี่ยมชาวเลที่ราไวย์ ภูเก็ต ในปี 2502 ทำให้ชาวเลได้รับการกล่าวขานในนามใหม่ว่า “ไทยใหม่” เป็นคนไทยที่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร อย่างถูกต้อง และมีหัวใจที่เป็นคนไทยอย่างเต็มที่ ตัวอย่างเช่น คราวที่มีการแบ่งเขตแดนทางทะเลระหว่างไทยกับมาเลเซีย ซึ่งตกลงกันไม่ได้ และให้ไปถามผู้ที่อยู่อาศัย ชาวเลรัก ลาไวย์ที่อาศัยอยู่บนเกาะหลีเป๊ะ บอกว่าเขาคือคนไทยทำให้ หมูเกาะอาดัง เป็นของคนไทยมาถึงทุกวันนี้

แต่ความเจริญทางการท่องเที่ยวแบบไร้การควบคุม ทำให้แผ่นดินซึ่งชาวเลอาศัยมานับร้อยปี ต้องตกอยู่ในมือ นายทุน โดยอาศัยความซื่อ ความไม่รู้หนังสือของชาวเลเป็น ช่องทางได้ที่ดินมาโดยมิชอบ ประกอบกับทางเองก็มีการ ประกาศพื้นที่อุทยานทางทะเลทับที่ซึ่งชาวเลทำมาหากินมา ตั้งแต่โบราณ พูดได้ว่าอยู่ๆทะเลซึ่งหากินมานานก็เข้าไป หากินไม่ได้เพราะกลายเป็นเขตอุทยานไปแล้ว ที่ดินซึ่งอยู่ อาศัยมานับร้อยปี ก็กลายเป็นของนายทุน กลายเป็นโรงแรม

รีสอร์ทถูกฟ่องร้องขับไล่ไม่เว้นแต่ละวัน

นักเรียนชาวเลที่เกาะพีพี ต้องเดินผ่านชายหาด ซึ่ง มีฝรั่งเปลือยกายอาบแดดทุกวัน ชาวเลอีกหลายคนที่นอน ผวาเพราะนายทุนมาขับไล่ได้ตลอดเวลา ชาวเลกำลังไม่มีที่ ฝั่งศพบรรพบุรุษ เพราะพื้นที่ทางจิตวิญญาณเหล่านั้นกำลัง ถูกรุกคืบโดยนายทุน

การยืนยันในพื้นที่ทำกิน(พื้นที่ทะเล) และที่อยู่อาศัย มักประสบปัญหาตลอด อย่างที่ราไวย์มีการพิสูจน์ชัดเจน แล้วว่า เป็นการออกเอกสารสิทธิ์โดยมิชอบ เพราะชาวเล อาศัยมาก่อนแต่กระบวนการยุติธรรมไทยไม่ยุติธรรม การ เรียกเรื่องความเป็นธรรมจึงไม่เป็นผล ราชการก็ไม่จริงใจ ต่อการแก้ปัญหา ไม่กล้าพอที่จะแตกหักกับนายทุน กรรมจึง ตกกับชาวเลผู้บุกเบิกชายฝั่งอันดามัน

ในปี 2553 มีการใช้รูปแบบทางวัฒนธรรมและ พื้นที่ทางจิตวิญญาณเข้ามาต่อสู้ กระทรวงวัฒนธรรม ประกาศเป็นเขตคุ้มครองวัฒนธรรมชาวเล เป็นมติดณะ รัฐมนตรีมีการแบ่งงานรับผิดชอบ แต่ก็มิหน่วยงานเข้ามา ทำงานอย่างจริงจังน้อยมาก ในขณะที่พื้นที่ทางจิตวิญญาณ (ที่ฝั่งศพ) วันนีที่ดินเป็นเงินเป็นทองนายทุนจ้องตาเป็นมัน

วันนี้ชาวเลที่หลีเป๊ะ และอีกหลายๆ แห่ง ยังต้อง ต่อสู้อย่างหนักกับนายทุน อำนาจรัฐ และระบบยุติธรรม ที่ไม่เป็นธรรม เพื่อรักษาแผ่นดินที่อยู่ที่ทำกินที่ฝั่งศพไว้ให้ ลูกหลาน แม้ว่าหลายแห่งจะรักษาไว้ไม่ได้กลายเป็นโรงแรม และรีสอร์ทหรูไปแล้ว ชาวเลราไวย์ยังต้องจัดเวรเฝ้าระวัง แผ่นดินตนเองให้พ้นจากการขับไล่ของนายทุน

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 1 พฤษภาคม 2559

สร้างทุนในชุมชน

พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ในแบบฉบับคนบึงพะไล

รุ่งโรจน์ เพชรบูรณ์

“ถึงแม้จะมีหนี้ แต่เราก็มี
สถาบันจัดการเงินชุมชน
ที่มารองรับหนี้ ทำให้ครอบครัวดีขึ้น
มีอันอยู่อดกิน มีรายได้ดีขึ้น”
นายบำรุง มณฑาทิพย์

“ฉันภูมิใจที่ชุมชนฉันเข้มแข็ง
สามารถเป็นแบบอย่าง
ให้ชุมชนอื่นได้”

นางลำดวน นวมโคกสูง

“รู้สึกภูมิใจที่บ้านหัวบึง
ทำได้ ก็มีโครงการหลายๆ อย่าง
มีโรงสีข้าวชุมชน มีเลี้ยงหมู
เลี้ยงควาย เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่
มีลานตากข้าว ภูมิใจที่พวกเราทำได้”

นายคมขำ ทับสุชา

“ผู้นำเขาเข้มแข็ง
ถ้าเราไม่มีอาชีพเสริม
ผู้นำก็ไปจ้างครูมาช่วยสอนทำขนม
และทำอะไรหลายอย่าง
ช่วยเหลือกลุ่มให้ดีขึ้น
เราก็มีรายได้เพิ่มขึ้น
เลี้ยงครอบครัวได้”

นางคำบาง หยวกกลาง

“ตั้งแต่มาแนะนำ
ก็เป็นเวลา 14-15 ปี
ถึงวันนี้คิดว่าทะเลป่า ดีใจมาก ภูมิใจ
นิกสนุก ปลื้มในใจมากๆ
เวลามีเพื่อนต่างจังหวัดมาดูงาน
มาชมมาชมเลย”

นางทองสาย ปีตาทะสา

นี่คือเสียงสะท้อน และคำบอกเล่าความรู้สึกสั้นๆ
ของคนตำบลบึงพะไลส่วนหนึ่ง ที่ยืนยันถึงความสำเร็จ
และความภาคภูมิใจ ที่พวกเขาได้พัฒนาเศรษฐกิจรากฐาน
และทุนชุมชนให้เข้มแข็งด้วยตนเอง

ตำบลบึงพะไล อำเภอแก้งสนามนาง จังหวัด
นครราชสีมา ประกอบด้วย 15 หมู่บ้าน 2,409 ครัวเรือน

ประชากร 10,709 คน คนที่นี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำ
การเกษตร ปลูกมัน ทำนา เลี้ยงสัตว์ และมีวิถีวัฒนธรรมไม่
ต่างจากเกษตรกรในภาคอีสานโดยทั่วไป

แต่ที่นี้...มีความโดดเด่นในการรวมกลุ่มของชาวบ้าน
โดยเฉพาะที่บ้านหัวบึง ที่ร่วมกันพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตนเอง
ให้เกิดความเข้มแข็งในหลายด้าน ทั้งเรื่องการรวมกลุ่ม
ออมทรัพย์ การดำเนินวิสาหกิจชุมชนผลิตน้ำดื่มบรรจุขวด
ศูนย์สาธิตการตลาด การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง
การช่วยกันดูแลรักษาป่า การเรียนรู้อดีตจากของเก่า การฝึก
อาชีพเสริมในการทำขนมกล้วย-เผือก-มัน สานหมวก และ
ทอเสื่อจากวัสดุในท้องถิ่น มีธนาคารข้าว โรงสีข้าวชุมชน มี
ข้าวให้กู้ยืมบริโภคเพื่อคนในตำบล อีกทั้งยังมีการรวมกลุ่ม
เลี้ยงหมู เลี้ยงโค-กระบือ เลี้ยงไก่เนื้อโคราช ไก่ดำสมุนไพร
และการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพอีกด้วย

ฐานรากเศรษฐกิจที่บ้านหัวบึง

ถ้าจะลองยกตัวอย่างกิจกรรมสำคัญๆ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ก็คงต้องพูดถึงเรื่องโรงสีข้าวชุมชนที่เป็นของชุมชน เพื่อคนในชุมชน เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี 2535 แต่เดิมตั้งอยู่ในหมู่บ้านเป็นโรงสีเล็กๆ พัฒนาจนขยายมาตั้งที่ศูนย์เรียนรู้เมื่อปี 2557 มีเครื่องสีข้าวที่มีคุณภาพมากขึ้น เป็นโรงสีขนาดกลาง ชาวบ้านทุกคนได้ใช้ประโยชน์ สามารถกู้ยืมข้าวไปบริโภคได้ และมีกองทุนโรงสีชุมชน ซึ่งสมาชิกจะได้รับการปันผลกำไรทุกสิ้นปี

หรือการเลี้ยงไก่เนื้อพันธุ์โคราช ชาวบ้านบอกว่าไก่พันธุ์นี้มีโปรตีนสูง ไขมันต่ำ เนื้อเหนียวนุ่มติดสปริง รสชาติอร่อย พัฒนาสายพันธุ์โดย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี นอกจากขายเนื้อได้แล้ว มูลไก่ก็ยังขายได้ เพราะมีความต้องการที่จะนำไปทำเป็นปุ๋ยให้คุณภาพดี ซึ่งการเลี้ยงไก่ของที่นี่ได้รับการสนับสนุนจาก ธกส. จะเลี้ยงเป็นรุ่นๆ ละ 500 ตัว ใช้เวลา 75 วัน ก็ขายเอาเงินทุนไปคืน ธกส. กำไรที่เหลือก็ปันผลคืนสมาชิก กำไรต่อที่สองคือได้ปุ๋ยมูลไก่ไว้จำหน่าย

อีกทั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ที่เกิดจากการลงหุ้นกันในชุมชนเพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการทำเกษตร แก้ไขปัญหาสภาพดินที่เป็นกรดเป็นด่าง อีกทั้งช่วยเพิ่ม

แร่ธาตุอาหารให้กับดินและพืชพรรณ และที่สำคัญช่วยลดการใช้ปุ๋ยเคมีอีกด้วย

ถ้าเป็นเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็ต้องพูดถึงป่าชุมชน และธนาคารต้นไม้ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวบึง พื้นที่ 4 ไร่ มีการปลูกป่าเพิ่มทุกปี มีการออกกฎระเบียบข้อห้ามร่วมกัน ห้ามตัดไม้ ห้ามเอาสัตว์เลื้อยเข้าไป ห้ามบุคคลอื่นเข้าไปใช้ประโยชน์นอกเหนือจากสมาชิกชุมชน จนเกิดความรู้สึกภูมิใจที่ปากำลังเติบโตพื้นที่นี้ให้ความร่มรื่น

และที่เป็นหัวใจนั้นก็คือเรื่อง “การออม” ชาวบ้านมองว่ามั่นคงคือการออมเพื่อไว้ใช้ในวัยชรา หากไม่รู้จักออมครอบครัวจะไม่มีเงินมีใช้ และเมื่อออมแล้วก็สามารถสะสมไว้กู้ยืมได้ในยามจำเป็น เวลาขาดเหลือก็ไปยืมที่กลุ่มไม่ต้องไปกู้ธนาคาร ทั้งยังสร้างรายได้ให้กลุ่ม แคมสมาชิกยังได้ปันผลคืนตอนสิ้นปี โดยทุกวันที่ 1 และ 2 ของเดือน พี่น้องจะนำเงินมาออมร่วมกันทุกเดือน ทั้งออมเพื่อสวัสดิการชุมชน ออมเพื่อกู้ยืม ออมเพื่อกองทุนกลุ่ม ซึ่งมีการแยกการบริหารจัดการอย่างชัดเจน

ซึ่งในการประกอบอาชีพและการดำเนินวิถีชีวิตนั้น เรื่องทุนเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต ที่นี่มีกองทุนต่างๆ มาก

มายที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อหนุนเสริมให้กับสมาชิกของชุมชน ทั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนหมู่บ้าน กองทุน ก.ข.ค.จ. กองทุนธนาคารข้าว กองทุนโรงสีชุมชน กองทุนปุ๋ยอินทรีย์ ชีวภาพ กองทุนป่าชุมชน กองทุนน้ำดื่มออมทรัพย์ กองทุน กลุ่มไก่เนื้อโคราช เป็นต้น โดยมีสถาบันจัดการเงินทุนชุมชน ตำบลเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการเงินทุนให้กับกลุ่ม ต่างๆ มีเงินทุนหมุนเวียนภายในตำบลกว่า 25 ล้านบาท ที่เกิด จากการระดมทุนภายในชุมชน และการสนับสนุนจากธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในการจัดตั้งสถาบัน การเงินขึ้นมา

นายกระมล สุจริต กำนันตำบลบึงพะไล กำนัน แหนบทอง แกนนำคนสำคัญที่มุ่งมั่นทำงานเสียสละเพื่อ ตำบลมา 15 ปี นับจากปี 2539 โดยริเริ่มพัฒนาหมู่บ้าน หัวบึงให้เป็นต้นแบบกับหมู่บ้านอื่นๆ บอกเล่าให้ฟังว่า ความ สำเร็จส่วนหนึ่งเกิดจากการวางตัวของผู้นำที่ทำจริง เสียสละ ละลายความคิดด้านลบของผู้นำให้เกิดเป็นศรัทธา ชาวบ้าน จึงให้ความร่วมมือ และต้องใช้คนให้ถูกกับงานจึงสามารถ ทำให้งานลุล่วงได้

“ก่อนหน้านี้ก็มีการเชื่อมโยงการทำงานกองทุน ต่างๆ กันมาเรื่อยๆ ก่อนจะยกสถานะเป็นสถาบันการ จัดการเงินทุนชุมชน ส่วนหนึ่งมาจากกลุ่มออมทรัพย์ที่ ปลุกฝังพี่น้องให้รู้จักการออม การใช้จ่ายเงินในครัวเรือน การใช้จ่ายในภาคการเกษตร รายได้ในครัวเรือน ซึ่งเป็น การขยายผลมาจากกลุ่มออมทรัพย์ จนเป็นกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน โรงสีข้าว กลุ่มจักสาน กลุ่มทำขนม และอื่นๆ เป็นการนำผลกำไรจากกลุ่มต่างๆ มารวบรวม มาจัดตั้งเป็น กองทุนกลาง เพื่อไปหนุนกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่มีทุน จนเกิด แนวทางการรวมกลุ่มกองทุนต่างๆ ยกสถานะเป็นสถาบัน การจัดการเงินในที่สุด”

ซึ่งสมาชิกเริ่มต้นจากบ้านหัวบึง 200 กว่าราย และ จากนั้นก็มีสมาชิกจากหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลมาร่วมเป็น สมาชิก เข้ามาถือหุ้นเพิ่มเติม ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 971 คน มีเงินทุนหมุนเวียนที่เป็นเงินกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการ เกษตร เพื่อมาทำในหลายกิจกรรมรวมทั้งหมดประมาณ 25 ล้านบาท

โดยกลุ่มต่างๆ ในชุมชน มีทั้งหมด 25 กลุ่ม ทุกกลุ่ม ตั้งเพื่อสร้างผลกำไรเป็นต้นทุนให้ชุมชนได้มีทุนโดยไม่ต้องไปพึ่งพาจากภายนอก กลุ่มที่สำคัญๆ ที่เป็นต้นแบบก็คือกลุ่ม ออมทรัพย์ ทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการออม และ ยังเป็นการระดมทุน ปลอ่ยกู้ให้กับสมาชิกอัตราดอกเบี้ยต่ำ เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ได้เสียสละ ทำบุญกับคนที่มีความ เดือดร้อน คนที่ไม่เดือดร้อนก็เอาเงินมาออมถือว่าเป็นการ ช่วยเหลือกัน

และอีกกลุ่มที่ดำเนินการได้ผลอย่างน่าพอใจคือ วิสาหกิจชุมชน ที่นำผลิตผลทางการเกษตรในพื้นที่นำมา แปรรูป สร้างรายได้ให้กับสมาชิก เป็นที่แลกเปลี่ยนสินค้า ทางการเกษตรแบบพึ่งพากัน หรือกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กลุ่มนี้ก็ช่วยกันเพื่อให้ดินดีขึ้นใช้ปุ๋ยไม่กระทบสิ่งแวดล้อม ไม่ต้องพึ่งพาพ่อค้าที่ขายปุ๋ยเคมี

อย่างไรก็ตาม กำนันเล่าให้ฟังเพิ่มเติมว่า การพัฒนา ที่ตำบลบึงพะไล เริ่มต้นจากพัฒนาบ้านหัวบึงให้เป็นรูปธรรม เพื่อเป็นต้นแบบให้กับหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบล เป็นการจุด ประกายทำให้เห็นผลสำเร็จ เป็นตัวอย่างในการเปลี่ยน สิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น ผู้คนมีจิตใจที่จะมีส่วนร่วมกัน เกิดแนวความคิดการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ช่วยกัน สร้างทุนในชุมชน สร้างอาชีพรองรับ สร้างรายได้ ก่อให้เกิดการ

เรียนรู้ เกิดการทำงานพัฒนาชุมชนร่วมกันของคนบ้าน หัวบึง

เพราะการเกษตรเป็นพื้นฐานชีวิตของชุมชน ที่จะ สร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างอาชีพ สร้างให้เกิดรายได้ จนพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่เข้มแข็งขึ้นอย่างเป็น รูปธรรม โดยชุมชนเป็นแกนหลัก หน่วยงานภาครัฐสนับสนุน ท้องถิ่นท้องถิ่นให้การหนุนเสริมจึงทำให้ตำบลบึงพะไลมาถึง จุดที่สามารถเป็นต้นแบบให้กับที่อื่นๆ ได้

หากลองพิจารณาปัจจัยที่ทำให้ตำบลบึงพะไลมี ความเข้มแข็ง นอกจากจะมีต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติ ที่เอื้อแล้ว ผู้นำทางการ ผู้นำธรรมชาติ ก็เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการระดมทุนจากสมาชิกในชุมชน ด้วยความ สามัคคี และพร้อมมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน จนเกิดกองทุนต่างๆ จากการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการ บริหารจัดการ วางแผน ลงมือปฏิบัติ กำกับ ติดตาม ประเมินผลในการพัฒนาชุมชนของตนเอง และมีการนำ ความรู้มาประยุกต์ใช้จากการเรียนรู้ ทั้งจากภายในและ ภายนอก โดยมีเครือข่าย หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนทั้ง ด้านวิชาการ และทุน จนสามารถก่อให้เกิดการพัฒนาที่ กำลังขยายต่อเนื่องไปทั้งตำบล

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 15 พฤษภาคม 2559

มีบ้านมั่นคงสิ่งแวดล้อมดีที่เมืองบางปู

อุดมศรี ศิริลักษณ์พร

เมืองบางปู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ชาวบ้านมีความเดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยจำนวน 7 ชุมชน 387 ครัวเรือน จึงได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายบ้านมั่นคงและเริ่มดำเนินงานพัฒนาที่อยู่อาศัยการพัฒนาสาธารณูปโภคและการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชน หลังจากที่ตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. ได้เริ่มต้นอนุมัติแผนงานและงบประมาณเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยและพัฒนาสาธารณูปโภคในชุมชน ตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา

สมาชิกโครงการฯ เป็นชุมชนมุสลิม ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ค้าขาย และรับจ้างทั้งในชุมชน และนอกชุมชน อาศัยในชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่ป่าชายเลนและที่ดินมีโฉนดบางส่วน สภาพชุมชนมีความแออัด บ้านเรือนก่อนสร้างใหม่และปรับปรุงมีสภาพเก่าและทรุดโทรมมาก ในช่วงฤดูฝนมีน้ำท่วมขัง

นายมะอายือบิง สาละ คณะกรรมการชุมชน บาลาดูอฝ่ายเหรียญกิก และช่างชุมชน กล่าวว่า เดิมชาวชุมชน

ในเมืองบางปูส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน แต่ในปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำทะเลลดลง ทำให้เหลือชาวประมงพื้นบ้านประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ และหันมาประกอบอาชีพรับจ้าง และมีคนไปทำงานที่มาเลเซียมากขึ้น

การดำเนินงานพัฒนาของแต่ละชุมชนจะมีคณะกรรมการของชุมชนละ 15 คน ทำหน้าที่บริหารจัดการงานบ้านการพัฒนาสาธารณูปโภค การส่งเสริมการออม การประสานความร่วมมือกับเครือข่ายบ้านมั่นคงในระดับเมือง จังหวัด และสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งการประสานงานกับหน่วยงานสนับสนุน

นางรอปี๊ะ สาแลแม คณะกรรมการเครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองบางปู เล่าว่าการบริหารจัดการของเครือข่ายฯ ที่ผ่านมามีความล่าช้าในการสร้างและปรับปรุงบ้าน ทำให้สมาชิกขาดความเชื่อมั่น จึงได้หาทางออกร่วมกับสถาปนิกชุมชนและเครือข่ายบ้านมั่นคง สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ที่มีประสบการณ์ในการสร้างบ้านมาก่อน จึงได้ระดมจากเครือข่ายช่างชุมชนในจังหวัดและพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาช่วยกันสร้างบ้านตัวอย่างที่ชุมชนโต๊ะโสมและชุมชนบาลาดูอ ในช่วงต้นปี 2558 หลังจากที่มีบ้านตัวอย่างทำให้สมาชิกมีความกระตือรือร้นในการออมและทยอยปรับปรุงบ้านของตนเอง อย่างไรก็ตามเพื่อไม่ให้เป็นการละทิ้งสมาชิกในเรื่องการสร้างบ้านคณะกรรมการฯ ได้จัดหาช่างภายในชุมชนแทนผู้รับเหมาในรายที่ต้องมีการจ้างและค่าจ้างจะไม่ให้เกิน 20 เปอร์เซ็นต์ของค่าวัสดุ

ประกอบกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนในเครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองบางปู เป็นการปรับปรุงที่อยู่อาศัยในที่ดินเดิม ซึ่งได้รับงบอุดหนุนที่อยู่อาศัยจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจากฐานเพดานครัวเรือนละ 25,000 บาท จึงได้ใช้งบอุดหนุนดังกล่าวเพื่อการสร้างบ้านใหม่และปรับปรุงซ่อมแซม โดยการใช้งบประมาณไม่ได้จ่ายตาม

เพดานต่อครัวเรือน หากคำนึงถึงความเดือดร้อนของสมาชิกและความจำเป็นเท่าที่ต้องปรับปรุง เช่น ที่ชุมชนโตะโสม มีข้อตกลงร่วมกันของคณะกรรมการและสมาชิกให้สนับสนุนการสร้างบ้านใหม่ที่หลังละ 60,000 บาท หากเกินจากนี้เจ้าของบ้านต้องสมทบเอง ส่วนบ้านที่ต้องปรับปรุงซ่อมแซมก็ให้เป็นไปตามที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 25,000 บาท ต่อหลัง แต่ละชุมชนจะกำหนดการสนับสนุนไม่เท่ากันแต่มีความใกล้เคียง ทั้งนี้สมาชิกที่ได้รับบอद्धุหนุสร้างบ้าน มีข้อตกลงเรื่องการค้ำหนุนเข้ากองทุนของชุมชนเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่เดือดร้อนรายอื่นๆต่อไป ปัจจุบันเจ้าของบ้านที่มีการสร้างและปรับปรุงแล้วเสร็จ จำนวน 215 ครัวเรือน มีการค้ำหนุนเข้ากองทุนของชุมชนแล้ว รวมเป็นเงิน 223,909 บาท

ในด้านการพัฒนาสาธารณูปโภค ในทุกชุมชนมีความคืบหน้าในการพัฒนาถนนทางเท้าในชุมชน การจัดการเรื่องคุ้ระบายน้ำ การปรับพื้นที่ป้องกันน้ำท่วมขัง การจัดสร้างที่จอดรถของชุมชนแทนของเดิมที่เก่าและทรุดโทรมจำนวน 8 จุด สามารถจอดรถได้กว่า 80 ลำ การจัดสร้างที่ละหมาดให้กับนักเรียนและผู้เดินทางสัญจรที่ชุมชนบาลาดูวอ การริเริ่มจัดการธนาคารขยะที่ชุมชนโตะโสม การปรับภูมิทัศน์ของชุมชนบาลาดูวอ เป็นต้น

ในด้านการส่งเสริมการออมของสมาชิก มีการออมทรัพย์ ออมสวัสดิการ ออมเพื่อรักษาดินรักษากบ้านส่วนใหญ่

เดือนละ 100 บาทต่อครัวเรือน ปัจจุบันมีเงินออมสะสมของชุมชนรวม 380,653 บาท นอกจากนี้คณะกรรมการของเครือข่ายเมืองบางปู ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนของคณะกรรมการชุมชน 7 ชุมชน มีการประชุมร่วมกันทุกเดือนเพื่อติดตามและพัฒนางานร่วมกัน จากการประชุมของคณะกรรมการเครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองบางปูเมื่อล่าสุด ได้สรุปร่วมกันว่าจะดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัย การพัฒนาสาธารณูปโภค และการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนให้แล้วเสร็จภายในปี 2559

หลังจากนี้ต้องหันมาให้ความสำคัญกับเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้มากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันสมาชิกในครัวเรือนส่วนหนึ่งต้องไปทำงานรับจ้างที่ประเทศมาเลเซีย ในด้านการใช้ที่ดินเพื่อการปรับปรุงที่อยู่อาศัย การพัฒนาสาธารณูปโภค และสภาพแวดล้อมในชุมชน ได้มีการกำหนดกติกาและข้อตกลงร่วมระหว่างชุมชน เทศบาลและหน่วยงานที่ดูแลเรื่องที่ดิน เพื่อการพัฒนาชุมชนและป้องกันพื้นที่ไม่ให้มีการบุกรุกเพิ่ม เครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองบางปู จึงเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของพี่น้องในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่พัฒนาตนเองให้ได้บ้านมั่นคงควบคู่ไปกับการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีของชุมชน

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 24 พฤษภาคม 2559

โรงเรียนผักกูดที่ทำดี

สุวัฒน์ คงแป้น

ข้อมูล : ดร.วิริยะ แต้มแก้ว (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน)

“**ทำดี**” เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอที่ได้ชื่อว่าคุณภาพของอากาศดีที่สุดในประเทศไทย เนื่องจากตั้งอยู่บริเวณเทือกเขาหลวงจึงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชผักผลไม้ นานาชนิดหรือที่คนได้เรียกว่า “สวนสมรม” หรือเกษตรผสมผสาน หรือ “สวนพ่อเฒ่า” และตำบลทำดียังได้ชื่อว่าเป็นแหล่ง “จำปาดะ” ดั้งเดิมของจังหวัดนครศรีธรรมราชอีกด้วย

ด้วยเหตุที่ตำบลทำดี ตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขา มีคลองทำดีเป็นสายน้ำสำคัญหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คน เหมาะต่อการทำ

การเกษตร ประชาชนจึงนิยมทำสวนผลไม้ และสวนยางพารา นั่นคือชาวบ้านได้หันไปสู่เกษตรเชิงเดียวกันมากขึ้น โดยลืมนึกไปว่าพืชผักที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติล้วนแต่เป็นพืชอาหาร และสมุนไพรทั้งสิ้น

ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลทำดีขึ้นในปี 2551 ทำให้มีการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ ในตำบลเข้าด้วยกัน ก็พบว่ามียุทธศาสตร์การทำงานเรื่องการจัดการผักพื้นบ้านอยู่ด้วย สภาองค์กรชุมชนจึงหันมาสนใจ และให้ความสำคัญกับการจัดการพืชผัก

พื้นบ้าน ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายชนิด จนนำไปสู่การจัดตั้งเครือข่ายผู้ผลิตผักพื้นบ้านสู่ตลาดกลางชุมชน มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายผู้บริโภคที่กว้างขวางออกไป

ครั้นเมื่อสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าดีมีการสำรวจข้อมูลทั้งตำบลเพื่อจัดทำแผนพัฒนาตำบลภาคประชาชน ก็ได้มีการประสานงานกับโรงพยาบาลสุขภาพตำบล หน่วยงานรัฐภายในอำเภอ ฯลฯ ทำการสำรวจข้อมูล พืชผักประจำท้องถิ่น ภายใต้โครงการ “พัฒนาผักพื้นบ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสู่ตลาดชุมชนท่าดี” พบว่า ตำบล ท่าดีถึงแม้พืชผักจะลดน้อยลง เนื่องจากการเปลี่ยนพื้นที่ไปทำเกษตรเชิงเดี่ยวมากขึ้น แต่ก็ยังมีพืชผักพื้นบ้านอยู่จำนวนมาก เช่น อดุพิษ ย่านาง ลำไ้เท้ง มรยุ ขอนส้ม ชะพลู เหยียง และผักกูด ฯลฯ จึงนำข้อมูลดังกล่าวไปวางจังหวะก้าว เรื่องการนำพาท่าดีสู่เศรษฐกิจพอเพียงภายใน 3 ปี เช่น การจัดเวทีทำความเข้าใจให้ชาวบ้านกลับมาเห็นคุณค่าของผักพื้นบ้าน และเข้าร่วมโครงการการสำรวจพืชพื้นถิ่นอย่างละเอียด เพื่อนำไปสู่การจัดทำผังและแผนที่เพาะปลูก เป็นต้น

ลุงสมบุรณ์ หมื่นขำ อายุ 73 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 6 สมาชิกรายหนึ่ง เล่าว่า ตนปลูกผักกูด 5 ไร่โดยทำมาตั้งแต่ปี

2557 แรกๆ ก็เพราะไม่มีผักกินจึงไปขอเก็บผักจากสวนคนอื่น เจ้าของสวนบอกให้เอาไปปลูกจะได้มีผักกินตลอดปี จึงปรับจากการปลูกเงาะอย่างเดียวมาปลูกผักแซมในสวนเงาะ

“แรกๆก็ปลูกไว้กินเอง แต่มันเหลือกินก็นำไปขายเล่นๆ เพียงมัดละบาทก็ขายดี เห็นว่าสร้างรายได้ จึงได้ปรับปรุงคุณภาพให้ดี เอาใบตองมาห่อแล้วขายมัดละ 2 บาท ก็ขายดี ระยะหลังก็เอาไปขายที่ตลาดมัดละ 4 บาท ก็ขายดีเหมือนเดิม จนมีคนเห็นตัวอย่างก็หันมาปลูกมากขึ้น ทั่วๆที่ผักเหล่านี้ เมื่อก่อนขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ มันมีมากจนเราไม่เห็นคุณค่าของมัน เวลาทำสวนยางหรือสวนเงาะก็ตัดทิ้งจนเต็มหมด จนวันนี้ต้องหันมาหามันอีก” ลุงสมบุรณ์บอก

ปัจจุบันมีชาวบ้านปลูกผักกูดจำนวน 21 ราย โดยปลูกแซมในสวนผลไม้หรือพื้นที่ว่างข้างบ้าน เป็นการปลูกแบบปลอดสารเพราะใช้น้ำหมักชีวภาพ ผลผลิตจะนำไปจำหน่ายในตลาดชุมชนทุกวันอังคารและวันศุกร์ ซึ่งในการขายยังมีผักอื่นๆ อีกด้วย เช่น ผักเหยียง ซึ่งขายก็โลกรับละ 60 บาท

ลุงสมบุญเล่าอีกว่า การทำงานให้ชาวบ้านหันมาปลูกผักพื้นบ้านนับว่าเป็นเรื่องยาก เพราะคนมักจะหวังพึ่งรายได้จากพืชหลักอย่างยางพารา ก็เลยต้องใช้เทคนิคเข้าช่วย เช่น ใครมาขอผักกินก็ให้มาเก็บเองที่บ้านจะได้พูดคุยและแนะนำให้เอาไปปลูกเหมือนที่ตนเคยเป็นมาแล้ว จะได้มีผักปลอดสารกินและมีรายได้ทุกวัน ซึ่งลุงเองมีรายได้จากผักวันละ 500 บาททุกวัน

เพื่อให้การตลาดมีความมั่นคงและเป็นระบบมากขึ้น เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจึงขยายพื้นที่จากการปลูกที่บ้านไปสู่การปลูกแซมในสวนผลไม้ เพราะในสวนเป็นที่ร่มอากาศขึ้นเหมาะแก่การปลูกผักพื้นบ้านโดยมีหน่วยงานเกษตรอำเภอมาให้ความรู้เพิ่มเติม เน้นการปลูกแบบอินทรีย์ ร้อยเปอร์เซ็นต์ มีการเก็บตัวอย่างไปวิจัยสารตกค้างเป็นระยะ มีการทำระบบน้ำประปาภูเขาเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก ตลอดจนมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลแก่สมาชิกผู้บริโภคและประชาชนทั่วไปได้รับทราบ

ที่น่าสนใจก็คือ แนวทางการทำงานดังกล่าวได้ถูกยกระดับไปสู่การเรียนท่ามกลางการปฏิบัติจริงที่เรียกว่า “โรงเรียนผักกูด” โดยการสนับสนุนของมหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งโรงเรียนผักกูดนี้ ไม่ได้เน้นเฉพาะการปลูกเท่านั้น แต่ยังมีการนำผักพื้นบ้านไปสู่การแปรรูปเป็นอาหารเพื่อให้สังคมทราบว่าผักพื้นบ้านสามารถทำอาหารได้หลายอย่าง เช่น ยำผักกูด แกงส้ม ลาบปลาตุก ผักกูดชุบแป้งทอด ลวกราดกะทิกินกับน้ำพริก หรือต้มกะทิกุ้งสด ฯลฯ ซึ่งจะส่งผลทำให้ตลาดกว้างขวางขึ้น จนปัจจุบันผักพื้นบ้านติดตลาดมากขึ้น กลุ่มคนรักสุขภาพให้ความสนใจ มีการนำไปวางจำหน่ายที่ห้างสรรพสินค้าในเมืองนครศรีธรรมราชทุกวัน กล่าวได้ว่าตลาดยังเปิดกว้างอีกมากสำหรับผักพื้นบ้านปลอดสารพิษ

เพื่อให้มีการขยายผลกว้างขวางยิ่งขึ้น สภาองค์กรชุมชนตำบลท่าดีร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่นจัดทำแผนขยายผลสู่ทุกหมู่บ้าน มีการตั้งหัวหน้ากลุ่มรวบรวมผักจากหมู่บ้านโดยรับซื้อจากสมาชิกเพื่อมาทำเป็นก้ามแล้วแบ่งให้พ่อค้ารายย่อยเพื่อส่งตลาดหัวอิฐหรือตลาดในอำเภอเมือง (ก้ามใหญ่ก้ามละ 1 กิโลกรัม) และยังเป็นก้ามเล็กๆ เพื่อนำไปจำหน่ายเอง(โดยกลุ่ม)ตามสถานที่ต่างๆ เช่นสถานที่ท่องเที่ยว ตลาดชุมชน ฯลฯ เพื่อตัดวงจรไม่ให้พ่อค้าคนกลางเข้ามาแทรกแซงราคา

นายชวน ยอดวิจารณ์ แกนนำสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าดี บอกว่า เกือบ 10 ปี ที่สภาองค์กรชุมชนตำบลท่าดี ลองผิดลองถูกและล้มลุกคลุกคลาน แต่เมื่อหันมาใช้ข้อมูล และปัญหาในชุมชนไปสู่การพูดคุยก็ทำให้แก้ปัญหาได้ตรงจุด และมีการทำงานโดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทำให้วันนี้ตำบลท่าดี เป็นศูนย์เรียนรู้

ด้านเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ทุนในพื้นที่ ทั้งทุนทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และพลังชุมชน

วันนี้หากมีข้าวสวยร้อนๆ กินกับน้ำพริกผักกูด ลวกราดกะทิ และต้มจืดกะทิผักกูดใส่กุ้งสด รับรองว่าอร่อย จนลืมอดีตที่เคยฝากท้องไว้กับร้านสะดวกซื้อกันเลยทีเดียว

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 19 มิถุนายน 2559

“ผู้ไทหนองห้าง”

สะสมทุนและวัฒนธรรมต่อยอดเศรษฐกิจฐานราก

สุวัฒน์ กิขุนทด

ตำบลหนองห้าง อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ มี 9 หมู่บ้าน ประชากรประมาณ 6,000 คน เป็นชุมชนชาวผู้ไทที่บรรพบุรุษของพวกเขาค้ามแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งรกรากอยู่บริเวณที่ราบรอบเทือกเขาภูพานตั้งแต่วราชปี พ.ศ.2387 (สมัยรัชกาลที่ 3 ครั้งสงครามกับเจ้าอนุวงศ์) ปัจจุบันชาวผู้ไท ที่นี่ยังคงสืบทอดวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เอาไว้หลายอย่าง เช่น การหาอยู่หากินที่ยังพึ่งพาธรรมชาติ มีป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร จักสานเครื่องมือ เครื่องใช้ ทั้งกระบุง ตะกร้า หวดนึ่งข้าว ตัดเย็บเสื้อผ้าเอาไว้ขายและใช้เอง มีศิลปะการ

“ฟ้อนผู้ไท” เอาไว้แสดงยามมีงานบุญประเพณี นอกจากแหล่งทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว ชาวผู้ไท ที่นี่ยังมี “แหล่งเงินทุน” เสมือนมีธนาคารเป็นของตัวเอง เอาไว้เป็นที่พึ่งพิงยามจำเป็น จนถึงวันนี้พวกเขามีเงินทุนหมุนเวียนในตำบลกว่า 200 ล้านบาท

สะสมทุนชุมชนจาก 448 บาท

ผ่านไป 40 ปีเพิ่มเป็น 218 ล้านบาท

พ่อสมนึก จิตจักร์ อายุ 78 ปี รองประธานสหกรณ์

เครดิตยูเนียนหนองห้าง จำกัด ในฐานะแกนนำในการจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียนฯ เล่าว่า ตนเองเรียนจบจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (แม่โจ้) เชียงใหม่ ในปี 2504 หลังจากนั้นได้มารับราชการเป็นครูที่จังหวัดสกลนคร หลายปีต่อมาจึงเปลี่ยนมารับราชการที่กรมประชาสัมพันธ์ ต่อมาจึงได้นำแนวคิดการพึ่งพาตัวเอง โดยใช้หลักการเรื่องการออมทรัพย์หรือสหกรณ์เครดิตยูเนียนมาเผยแพร่ที่บ้านหนองกะตัน ต.หนองห้าง ในปี 2520 มีชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมในตอนแรกประมาณ 9-10 คน ภายหลังจึงเพิ่มเป็น 17 คน มีเงินสะสมค่าหุ้นรวมกันวันแรก 448.75 บาท มีเงินฝากออมทรัพย์ 61 บาท หลังจากนั้นจึงเริ่มขยายสมาชิก

โดยการไปเผยแพร่แนวคิดตามหมู่บ้านต่างๆ จึงทำให้มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

ขณะเดียวกันในช่วงนั้น พื้นที่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ และใกล้เคียง มีการเคลื่อนไหวของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ดังนั้นการออกไปเผยแพร่แนวคิด และหลักการของสหกรณ์เพื่อช่วยเหลือตนเองและสมาชิกของพ่อสมนึก จึงถูกจับตามองจากหน่วยงานความมั่นคงของรัฐ ว่าเป็นการปลุกระดม และมีการกล่าวหาว่าพ่อสมนึกเป็นแนวร่วมของ พคท.

“ผมถูกเจ้าหน้าที่จับหลายครั้ง แต่พอไปถึงผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ท่านก็สั่งให้ปล่อยตัวผม เพราะ

บังเอิญว่าท่านผู้ว่าฯ รู้เรื่องแนวคิดของสหกรณ์ และเห็นว่าผมไม่ได้ปลุกระดมชาวบ้าน เพราะหลักการของสหกรณ์คือหลักคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นใจกัน และความไว้วางใจกัน ไม่ใช่ปลุกระดมให้เป็นคอมมิวนิสต์” พ่อสมนึกเล่าย้อนอดีต

ต่อมาในปี 2525 กลุ่มเครดิตยูเนียนหนองห้างได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกสมทบของสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย และต่อมาในปี 2527 จึงจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล มีฐานะเป็นสถาบันการเงินเทียบเท่ากับธนาคารพาณิชย์ทั่วไป ทำให้ได้รับความเชื่อถือจากชาวบ้านมากขึ้น สมาชิกจึงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เงินทุนหมุนเวียนก็งอกเงยขึ้นจากเงินหมิ่นกลายเป็นเงินแสน จากเงินแสนกลายเป็นเงินล้าน และเพิ่มเป็นหลายสิบล้านบาท จากผลการดำเนินงานที่โดดเด่น และมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ชัดมายาวนาน ในปี 2555 สหกรณ์เครดิตยูเนียนหนองห้างฯ ได้รับรางวัล “สหกรณ์ดีเด่นแห่งชาติ” และถือเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนฯ ต้นแบบของจังหวัดกาฬสินธุ์

ปัจจุบันสหกรณ์เครดิตยูเนียนหนองห้างจำกัด มีเงินทุนหมุนเวียนรวม 218 ล้านบาทเศษ มีคณะกรรมการดำเนินงาน จำนวน 15 คน มีผู้ตรวจสอบกิจการ 5 คน มีพนักงาน 12 คน เปิดทำการทุกวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 9.30-15.30 น. และทุกวันเสาร์ต้นเดือน มีสมาชิกสามัญ 3,495 คน สมาชิกสมทบ 3,971 คน (สมาชิกเหล่านี้มีทั้งชาวบ้านในตำบลและสมาชิกที่มาจากอำเภอต่างๆ ใน จ.กาฬสินธุ์) โดยสมาชิกจะต้องถือหุ้นอย่างน้อยคนละ 1 หุ้นๆ ละ 10 บาท และต้องฝากเงินอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง (อย่างน้อย 100 บาท)

สมาชิกสามารถกู้สามัญได้ไม่เกิน 4 เท่าของเงินทุน แต่ไม่เกิน 300,000 บาท และกู้พิเศษไม่เกิน 10 เท่าของเงินทุน หรือไม่เกิน 3 ล้านบาท ช่วยให้สมาชิกไม่ต้องเป็นหนี้เงินกู้

นอกระบบ มีเงินทุนหมุนเวียนเพื่อประกอบอาชีพหรือลงทุนทำการเกษตรได้อย่างสะดวก ในปี 2558 สหกรณ์ฯ มีผลกำไรจากการดำเนินงาน 6 ล้านบาทเศษ ผลกำไรจะนำมาปันผลให้แก่สมาชิกและใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ ถือว่าเป็นธนาคารของประชาชนอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ในยามที่สมาชิกเดือดร้อนเร่งด่วน เช่น เจ็บป่วย สามารถกู้ฉุกเฉินได้ไม่เกินครั้งละ 30,000 บาท (กู้ได้ตลอด 24 ชั่วโมง) และยังมีสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก คนละ 20 บาท หรือประมาณ 60,000 บาท เจ็บป่วยช่วยเหลือไม่เกินปีละ 1,000 บาท อุบัติภัยไม่เกินครั้งละ 2,000 บาท และหากสมาชิกฝากเงินออมพิเศษโดยไม่ถอนภายใน 1 ปี จะได้รับดอกเบี้ยร้อยละ 3 บาทต่อปี ซึ่งสวัสดิการต่างๆ และดอกเบี้ยเงินฝากเหล่านี้ล้วนให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่สมาชิกที่หาไม่ได้จากธนาคารพาณิชย์ทั่วไป

“อันหนึ่งอย่าได้ติดเงินกู้เงินดอกมาถือ คับจนเต็มทีกะอย่าเอามาไว้ มันลิเป็นเติกบ้านพาเพมุลเก่า อย่าได้คิดอ้าวไอ้เอาหนีมาใส่ตัว” พ่อสมนึกกล่าวถึงคติหรือ “คำผญา” เตือนใจสมาชิกว่าให้กู้ยืมเฉพาะยามจำเป็น

“ถนนกินได้-รั้วอ้อมแซบ”

ลดรายจ่ายทั้งชุมชนปีละกว่า 6 ล้านบาท

บ้านหนองกะด้น ต.หนองห้าง มีบ้านเรือนทั้งหมดประมาณ 400 หลังคาเรือน ประชากร ประมาณ 1,000 คน เศษ ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกผักสวนครัวต่างๆ เช่น พริก มะเขือ กระเพรา ต้นหอม ผักชี มะนาว มะละกอ คื่นห้าน ไข่ หวาย เพาะเห็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงปลา เลี้ยงหมู วัว ควาย ฯลฯ และมีอาชีพเสริม เช่น จักสานไม้ไผ่ ทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้าผู้ไท ถือว่าเป็นหมู่บ้านต้นแบบเกษตรอินทรีย์แห่งหนึ่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ เพราะนอกจากชาวบ้านจะลดเลิกการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก

พืชต่างๆ แล้วชาวบ้านที่นี้ยังร่วมกันปลูกผักต่างๆ ตามริมถนน และตามรั้วบ้าน โดยมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นก็คือ การนำไม้ไผ่ มาทำเป็นรั้วหรือทำเป็นซุ้มเพื่อให้ผักต่างๆ เเกาะหรือเลื้อยขึ้นไปเจริญเติบโต เช่น ฟักทอง น้ำเต้า หนากน้ำ บวบ ถั่วฝักยาว ฯลฯ

สัมฤทธิ์ ชมศิริ ประชาชนด้านเกษตรอินทรีย์ อายุ 66 ปี บอกว่า บ้านหนองกะตันเริ่มทำเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่ ปี 2527 โดยเจ้าหน้าที่จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) พาชาวบ้านที่สนใจไปศึกษา ดูงานที่จังหวัดสกลนคร หลังจากกลับมาแล้วชาวบ้านจึงเริ่ม ทำการเกษตรอินทรีย์ประมาณ 60 ราย เช่น ทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อใช้แทนปุ๋ยเคมี ทำน้ำสกัดจากสมุนไพร เพื่อไล่แมลง ฯลฯ และปลูกผักสวนครัวต่างๆ เอาไว้กินเอง ทำให้ลดรายจ่ายในครัวเรือน ปัจจุบันชาวบ้านหนองกะตัน

ประมาณ 90 % จาก 400 หลังคาเรือนต่างทำการเกษตร โดยไม่ใช้สารเคมีและปลูกผักเอาไว้กินเอง นอกจากนี้บ้านหนองกะตันยังเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ มีผู้สนใจ เข้ามาเยี่ยมชมและเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ตลอดทั้งปี

“ผมมีที่ดิน 5 ไร่ ปลูกข้าวเหนียว เมื่อก่อนใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมี เช่น ยาคุมหญ้า ทำนาได้ข้าวประมาณ 70 กระสอบปุ๋ย แต่ตอนหลังหันมาทำเกษตรอินทรีย์ได้ข้าว เพิ่มขึ้นเป็น 90 กระสอบ และยังลดต้นทุนในการทำนาได้อีก เพราะไม่ต้องซื้อปุ๋ยและสารเคมี นอกจากนี้ยังลดค่าอาหาร ได้ไม่ต่ำกว่ามี้อละ 15 บาท เพราะใช้ผักที่ปลูกเองมาทำ กับข้าว” สัมฤทธิ์เล่า

สัมฤทธิ์คำนวณว่า หากชาวบ้านทั้ง 400 หลังคาเรือน ลดค่าอาหารได้มี้อละ 15 บาท วันหนึ่งๆ ทั้งหมู่บ้านจะประหยัด เงินได้ประมาณ 18,000 บาท หรือประมาณปีละ 6,570,000

บาท นอกจากนี้หากครอบครัวใดทำปลาร้าเอาไว้กินเองก็จะประหยัดเงินได้อีกไม่น้อย เรียกว่า “รถพุ่มพวง” หรือรถยนต์เร่ขายผักขายอาหารแทบจะمينบ้านหนองกะตันไปเลย

ส่วนการปลูกผักสวนครัวตามริมถนน และตามซุ้มประตูหรือรั้วบ้านนั้น **สัมฤทธิ์**บอกว่าชาวบ้านร่วมกันปลูกผักสวนครัว และผักริมรั้วบ้านเมื่อปลายปี 2558 ที่ผ่านมา โดยใช้ไม้ไผ่ที่ปลูกเอาไว้มาทำรั้วหรือซุ้มประตูแล้วนำเมล็ดพันธุ์ต่างๆ มาปลูกริมถนนหรือบริเวณหน้าบ้าน เช่น บวบ น้ำเต้า หอมก้านี้ ฟักทอง ย่านาง ฯลฯ แล้วช่วยกันดูแลรดน้ำ เมื่อพืชเหล่านี้เติบโตก็จะเลื้อยไปเกาะซุ้มหรือรั้วไม้ไผ่แล้วออกดอกออกผลให้ชาวบ้านเก็บไปกิน ใครขาดเหลืออะไรก็มาเก็บไปทำอาหารต่างๆ ไม่มีการหวงห้าม เช่น ลวก ผัด แกง อ่อม หรือเก็บเอาหน่อไม้เอามาหั่นมาแกงมาอ่อมจนกลายเป็นหมู่บ้าน “ถนนกินได้-รั้วอ่อมแซบ”

ใช้ทุนวัฒนธรรมต่อยอดเศรษฐกิจฐานราก

นอกจาก “ถนนกินได้-รั้วอ่อมแซบ” ดังกล่าวแล้วที่ผ่านมา ชาวบ้านในตำบลหนองห้างยังช่วยกันรักษาป่าชุมชนมาตั้งแต่ปี 2537 ป่าชุมชนแห่งนี้ชาวบ้านเรียกว่า “โคกป่าชี” มีพื้นที่ประมาณ 1,268 ไร่ เดิมมีสภาพเสื่อมโทรมเพราะมีการบุกรุกและตัดไม้ใหญ่ เมื่อชาวบ้านช่วยกันฟื้นฟูจนป่ากลับมา มีสภาพอุดมสมบูรณ์ โคกป่าชีจึงเป็น “ตลาดสด” ของชาวบ้านที่ไม่ต้องซื้อหา เช่น เห็ดต่างๆ หน่อไม้ หวาย ผักหวาน มันป่า พืชสมุนไพร เชียด อังอ่าง กบ ปู แมงแคง แย้ กิ้งก่า ฯลฯ นอกจากนี้ชาวบ้านยังร่วมกันรักษาป่า เช่น มีชุดลาดตระเวนดูแลป่าและอนุรักษ์สัตว์ป่า

เผ่าระวังไฟป่า ปลูกต้นไม้ทดแทน ให้ความรู้แก่เยาวชน ฯลฯ จนได้รับรางวัล “ลูกโลกสีเขียว” จาก ปตท.ในปี 2550

ไม่เพียงเท่านั้นตำบลหนองห้าง ยังมีดีด้านศิลปวัฒนธรรมอีกมากมาย เช่น การฟ้อนผู้ไทของคนทั้ง 3 ยุค คือ การฟ้อนของเด็ก เยาวชน คนเฒ่า คนแก่ รวมทั้งรำวงย้อนยุค เอาไว้แสดงยามมีงานบุญประเพณี และเอาไว้ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง มีประเพณีเหยา รำผีฟ้า และประเพณีต่างๆ ตาม “ฮัตถิลบสอง คองลิลี่” มีภูมิปัญญาด้านการทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้าผู้ไท จักสานเครื่องใช้และงานฝีมือ เช่น กระเตาะลายขีดหรือตะกร้าถัก ลวดลายประณีตสวยงาม (ขายทางออนไลน์ใบละ 5,000 บาทขึ้นไป)

นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยว โบราณสถาน โบราณวัตถุอีกหลายอย่าง เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน ภูผาผึ้ง ถ้ำฝ่ามือแดง (คล้ายกับผาแต้ม อ.โขงเจียม จ.อุบลฯ) วัดโพธิ์ชัย อันเป็นที่เก็บรักษาธรรมาสันเสาเดียว (ธรรมาสันทั่วไปจะมี 4 เสา) อายุกว่า 100 ปี พระพุทธรูปและเสมาหินยุคทวารวดีอายุไม่ต่ำกว่า 1,200 ปีจำนวนมาก ฯลฯ

ปี พ.ศ.นี้ รัฐบาลชุดปัจจุบันกำลังอัดเม็ดเงินลงไป ในชนบทเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ทั้งด้านการเกษตร การแปรรูป และการท่องเที่ยว ชาวผู้ไทหนองห้างจึงขานรับนโยบาย โดยเตรียมที่จะพัฒนาของดีต่างๆ เหล่านี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้จากการขายสินค้าชุมชนและท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ สอดคล้องกับคำขวัญของตำบลที่ว่า “วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าลายขิด สิ่งประดิษฐ์จักสาน สถานพิพิธภัณฑสถาน ลือชาถ้ำฝ่ามือแดง แหล่งรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน”

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 26 มิถุนายน 2559

คนอยู่กับป่าที่ตะหมอก-ละมอ

สุวัฒน์ คงแป้น

ละมอเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอนาโยง จ.ตรัง ตั้งอยู่บริเวณเทือกเขาบรรทัด จึงมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ประวัติศาสตร์บันทึกไว้ชัดเจนว่าตำบลละมอมีผู้อยู่อาศัยมาไม่ต่ำกว่า 250 ปี ในสมัยรัชกาลที่ 2 ได้มีการตั้งด่านเก็บอากรทางบกจากตรังที่จะไปเมืองอื่นๆ อยู่หลายด่าน โดยทางการแต่งตั้งนายด่าน และปลัดด่านรับผิดชอบเก็บอากรส่งเข้าคลังหลวงเป็นประจำทุกปี

มาในระยะหลังมีประชาชน เข้าไปจับจองที่ดินทำกิน จนกระทั่งในปี 2525 ทางกรมประกาศเป็นเขตอุทยาน

แห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ทับที่ซึ่งชาวบ้านอาศัยโดยชาวบ้านไม่รู้เรื่องการประกาศเขตอุทยานมาก่อน มีการจับกุมชาวบ้านไปดำเนินคดี ชาวบ้านจึงรวมกลุ่มเรียกร้องสิทธิกลับคืนมา

ไม่เพียงเรียกร้องสิทธิในที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินเท่านั้น แต่ชาวบ้านยังได้รวมตัวกันพัฒนาเพื่อแสดงให้เห็นว่าคนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างพึ่งพาโดยจัดตั้ง “กลุ่มรักษป่า” ให้ความรู้และกระตุ้นจิตสำนึกให้ชาวบ้านหวงแหนและร่วมกันดูแลธรรมชาติ จนทางราชการแต่งตั้งเป็น “หมู่บ้านรักษป่าต้นน้ำ” มีกลุ่มราษฎรอาสาสมัคร

พิทักษ์ป่าและมีการดำเนินกิจกรรมดูแลป่าอย่างต่อเนื่อง

จนกระทั่งได้มีการจัดแจ้งจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอในปี 2555 เพื่อใช้เป็นเวทีกลางให้ชาวบ้านนำปัญหามาปรึกษาหารือกัน เพราะสภาองค์กรชุมชนเป็นองค์กรชุมชนที่ถูกต้องตามกฎหมายได้รับการยอมรับจากทุกภาคี รวมทั้งได้รับการยอมรับจากส่วนราชการ ทั้งนี้เพราะมาตรา 21(2) แห่ง พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล พ.ศ. 2551 ระบุภารกิจที่ชัดเจนว่า “ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชน ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐ ในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน” ซึ่งตรงกับปัญหาที่ชาวบ้านประสบอยู่ในปัจจุบัน ทำให้การทำงานของชาวบ้านได้รับการยอมรับจากภาคีพัฒนาต่างๆ และส่วนราชการมากขึ้น

จากนั้นได้มีการสำรวจปัญหา พบว่าชาวบ้านร้อยละ 70 มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน เนื่องจากราชการมีการประกาศเขตป่าสงวนก็ดี ที่สาธารณะและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ทับที่ซึ่งชาวบ้านอาศัยอยู่เดิม จึงนำไปสู่การจัดทำฐานข้อมูลด้วยเครื่องมือ GPS โดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. พร้อมระบุพิกัดในแผนที่ระวาง ทำให้ทราบข้อมูลการถือครองรายแปลง แสดงอาณาเขตที่ดินชาวบ้านได้อย่างชัดเจน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวทำให้หน่วยงานท้องถิ่นยอมรับและออกหนังสือรับรองแสดงที่ดินทำกินให้กับชาวบ้าน โดยในหนังสือดังกล่าวมีการลงนามรับรองร่วมกันระหว่างประธานสภาองค์กรชุมชนตำบล และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลละมอในปี 2557

ทุกวันนี้สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอได้มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดกิจกรรมบวชป่า กิจกรรมเผ่าละวั้ง ฯลฯ รวมทั้งได้มีการเชื่อมร้อยกับองค์กรชุมชนพื้นที่อื่นๆ บริเวณเทือกเขาบรรทัดทั้งในจังหวัดตรัง

และพืทูลง ซึ่งไม่เพียงขับเคลื่อนงานเรื่องการแก้ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยอย่างเดียว แต่ยังทำกิจกรรมอื่นๆ ควบคู่กันไปเช่น การจัดตั้งกองทุนที่ดิน การพัฒนาศักยภาพแกนนำ การจัดทำผังตำบล เป็นต้น

แต่จากภัยแล้งในปี 2558 ที่ผ่านมาประชาชนได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงไม่เว้นแม้ พื้นที่ป่าต้นน้ำอย่างบ้านตะหมอก ต.ละมอ โดย นายอานนท์ สีเพ็ญ แกนนำชุมชนบ้านตะหมอกเปรยให้ฟังว่า หน้าแล้งที่ผ่านมาพวกเราเป็นคนต้นน้ำ เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำแต่ต้องซื้อน้ำกินน้ำใช้ ซึ่งไม่เคยมีมาก่อน ทำให้ต้องกลับมาคิดว่าจะต้องร่วมกันแก้ปัญหาภัยแล้งและต้องเป็นการแก้วยั่งยืน

บ้านตะหมอกหมู่ที่ 9 ตำบลละมอ เป็นพื้นที่ต้นน้ำเป็นจุดกำเนิดของห้วยต้นชะเอ ซึ่งห้วยแห่งนี้เป็นต้นกำเนิดของคลองนางน้อยที่ไหลผ่านพื้นที่ราบที่ใหญ่และอุดมสมบูรณ์ที่สุดของจังหวัดตรัง เป็นพื้นที่ทำนาและการเกษตรอื่นๆ หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนมาหลายชั่วชีวิต แต่ปัจจุบันบ้านตะหมอกซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่สูงเสียดเมฆเป็นแหล่งผลิตน้ำให้กับคนในที่ราบแต่กลับไม่มีน้ำใช้ การจัดการน้ำจึงเป็นภารกิจที่ทุกคนให้ความสำคัญ

“การแก้ปัญหาเบื้องต้น เราได้จัดทำประปาภูเขา เพราะมีน้ำซึมอยู่ตลอดเวลา หาท่อประปาต่อน้ำจากตาน้ำข้างบนเก็บไว้ในแทงค์น้ำ เพื่อจ่ายให้กับชาวบ้าน ซึ่งน้ำเหล่านี้ เมื่อก่อนเราไม่เคยเห็นคุณค่า แต่พอประสบกับภัยแล้งทำให้ทุกคนหันมาให้ความสำคัญ โดยในอนาคตอันใกล้จะขยายไปสู่การร่วมกันทำฝายมีชีวิตให้ครอบคลุมทุกสายน้ำเล็กๆ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากในพื้นที่และให้ความรู้แก่ชาวบ้านว่าที่น้ำซึมไหลอยู่ตลอดเวลา เพราะเรามีป่าไม้ช่วยซับน้ำไว้ทำให้เรามีน้ำใช้ ซึ่งเมื่อชาวบ้านเห็นเช่นนี้ก็จะช่วยกันดูแลป่าไม้เอาไว้”

นายอานนท์ สีเพ็ญ ให้ความเห็นต่ออีกว่า เรื่องเล็กน้อยๆ อย่างการใช้น้ำจากประปาภูเขา แต่ทำให้ชาวบ้านมีความเข้าใจถึงประโยชน์ของป่านำไปสู่การร่วมกันดูแลป่าได้อย่างแท้จริง ซึ่งแนวคิดนี้จะขยายให้ครอบคลุมทั้งตำบล โดยใช้พื้นที่ตะหมอกเป็นแหล่งเรียนรู้และขยายผลโดยจะไม่ทำเฉพาะเรื่องการจัดการน้ำเท่านั้น แต่จะทำทั้งระบบ ได้แก่ การจัดการเรื่องที่ดินซึ่งทำมาแล้ว การจัดการน้ำ การเกษตรกรรมยั่งยืน โดยใช้แนวคิด “เรียนรู้วิถีหมอกบรรพกาล” เป็นแนวทางนั่นคือการอยู่กับธรรมชาติอย่างพึ่งพาและดูแลซึ่งกันและกัน

“เราทำโดยไม่ต้องรบกวนงบประมาณจากราชการเลยแม้แต่บาทเดียว แต่จะจัดงานเลี้ยงน้ำชาเพื่อหาทุน หรือไม่ก็ขอบริจาควัสดุที่เขาไม่ใช้แล้วมาซ่อมแซม ซึ่งก็ใช้งานได้ดี อนาคตน่าจะมีค่าบำรุงจากชาวบ้านที่ใช้บ้าง เพื่อเป็นทุนในการทำงานต่อไป”

เพื่อให้แนวคิดเป็นรูปธรรมในการอยู่ร่วมกันกับป่าอย่างยั่งยืนและพึ่งพาโดยใช้บ้านตะเหมกเป็นพื้นที่นาร่อง ซึ่งขณะนั้นนอกจากจะมีระบบการจัดการน้ำ ที่ดิน แล้วยังมีการจัดทำแปลงสาธิตด้านการเกษตรที่เป็นพืชอาหารให้ทุกคนได้เรียนรู้รวมทั้งพันธุ์ไม้ยืนต้นนานาพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม้พื้นถิ่น มีการเปิดเป็นศูนย์เรียนรู้ที่สร้างโอกาสให้กับนักศึกษาต่างชาติและประชาชนได้มาทำกิจกรรม และพักแรมเรียนรู้กับธรรมชาติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่สมบูรณ์ในอนาคต

นายเดชรัฐ สิมสิริ ผู้ว่าราชการจังหวัดตรังซึ่งเดินทางมาเป็นประธานในการเปิดศูนย์ตะเหมกบอกว่า ตนเป็นราชการจึงต้องทำตามนโยบายทวงคืนผืนป่าของรัฐ แต่ก็ได้ทราบอยู่ว่าที่นี้ชาวบ้านอยู่มาก่อน มีการทำกิจกรรมมากมายเพื่อให้คนอยู่กับป่าได้ มีอาสาสมัครรักษาป่า และเมื่อได้มาสัมผัสด้วยตัวเองในวันนี้ก็จะสนับสนุนในสิ่งที่ชาวบ้านทำอย่างเต็มที่ และการเปิดเป็นศูนย์เรียนรู้ก็จะทำให้ความรู้ขยายออกไป เป็นผลดีต่อสังคม

วันนี้ ตำบลละมอถือได้ว่าเป็นตำบลจัดการตนเอง โดยคนในท้องถิ่น คงไม่มีวิถีใดที่จะมั่นคงเท่ากับวิถีคนในท้องถิ่นร่วมกันกำหนดอนาคตของตนเอง ซึ่งละมอ-ตะเหมก กำลังเดินบนเส้นทางนี้ ท่ามกลางการเรียนรู้และพัฒนาอย่างไม่มีวันสิ้นสุด

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 10 กรกฎาคม 2559

ชาวนาหนองแคนผลิตผงพอกหน้า

ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลารัศมีสมขุนไพร

สร้างมูลค่าจากข้าวกิโลกรัมละ 120 บาทเพิ่มเป็น 4,000 บาท

สุวัฒน์ กิขุนทด

ตำบลหนองแคน อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่ในเขตทุ่งกุลารัศมี ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา เริ่มรวมกลุ่มกันพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตั้งแต่ปี 2553 โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. นำผลผลิตของชุมชน คือ ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลารัศมีปลูกโดยไม่ใช้สารเคมีหรือข้าวอินทรีย์มาสีในโรงสีชุมชน แล้วบรรจุกล่องสวยงามออกจำหน่ายในราคากิโลกรัมละ 120 บาท เดือนหนึ่งผลิตได้ประมาณ 2,000 กิโลกรัม

หรือ 2,000 กล่อง

นายสว่าง สุขแสง ผู้ประสานงานเศรษฐกิจชุมชนตำบลหนองแคน เล่าว่า หลังจากนั้นจึงได้คิดต่อยอดแปรรูปข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนำสมุนไพรมีอยู่ในป่าชุมชนหลายชนิด เช่น ไพล กวาวเครือ ว่านนางคำ เสดดพังพอนตัวเมีย ฟ้าทลายโจร เครือหมาน้อย และพญายา (พม่าเรียกว่า “ทานาคา”) มาบดแล้วผสมกับแป้งข้าวหอมมะลิ เพื่อใช้เป็นผงพอกหน้า มีสรรพคุณบำรุง

ผงพอกหน้าข้าวหอมมะลิ ทุ่งกุลาร้องไห้
Jasmine rice Powder mask
Thung Kula ronghai

ใบหน้า (พญาया) ลดการอักเสบของผิว (ฟ้าทลายโจร) และทำให้ใบหน้าผ่องใส (ว่านนางคำ) ฯลฯ หลังจากนั้นจึงได้นำสูตรดังกล่าวไปให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) ช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้สูตรที่เหมาะสมและวิธีการผลิตที่มาตรฐาน

เมื่อได้สูตรและวิธีการผลิตที่ลงตัว ในปี 2555 ชุมชนจึงได้เริ่มผลิตสินค้าออกจำหน่ายใช้ชื่อว่า “ผงพอกหน้าข้าวหอมมะลิ ทุ่งกุลาร้องไห้” (Jasmine Rice Powder Mask Thung Kula Ronghai) บรรจุซองจำหน่าย ขนาด 15 กรัม ราคาซองละ 50 บาท มีสรรพคุณช่วยให้ใบหน้าและผิวหน้าเต่งตึง ผ่องใส และลดการอักเสบของผิวได้ด้วย ส่วนกรรมวิธีการผลิตก็จะนำสมุนไพรทั้ง 7 ชนิดมาตากแห้ง แล้ว

นำสมุนไพรแต่ละชนิดมาบดให้ละเอียดด้วยเครื่องจักร ผสมกับแป้งข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ตามสูตร หลังจากนั้นจึงนำมาบรรจุถุงออลูมิเนียมฟอยล์ซองละ 15 กรัม

“การนำข้าวหอมมะลิมาผลิตเป็นผงพอกหน้าสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้หลายเท่า จากข้าว 1 กิโลกรัม ราคาเพียง 120 บาท แต่เมื่อผลิตเป็นผงพอกหน้าสามารถขายได้ถึงกิโลกรัมละ 4,000 บาท เดือนหนึ่งผลิตได้ประมาณ 500 ซอง และกำลังจะเพิ่มเป็นเดือนละ 3,000 ซอง ขณะนี้ได้ส่งไปให้คนไทยที่อยู่ในประเทศยุโรปทดลองใช้เพื่อเป็นการขยายตลาด ส่วนในประเทศก็ใช้ช่องทางสื่อออนไลน์ช่วยจัดจำหน่าย” นายสว่างกล่าว และขยายความว่า ขณะนี้ชุมชนกำลังจัดทำระบบบริหารคุณภาพ หรือ ISO

9000 - 2015 เพื่อให้ได้มาตรฐานการรับรองของ ISO ซึ่งหากผ่าน การรับรอง ก็จะทำให้สินค้ามีความน่าเชื่อถือและสามารถส่งไปขายได้ทั่วโลก

ตำบลหนองแคนถือเป็นต้นแบบการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ผลผลิตของชุมชนคือข้าวหอมมะลิทุ่งกุลารัษฎีที่มีชื่อเสียงมาพัฒนาเป็นสินค้าต่างๆ เช่น ผงพอกหน้า สบู่ข้าวกลิ้ง สามารถผลิตข้าวหอมมะลิได้เดือนละ 2 ตัน นอกจากนี้ยังมีการทอผ้าขาวม้าลายแคนบรรจุในกล่องสวยงาม สินค้าต่างๆ ส่วนใหญ่จะจัดจำหน่ายทางสื่อออนไลน์ ผ่านเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนการออกบูธตามงานแสดงสินค้า และวางขายนักท่องเที่ยวที่

โรงแรมเพชรรัตนซึ่งเป็นโรงแรมชื่อดังในจังหวัดร้อยเอ็ด มีชาวบ้านในตำบลเข้าร่วมการผลิตสินค้าชุมชนประมาณ 150 ครอบครัว สามารถสร้างรายได้เข้ากลุ่มประมาณเดือนละ 20,000 บาท และตั้งเป้าว่าจะเพิ่มรายได้เป็นเดือนละ 100,000 บาทหลังจากที่เข้าร่วมกับบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัดเพื่อพัฒนาสินค้าแล้ว

ผู้ที่สนใจผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของชุมชนหรือต้องการดูงานสามารถติดต่อ นายสว่าง สุขแสง ได้ที่โทรศัพท์ 08-4027-3039

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 17 กรกฎาคม 2559

เส้นทางสู่ Green Island

ความหวังคนเกาะพิทักษ์

รัชตะ มารัตน์

ถ้าจะกล่าวถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยอย่างจริงจัง ที่เป็นนโยบายโดยตรงจากรัฐบาล คงเริ่มเมื่อประมาณ พ.ศ. 2530 ในสมัยนั้นชาวต่างชาติแห่แหนเข้ามาประเทศไทยหลักหลายล้านคนต่อปี จนมีบทเพลงชื่อ “เวลคัมทูไทยแลนด์” ที่ออกมาสะท้อนวิถีที่เปลี่ยนไปของสังคมไทย มีผู้ประกอบการหน้าใหม่หลายรายนับเป็นผลสำเร็จของรัฐบาลที่สามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดีจนเป็นกอบเป็นกำ แต่ก็นำมาซึ่งความเสื่อมสลายในระบบสิ่งแวดล้อม และวิถีอัตลักษณ์ของชุมชนตามไปด้วยเช่นกัน?

ผู้เขียนมีโอกาสเดินทางไปร่วมจัดกระบวนการพัฒนาระบบท่องเที่ยวชุมชนที่ “เกาะพิทักษ์” ตั้งอยู่ที่ ม. 14 ต.บางน้ำจืด อ.หลังสวน จ.ชุมพร ซึ่งมีความประสงค์จะพัฒนาระบบชุมชนให้เกิดความยั่งยืน และเป็นประโยชน์กับชาวบ้านมากที่สุด

เกาะพิทักษ์ มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2432 ในสมัยล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ได้มีประกาศกฎหมายเถียรบาลในการปราบอั้งยี่ช่องโจร ว่ากันว่า “พ่อปู่เดช” ชาวปากน้ำหลังสวน ได้หลบภัยกฎหมายออกไปยังทะเล พอเรือมาถึง

บริเวณหลังเกาะแห่งหนึ่ง ก็เหมือนมีคนเรียกให้เข้ามาหลบภัย จึงได้พาเรือเข้ามายังเกาะ ครั้นปรากฏว่าบนเกาะดังกล่าวไม่มีผู้ใดอาศัยอยู่แม้แต่เพียงคนเดียว หลังจากนั้นก็ยังมีความแหวะเข้าเกาะด้วยลักษณะเดียวกันอีกถึง 3 ราย จึงว่ากันว่าคงไม่ใช่เป็นเสียงที่คนเรียก จึงตั้งชื่อเกาะนี้ว่า “เกาะผีตก” กระทั่ง พ.ศ. 2464 เมื่อมีการตั้งชุมชนเป็นหมู่บ้านได้แจ้งต่อนายอำเภอในสมัยนั้น เปลี่ยนชื่อเป็นเกาะพิทักษ์เพื่อความเหมาะสมมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมา พ.ศ. 2484 มีการออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ในที่ดิน หรือ น.ส. 3 ให้กับชาวประมง 7 หลังคาเรือน และทำกินเรื่อยมาจนขยายครอบครองเป็นชุมชนขนาดย่อม

ชุมชนบ้านเกาะพิทักษ์ เริ่มได้รับผลกระทบจากการประกาศใช้กฎหมายเมื่อ พ.ศ. 2532 เมื่อมีมติคณะรัฐมนตรีในการกำหนดพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ภายใต้คำถามของชาวบ้านในขณะนั้นว่า “ประกาศเขตทับซ้อนกับ

ชุมชนได้อย่างไร” ชาวบ้านบางคนก็เริ่มต้นตัวในการเรียกร้องให้มีการออกเป็นหนังสือรับรองการใช้ประโยชน์ในที่ดิน แต่ปัญหายังคงดูเหมือนจะไม่ส่งผลกระทบและรุนแรงมากนัก

พ.ศ. 2536 ชาวบ้านเกาะพิทักษ์เริ่มประสบปัญหาภายใน จากภาวะหนี้สินครัวเรือน ชาวบ้านราว 32 ครัวเรือนมีหนี้สินรวมกว่า 25 ล้านบาท เป็นผลมาจากการเริ่มมีวิถีการค้าขายมากขึ้น การกู้หนี้ยืมสินเพื่อลงทุนครั้งละมากๆ และที่สำคัญ คือ “การไม่มีอาชีพอื่นรองรับ” เหตุการณ์ในครั้งนีถือเป็นบทเรียนราคาแพงสำหรับชาวบ้านเกาะพิทักษ์เลยทีเดียว

นายอำพล ธาณีครุฑ หรือ “ผู้ใหญ่อหัง” แกนนำคนสำคัญของเกาะพิทักษ์ เล่าว่า จุดสำคัญที่พลิกให้ชุมชนต้องลุกขึ้นมาจัดการตนเองอย่างเป็นระบบก็เมื่อ พ.ศ. 2539 มีการประกาศใช้กฎหมายหลายฉบับอันส่งผลกระทบกับวิถี

ชีวิตของชาวบ้านโดยตรง เริ่มตั้งแต่การประกาศกันเขตในทะเล กฎหมายเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือประมง ซึ่งกฎหมายดังกล่าวผลกระทบต่อการทำประมงเป็นอย่างมาก จึงชวนชาวประมง รวมทั้งชาวบ้านบนเกาะพิทักษ์ ร่วมกันจัดเวทีเสวนาเป็นครั้งแรก ภายใต้การวิเคราะห์ และเสนอข้อคิดเห็นร่วมกัน จนก่อเกิด **“เครือข่ายประมงพื้นบ้าน”** อย่างเป็นทางการในช่วงเวลาดังกล่าว พุดคุยในข้อกฎหมายร่วมกับประมงจังหวัด จนออกมาเป็นข้อเสนอเชิงอนุรักษ์ใน 2 – 3 ประเด็น ได้แก่ การจัดระบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควบคู่ไปกับการรักษาทรัพยากร การอนุรักษ์หอยมือเสือ และการกำหนดเขตในการทำประมงพื้นบ้าน ข้อเสนอดังกล่าวส่งผลให้เกิดการอนุญาตให้มีการกำหนดพื้นที่ให้ชาวบ้านดูแลรวมไปถึง **“เกาะคราม”** ซึ่งเป็นเกาะข้างเคียงด้วยเช่นกัน

หลังจากนั้นเป็นต้นมา ชาวบ้านก็เริ่มให้ชุมชนเกาะพิทักษ์เป็นศูนย์กลางมาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ในการใช้ระบบการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน เครื่องมือการทำประมงพื้นบ้าน ตลาดประมงของชุมชน รวมไปถึงการจัดตั้งกองทุน เพื่อดำเนินการเรื่องต่างๆ การให้ความรู้

ด้านกฎหมาย และการประชาสัมพันธ์ มีสมาชิกเข้าเป็นเครือข่ายมากถึง 500 คน

ผลจากการจัดตั้ง **“เครือข่ายประมงพื้นบ้าน”** ในครั้งนั้น ทำให้เกิดความร่วมมืออันเป็นนัยสำคัญระหว่างชาวบ้านกับภาครัฐ ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา มีการผลักดันให้เกิดกระบวนการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการตนเอง จนเป็นผลทำให้เกิดกฎหมายสำคัญ คือ พ.ร.บ.ส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558 ซึ่งมีหลักคิดสำคัญ คือ **“การดำเนินการภายใต้มติของชุมชน”** นั้นหมายความว่า การดำเนินงานใดๆ ก็ตามไม่ว่าจะเป็นนโยบายจากรัฐ หรือข้อคิดเห็นจากชาวบ้านต้องดำเนินการผ่านความเห็นของคนในชุมชนทั้งหมด กว่าจะได้กฎหมายฉบับนี้มาให้ชาวบ้านต้องใช้เวลากว่า 10 ปี

สำหรับเกาะพิทักษ์เองในปีนี้มีแนวทางสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรทั้งระบบ และมีจุดเน้นในเรื่องการท่องเที่ยวชุมชน ที่มากกว่าแค่มากิน มาเที่ยว มานอน แต่ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาได้สัมผัสถึงวิถีชุมชน **“คนจับปลาจับอย่างไร พอปลาขึ้นฝั่งไปวางขายตรงไหน บนเกาะมีทรัพยากรอะไรบ้าง”** และที่สำคัญคือการได้สร้างความ

ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ชุมพร ในการจัดกระบวนการ วิเคราะห์ทุนชุมชน แนวทางการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และบริการ รวมทั้งการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยว โดยทางมหาวิทยาลัยจะส่งเสริมกระบวนการในการ วิเคราะห์ระบบภูมิปัญญาท้องถิ่น นำไปสู่การพัฒนาเครือข่าย ท่องเที่ยวชุมชนไปยังพื้นที่อื่นๆ และที่สำคัญ คือ การจัดทำ ระบบฐานข้อมูลการอนุรักษ์พันธุ์พืชซึ่งจากการสำรวจพื้นที่ บนเกาะพิทักษ์ พบว่ามีน้ำ อาหาร และพืชสมุนไพรหลายสปีชีส์ มหาวิทยาลัยกำลังจัดทำระบบ QR Code เพื่อนำไป ติดตั้งในชุมชนใช้เป็นข้อมูลประกอบการท่องเที่ยวของคน ที่เข้ามา นับว่าเป็นโอกาสในการพัฒนาระบบท่องเที่ยวชุมชน ในการต่อยอดเพื่อพัฒนาสู่การใช้ประโยชน์ของพันธุ์พืช ในอนาคต

ตนได้ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกาะพิทักษ์ มาเกือบ 20 ปีแล้ว สิ่งหนึ่งที่ยึดมั่นมาโดยตลอดก็คือ การท่องเที่ยวต้องไม่ถือรายได้เป็นที่ตั้ง เรายึดหลักเศรษฐกิจ พอเพียงเป็นที่ตั้ง ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิต วิถีธรรมชาติและเรื่องดีๆ จากเรา ส่วนเงินที่นักท่องเที่ยว

ตอบแทนกลับมาไม่ถือเป็นสิ่งสำคัญแต่เป็นรายได้เสริม อย่า ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นธุรกิจ อย่าถือว่าเงินมีความ สำคัญกว่าสิ่งดีๆ ที่เรามีอยู่เพราะจะดูเลียดและทำให้ ชุมชนของเราเปลี่ยนไป

ขณะนี้ชุมชนเกาะพิทักษ์ มีกิจกรรมหลักคือการ “วิ่งแหวกทะเล” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นประมาณเดือน มิถุนายนของทุกปี ในช่วงเช้าที่น้ำลด ซึ่งจะสามารถเข้าไป ยังเกาะได้โดยไม่ต้องใช้เรือ ที่สำคัญยังมีแผนในการขับเคลื่อน เชิงการบูรณาการ โดยใช้สภาองค์กรชุมชนตำบลบางน้ำจืด ร่วมกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานระดับพื้นที่ เพื่อเชื่อมโยงแผนพัฒนาร่วมกัน มีเป้าประสงค์เพื่อพัฒนา พื้นที่ การประกอบอาชีพ รวมทั้งการเตรียมการเพื่อรับมือ กับปัญหาต่างๆ เชิงนโยบายในอนาคต ทำให้เกาะพิทักษ์เป็น “Green Island” เกาะที่คนมาเที่ยว เพื่อเรียนรู้วิถีชุมชน ควบคู่ไปกับการพักผ่อน คนมาเที่ยวมีโอกาสแลกเปลี่ยนเพื่อ พัฒนาเกาะร่วมกับชาวบ้านอย่างยั่งยืน...

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 24 กรกฎาคม 2559

“บ้านประชารัฐริมคลอง”

โมเดลแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยคนจนทั่วประเทศ

สุวัฒน์ กิขุนทด

หลังเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในปี 2554 รัฐบาล (ในขณะนั้น) มีแผนงานป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพฯ โดยจะสร้างเขื่อนคอนกรีตในลำคลองสายหลักในกรุงเทพฯ เพื่อระบายน้ำลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาและลงทะเลต่อไป แต่เนื่องจากรัฐบาลกังวลเรื่องปัญหามวลชนที่จะต่อต้านโครงการ เพราะการก่อสร้างดังกล่าวจะต้องรื้อย้ายบ้านเรือนที่ปลูกสร้างรูกาล้ำลำคลองจำนวนนับหมื่นครัวเรือน ดังนั้นแผนงานดังกล่าวจึงชะลอเอาไว้ จนเมื่อมีคณะ คสช. เข้ามาเป็นรัฐบาลในช่วงกลางปี 2557 รัฐบาล คสช. ที่ไม่ต้องกังวลเรื่องฐานเสียง

ของมวลชนจึงปิดฝุ่นหีบเอาโครงการนี้มาดำเนินงานต่อ โดยขณะนี้งานก่อสร้างเขื่อน-รื้อย้ายและสร้างบ้านใหม่ได้คืบหน้าเป็นลำดับขั้น

การก่อสร้างเขื่อนคอนกรีตเพื่อระบายน้ำและป้องกันน้ำท่วมในคลองสายหลักรับผิดชอบโดยสำนักการระบายน้ำ กทม. จะเริ่มในคลองลาดพร้าว จากบริเวณอุโมงค์เขื่อนยักษ์พระราม 9 (ใกล้คลองแสนแสบ เขตวังทองหลาง) ไปยังประตูระบายน้ำคลองสองสายใต้ เขตสายไหม ความยาวทั้งหมด (ทั้งสองฝั่ง) ประมาณ 45 กิโลเมตร ความกว้าง

ของเขื่อน 17 - 38 เมตร โดยบริษัทริเวอร์เอ็นจิเนียริง จำกัด ประมูลงานได้ในวงเงิน 1,645 ล้านบาท เริ่มก่อสร้างเขื่อนในเดือนกุมภาพันธ์ 2559 ตามแผนงานจะแล้วเสร็จภายในเดือนมิถุนายน 2562 ซึ่งเมื่อแล้วเสร็จน้ำในคลองลาดพร้าวจะไหลเข้าสู่อุโมงค์เขื่อนพระราม 9 และอุโมงค์ลอดใต้คลองบางซื่อ เพื่อระบายน้ำลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา โดยขณะนี้ (สิงหาคม 2559) บริษัทก่อสร้างเขื่อนไปแล้ว 1,800 เมตร

ส่วนแผนงานด้านที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนริมคลองที่จะต้องรื้อย้ายออกจากแนวก่อสร้างเขื่อนนั้น รัฐบาลมอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือพอช. ในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง

ของมนุษย์ (พม.) ซึ่งดำเนินโครงการ “บ้านมั่นคง” พัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนในเมืองและชนบทมาตั้งแต่ปี 2546 จัดทำแผนงาน “บ้านประชารัฐริมคลอง” รองรับชาวชุมชนริมคลองที่จะได้รับผลกระทบจำนวน 43 ชุมชน รวม 7,314 ครัวเรือน โดยกรมธนารักษ์ที่ดูแลที่ดินราชพัสดุริมคลอง จะให้ชาวชุมชนเช่าที่ดินในระยะยาว เปลี่ยนสถานะจากผู้บุกรุกเป็นผู้เช่าอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งขณะนี้ได้ดำเนินการไปแล้วหลายชุมชน เช่น ชุมชนศาลเจ้าพ่อสมบุญ, บางบัวร่วมใจพัฒนา ฯลฯ

สยาม นนทคำจันทร์ ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติการที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง (ศปก.ทชค.) ขยายความว่า โครงการบ้านประชารัฐริมคลองยึดหลักการของบ้านมั่นคง

ของ พอช. คือ ให้ชาวชุมชนริมคลอง รวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหา เป็นการพัฒนาแนวใหม่ ไม่ใช่รูปแบบของการสงเคราะห์ หรือหน่วยงานรัฐไปสร้างบ้านให้ชาวบ้านแบบให้เปล่า แต่ให้ชุมชนหรือชาวบ้านเป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญหา เช่น รวมกลุ่มกัน โดยจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมา เพื่อสำรวจ ข้อมูลปัญหา และความต้องการ ช่วยกันออกแบบบ้าน วางผังชุมชน จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์เคหสถาน เพื่อเป็นทุนในการสร้างบ้านหรือจัดซื้อที่ดิน และร่วมกัน บริหารโครงการ ฯลฯ โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณ ความรู้และความร่วมมือ

“หลักการสำคัญของบ้านประชารัฐริมคลองก็คือ

1. หากชุมชนใดมีพื้นที่เหลือจากแนวก่อสร้างเขื่อน หรือสามารถอยู่ในที่ดินเดิมได้ พอช.ก็จะประสานงานกับ กรมธนารักษ์ในฐานะเป็นหน่วยงานที่ดูแลที่ดินราชพัสดุ

ริมคลองจัดทำสัญญาเช่าในระยะยาวให้แก่ชาวบ้านเพื่อ สร้างบ้านใหม่ 2. หากชุมชนใดไม่มีพื้นที่เหลือพอที่จะ สร้างบ้าน ชาวบ้านอาจรวมกลุ่มไปหาซื้อที่ดิน เพื่อสร้าง บ้าน และ 3. เช่าซื้อที่อยู่อาศัยโครงการที่มีอยู่แล้ว เช่น บ้านเอื้ออาทรของการเคหะฯ” ผอ.ศปก.ทชค.กล่าว

ส่วนงบประมาณในการช่วยเหลือประชาชน แบ่งออกเป็น 1. พัฒนาระบบสาธารณูปโภคและอุดหนุนที่ อยู่อาศัยครัวเรือนละ 80,000 บาท 2. ช่วยเหลือผู้ที่ได้รับ ผลกระทบ ครัวเรือนละ 80,000 บาท 3. สนับสนุนสินเชื่อ เพื่อก่อสร้างบ้านหรือซื้อที่ดิน/ที่อยู่อาศัยไม่เกิน 300,000 บาท ผ่อนชำระคืนภายใน 15 ปี อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 4 บาทต่อปี และ 4. ในระหว่างการรื้อย้าย และสร้าง บ้านใหม่จะอุดหนุนค่าเช่าบ้านครัวเรือนละ 3,000 บาท ระยะเวลา 6 เดือน อย่างไรก็ตาม การช่วยเหลือตามข้อ 1-3 พอช. ไม่ได้จ่ายให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบเป็นเงินสด แต่จะจ่าย

ผ่านสหกรณ์เคหสถานที่ชาวชุมชนจัดตั้งขึ้นมา เพื่อนำไปบริหารจัดการเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้อวัสดุ ค่าก่อสร้าง หรือซื้อที่ดิน

ตัวอย่างที่ “ชุมชนศาลเจ้าพ่อสมบุญ” ซอยพหลโยธิน 54 เขตสายไหม มีบ้านเรือนทั้งหมด 65 หลังคาเรือน เป็นชุมชนนำร่องในการรื้อย้ายบ้านเรือนออกจากลำคลอง และแนวก่อสร้างเขื่อนในคลองลาดพร้าว ชุมชนมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 3 ไร่ 245 ตารางวา ได้รับสัญญาเช่าระยะเวลา 30 ปี จากกรมธนารักษ์ในอัตราตารางวาละ 1.50 บาท/เดือน เมื่อเดือนมีนาคม 2559 หลังจากนั้นในเดือนเมษายน จึงเริ่มก่อสร้างบ้าน ขณะนี้บ้านเฟสแรก 4 หลัง ใกล้จะแล้วเสร็จ

อวยชัย สุขประเสริฐ ประธานชุมชนศาลเจ้าพ่อสมบุญ กล่าวว่า บ้านทั้งหมด 65 หลัง จะก่อสร้างให้แล้วเสร็จภายในเดือนพฤศจิกายนปีนี้ ในจำนวนนี้มีบ้านกลาง 1 หลัง

ที่ชาวชุมชนได้ช่วยกันระดมทุนก่อสร้างเพื่อให้เป็น “บ้านกลาง” สำหรับคนมีฐานะยากจนหรือด้อยโอกาส โดยชุมชนได้เริ่มมีการรวมกลุ่ม และจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมา เพื่อจัดทำโครงการบ้านมั่นคงตั้งแต่ช่วงต้นปี 2558 เช่น มีการสำรวจข้อมูลชุมชน ร่วมกันออกแบบบ้าน ออกแบบผังชุมชน จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นทุนในการสร้างบ้าน จัดตั้งสหกรณ์เคหสถานขึ้นมาเพื่อบริหารโครงการและทำสัญญาเช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์

สำหรับแบบบ้านจะมีทั้งหมด 3 แบบ คือ บ้านชั้นเดียว ขนาด 4 X 6 ตารางเมตร บ้าน 2 ชั้น ขนาด 4 X 6 ตารางเมตร และบ้าน 2 ชั้น ขนาด 6 X 6 ตารางเมตร ราคาก่อสร้างประมาณ 186,910 - 369,142 บาทต่อหลัง ซึ่งที่ผ่านมาชาวบ้านได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นทุนในการสร้างบ้าน โดยแต่ละครอบครัวจะต้องออมเงินเข้ากลุ่มเดือนละ 600-800 บาท ส่วนที่เหลือจะใช้สินเชื่อจาก

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. ผ่อนชำระประมาณ 1,287 - 2,537 บาทต่อเดือน ระยะเวลาผ่อนชำระ 15 ปี อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 4 บาทต่อปี

“ส่วนการก่อสร้างบ้าน ชุมชนจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เข้ามารับผิดชอบและร่วมตรวจสอบ เช่น มีฝ่ายช่าง ฝ่ายจัดซื้อวัสดุ ฝ่ายตรวจสอบ ฯลฯ ใช้ช่างก่อสร้างจากในชุมชนและผู้รับเหมา โดยจะแบ่งพื้นที่ส่วนกลาง เพื่อจัดทำเป็นสวนหย่อม มีท่าเรือ มีทางเดินเท้าและจักรยานเลียบคลองความกว้างประมาณ 3 เมตร เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็จะทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น ชาวบ้านจะได้มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ไม่ต้องกลัวว่าจะโดนไล่อีก” อวยชัยกล่าว

ส่วนการดำเนินงานของ “ศูนย์ปฏิบัติการที่อยู่อาศัย

ชุมชนริมคลอง” หรือ “ศปก.ทชค.” ซึ่งถือว่าเป็น “War Room” ในการขับเคลื่อนโครงการบ้านประชารัฐ ริมคลองนั้น สยาม ในฐานะ CEO. ของโครงการบอกว่า พล.ต.อ.อดุลย์ แสงสิงแก้ว รมว.พม. ได้จัดตั้ง ศปก.ทชค. ขึ้นมาเมื่อเดือนธันวาคม 2558 และมีศูนย์ย่อยอีก 5 ศูนย์ เพื่อทำงานเชิงรุกเกาะติดพื้นที่ ดูแลพื้นที่ชุมชนตลอด แนวคลองลาดพร้าว เริ่มจากเขตวังทองหลาง-ห้วยขวาง-จตุจักร-บางเขน-หลักสี่-ดอนเมือง-สายไหม โดยมีผู้ปฏิบัติงานจาก พอช. ประมาณ 70 คน รวมทั้งเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขต ตำรวจ ทหาร และแกนนำจากชุมชนริมคลองต่างๆ ร่วมกันลงพื้นที่สร้างความเข้าใจกับประชาชน ทำให้โครงการบ้านประชารัฐริมคลองมีความคืบหน้าไปตามลำดับขั้น โดยในปีนี้ตั้งเป้าหมายที่จะดำเนินการใน 24 ชุมชน รวม 3,810

ครัวเรือน โดย กรม. อนุมัติงบประมาณแล้วจำนวน 1,401 ล้านบาท

ขณะที่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในฐานะที่ลงมาจัดระเบียบชุมชนริมคลองและสร้างเขื่อนฯ ป้องกันน้ำท่วมก็ได้กำกับและติดตามโครงการนี้มาตลอด ดังนั้นในช่วงที่ผ่านมาบรรดาแม่ทัพของ คสช. จึงตบเท้าเข้ามาที่ชุมชนริมคลองลาดพร้าวตลอดเวลา เช่น พลเอกธีรชัย นาควานิช ผบ.ทบ. พลตรีณรงค์พันธ์ จิตต์แก้วแท้ ผบ.กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ฯลฯ รวมทั้ง “บิ๊กป้อม” พลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ ในฐานะ “ประธานคณะกรรมการอำนวยการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างรुकล้าลำนน้ำสาธารณะ”

ล่าสุดในช่วงปลายเดือนสิงหาคมนี้ พลเอกประยุทธ์ นายกรัฐมนตรี จะเดินทางมาเป็นประธานในพิธีมอบบ้านใหม่ และลงเสาเอกสร้างบ้านที่ชุมชนบางบัวร่วมใจพัฒนา คลองลาดพร้าว เขตหลักสี่ ซึ่งที่ผ่านมาได้สร้างบ้านเสร็จไปแล้ว จำนวน 22 หลัง และกำลังจะก่อสร้างใหม่อีก 58 หลัง จากทั้งหมด 206 หลังซึ่งจะทยอยสร้างต่อไป

อย่างไรก็ตาม นอกจากการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ชาวชุมชนริมคลองดังกล่าวแล้ว รัฐบาลยังมีนโยบายเร่งด่วนด้านที่อยู่อาศัยของผู้ที่มีรายได้น้อยทั่วประเทศ ซึ่งจากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติปี 2556 ระบุว่า ประเทศไทยมีผู้ที่มีรายได้น้อยที่ต้องการความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยประมาณ 2.7 ล้านครัวเรือน โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ

ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ 10 ปี (พ.ศ.2559-2568) มอบหมายให้การเคหะแห่งชาติจัดทำโครงการในลักษณะการเช่าและเช่าซื้อประมาณ 1.7 ล้านหน่วย ขณะที่ พอช. รับผิดชอบประมาณ 1 ล้านครัวเรือน กลุ่มเป้าหมายคือคนจนในเมือง คนริมคลอง คนไร้บ้าน และชาวบ้านในชนบท (บ้านพอเพียง)

พลากร วงศ์กองแก้ว ผู้อำนวยการ พอช. กล่าวว่า หลักการของ พอช. ก็คือพยายามขยายหรือกระจายการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยไปให้ท้องถิ่นมีบทบาท อาจต้องแก้กฎหมายเพื่อให้องค์กรปกครองท้องถิ่นมีอำนาจหรือมีบทบาทในการจัดการเรื่องที่อยู่อาศัย เช่น พอช.ดูแลโครงการในภาพรวมทั่วประเทศ แล้วให้ท้องถิ่นรับงบประมาณไปทำ ถ้าสามารถทำแบบนี้ได้ทั่วประเทศ จะทำให้ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยลดลง ลดความเหลื่อมล้ำเรื่องที่อยู่อาศัย

“จากประสบการณ์ที่ทำเรื่องที่อยู่อาศัยริมคลอง พอช.สามารถดึงเอาการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ของผู้คน กลุ่มต่างๆ เข้ามาช่วย เช่น มีบริษัทก่อสร้างเอกชน ที่เข้ามาร่วมทำ CSR บ้านประชารัฐริมคลอง มาช่วยออกแบบบ้าน ออกแบบผังชุมชน รวมทั้งจะช่วยหาแหล่ง เงินกู้เพื่อให้ชาวบ้านทำโซล่าเซลล์ติดบนหลังคา เพื่อขายกระแสไฟเป็นรายได้ของชาวบ้าน เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน เป็นนโยบายประชารัฐที่ทำได้จริง” ผอ.พอช. กล่าวทิ้งท้าย

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 7 สิงหาคม 2559

พื้นที่ปัญหาคนปาร์อนสู่วิถีพอเพียง

สุวัฒน์ คงแป้น

ผมลงเยี่ยมชาวปาร์อน อ.กาญจนดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี เมื่อไม่นานมานี้ ด้วยสองสาเหตุ ประการแรกพี่ชัย อารีย์ อดีตนักหนังสือพิมพ์ชื่อดังเคยพูดให้ฟังถึงบ้านคีรีรอบ (หมู่ที่ 4 ต.ปาร์อน) เป็นหมู่บ้านที่ภูเขาล้อมรอบฟังแล้วน่าไปชม และยังเป็นเขตงานฐานที่มั่นสำคัญ (ฐาน 511) ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอีกด้วย และอีกเหตุผลหนึ่งเพราะตำบลปาร์อนเป็นพื้นที่นำร่องด้านเศรษฐกิจฐานรากที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

ปาร์อน เดิมเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งป่าเขา ลำน้ำ ชาวบ้านมีอาชีพสัมพันธอยู่กับป่า และเขาอุดมไปด้วยพืชผักพื้นบ้าน มีการทำการเกษตรอยู่บ้าง เช่น การทำสวนผลไม้ การปลูกพืชสมรมและการปลูกข้าวไร่

ปาร์อนมีการเปลี่ยนแปลงหลังการปิดตัวของค่าย 511 มีประชาชนเข้ามาอาศัยมากขึ้น มีการหักร้างถางป่าเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยวเช่น ยางพาราและปาล์มน้ำมันและมีผู้คนเข้าไปอาศัยมากขึ้นจนเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ปัจจุบันทั้ง

ยางพารา และปาล์มน้ำมันเป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับชาวปาร่อน โดยเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา 33,300 ไร่ จำนวน 2,500 ครอบครัว สร้างรายได้ปีละ 16 ล้านบาทเศษ มีการปลูกปาล์ม และผลไม้ 11,000 ไร่ สร้างรายได้ปีละ 40 ล้านบาท และมีการปลูกผักจำนวน 215 ครอบครัว สร้างรายได้ปีละ 7 ล้านบาท

จากสถานการณ์ความผันผวนของราคายางพารา สมากรณ์ชุมชนตำบลปาร่อน จึงได้นำปัญหามาหารือกัน และจัดให้มีการประชุมสัญจรไปตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชาวบ้านนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจของตำบล โดยใช้ศักยภาพและทุนที่มีอยู่ในตำบล ฟังตนเองให้มากที่สุดและฟังทุนจากภายนอกเท่าที่จำเป็น โดยเริ่มจากการพัฒนากองทุน 30

กองทุนที่มีอยู่ในตำบล ให้มีความเข้มแข็งสามารถเป็นที่พึ่งของสมาชิกได้

ประการถัดมาคือการส่งเสริมการทำอาชีพเสริมได้แก่การปลูกพืชปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ร่วมกับการทำสวนยางและปาล์ม เช่น ผักเหียง ผักกูด ใผ่หวาน ข้าวไร่ โดยปลูกแบบปลอดสาร มีสมาชิกร่วมกลุ่มแล้วจำนวน 249 ครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกข้าวไร่นั้นมีการตอบรับจากชาวบ้านเป็นอย่างดี จากเดิมที่มีการปลูกเพียงไม่กี่ราย แต่ชาวบ้านได้เพิ่มขึ้นเป็น 180 รายทำให้ชาวบ้านมีข้าวปลอดสารไว้บริโภคและสามารถจำหน่ายได้ราคาดีและมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เพราะการปลูกข้าวไร่และพืชผักพื้นบ้านเป็นวิถีดั้งเดิมของคนปาร่อนก่อนที่จะมีการปลูกยางพาราและปาล์ม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะถูกยกระดับให้เป็น “ปาร่อน

โมเดล” อันเป็นทางรอดของคนปาร์ออนไม่ว่าราคาพืชเชิงเดี่ยวจะผันผวนอย่างไรก็ตาม

มนุศักดิ์ พิศกรอุ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ พาไปชมการปลูกข้าวไร่ ในสวนยางพารา ซึ่งเป็นข้าวไร่พันธุ์ “รากไทร” ที่เคยปลูกมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า บอกว่าเริ่มแรกจะสนับสนุนให้ปลูกหมู่บ้านละ 5 ราย เป็นแปลงนำร่องประจำหมู่บ้าน ตอนหลังก็มีการปลูกมากขึ้น ซึ่งในการทำนาจะลงแรงสลับไปช่วยกันไม่มีการจ้าง ทำกันแบบพี่น้อง มีการเก็บเกี่ยวแบบพื้นบ้านภาคใต้ (เก็บที่ละรวง) รวมทั้งการคิดเมล็ดพันธุ์ทำแบบที่คนโบราณเคยทำ ผลผลิตที่ได้เหลือกินก็มารวมตัวกันขาย ชื่อว่า “ข้าวگانดิด” มีกลิ่นหอมกินอร่อย

ด้าน **นางวรรณดี ทองแก้ว** พาไปดูผักที่ปลูกในสวนผลไม้ (ลองกอง ทุเรียน) ซึ่งนอกจากจะมีผักสวนครัวทั่วไปแล้ว ยังมีผักเหียงจำนวนมาก โดยนางวรรณดี บอกว่า

เก็บผักขายได้เงินทุกวันๆ ละ 200-300 บาท ผลผลิตที่ได้จะนำไปรวมกับแปลงนำร่อง (หมู่บ้านละ 5 ครอบครั้ว) เป็นอย่างน้อย เพื่อนำไปขายที่ตลาดชุมชน

นายเจอะ เอียดตน แกนนำสภาองค์กรชุมชนตำบลปาร์ออนเผยว่า ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนของตำบล เราใช้สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นศูนย์กลาง โดยมีทุกภาคีเข้าร่วม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มองค์กรที่จัดแจ้งกับสภาองค์กรชุมชน ชมรมผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา วัด, มัสยิด, โรงเรียน, ที่ดิน อุทยานแห่งชาติได้ร่วมเย็นสาธารณสุขตำบล กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ พัฒนาชุมชน ผู้นำท้องที่ท้องถิ่น ฯลฯ เรียกว่าให้ความร่วมมือกันทั้งตำบล

เราเห็นว่าการหันไปหาภูมิปัญญาดั้งเดิม คือทางรอดของพวกเรา หรือเรียกว่า ปาร์ออนโมเดล แต่พอได้มีการประสานงานร่วมกับทุกภาคีในหมู่บ้าน โดยเฉพาะ

อย่างยิ่ง นายประเสริฐ นวลวัฒน์ กำนันตำบลปาร่อนให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากจึงประกาศเป็น “ปาร่อน ยั่งยืน” นายเจอะ เอียดตน กล่าว

เพื่อให้มีการเชื่อมโยงสู่ระบบตลาดภายในชุมชน เป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียงอย่างครบวงจรจึงมีแผนงานในการจัดทำตลาดนัดชุมชนให้ชาวบ้านนำผลผลิตจำพวก ผักผลไม้ ข้าวไร่ ออกจำหน่ายทำให้ชาวบ้านอย่างน้อย 180 ครัวเรือนมีรายได้ ซึ่งโครงการนี้จะพัฒนาควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในชุมชนใช้ภูมิปัญญาสร้างอาชีพเสริม เช่น การทำขนม จักสาน ฯลฯ ไปสู่การสร้างตลาดผู้สูงอายุอีกด้วย

ทั้งสองแผนงานดังกล่าวข้างต้นจะเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การใช้ปุ๋ยชีวภาพ การใช้แรงงานในครัวเรือน การส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมและภูมิใจในอาชีพของครอบครัวเพื่อลดต้นทุนการผลิต ทั้งนี้เพื่อรองรับการขับเคลื่อนไปสู่ตำบลต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียงและยกระดับไปสู่ศูนย์เรียนรู้ประจำตำบลต่อไป

สำหรับพืชเศรษฐกิจหลักอย่างยางพารา ก็จะมีการพัฒนาแปรรูปอย่างที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยมีโครงการในการตั้งโรงแปรรูปผลิตภัณฑ์จากยางพารา

และสนับสนุนให้มีการรวมตัวเพื่อ ซื้อ-ขายเศษยาง โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางทำให้ชาวสวนมีรายได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย

การทำงานร่วมกันในครั้งนี้ทำให้เรามีแผนพัฒนาตำบลที่ครอบคลุมทุกมิติทั้งด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เยาวชนผู้สูงอายุ ประเพณีวัฒนธรรม ไม่เพียงแต่ด้านเศรษฐกิจเท่านั้น โดยใช้โอกาสของการทำแผนด้านเศรษฐกิจเป็นตัวจุดประกาย ซึ่งการทำแผนนี้เป็นประสบการณ์สำคัญของประชาชน ในการก้าวไปสู่ชุมชนพึ่งตนเอง ทำให้เกิดองค์ความรู้ต่างๆ เช่น การทำอาชีพเสริมให้กับสมาชิก ความรู้ด้านการทำตลาดชุมชน ด้านการแปรรูป ที่สำคัญทำให้ทุกคนตระหนักถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นว่ามีคุณค่า ควรแก่การหวงแหนไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ด้านวัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งทุกอย่างจะเชื่อมโยงประสานและทำให้เป็นเนื้อเดียวกันกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

และนี่คือการปรับตัวเพื่อก้าวไปข้างหน้าครั้งสำคัญของชาวปาร่อน โดยใช้ภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นเพื่อให้อยู่ร่วมกันได้ระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติอย่างเอื้ออาทรและพึ่งพา บนแนวคิดของความเป็นอยู่อย่างพอเพียง

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันอาทิตย์ที่ 14 สิงหาคม 2559

“ชุมชนจะพัฒนาได้อย่างไร
ถ้าไม่เริ่มด้วยตัวเอง”

พอช - CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
912 ถนนพหลโยธิน แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทร. 0-2378-8300 โทรสาร 0-2378-8403
WEBSITE : www.codi.or.th E-mail : codi@codi.or.th